

Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ФІЛОСОФСЬКІ ОБРІЇ

Науково-теоретичний журнал

Випуск 48

Заснований у липні 1999 року

Виходить два рази на рік

Полтава
2024

Institute of Philosophy named after H. S. Skovoroda NAS of Ukraine
Poltava Korolenko National Pedagogical University

PHILOSOPHICAL HORIZONS

Scientific and theoretical journal

Issue 48

Founded in July, 1999

Issued twice a year

Poltava
2024

УДК 1 (060,55)
ISSN 2075-1443 (Print)
ISSN 2412-2335 (Online)

ЗАСНОВНИКИ

Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- Андрущенко В. П.** – доктор філософських наук, професор,
академік НАН України
- Васіляускенє Алдона** – доктор історичних наук, професор
Шяуляйського Університету (Литва)
- Гардашук Т. В.** – доктор філософських наук, професор
- Єрмоленко А. М.** – доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАН України
- Загороднюк В. П.** – доктор філософських наук, професор
- Кисельов М. М.** – доктор філософських наук, професор
- Колодний А. М.** – доктор філософських наук, професор
- Кравченко П. А.** – доктор філософських наук, професор
- Любимий Я. В.** – доктор філософських наук, професор
- Лях В. В.** – доктор філософських наук, професор
- Малахов В. А.** – доктор філософських наук, професор
- Райда К. Ю.** – доктор філософських наук, професор
- Хамітов Н. В.** – доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАН України
- Шевченко В. В.** – доктор філософських наук, професор
- Шейко С. В.** – кандидат філософських наук, професор
- Яроцький П. Л.** – доктор філософських наук, професор

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ

Головні редактори: **Колодний А. М., Кравченко П. А.**

Філософські обрії: Наук.-теорет. журн. / Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Вип. 48. – Київ ; Полтава, 2024. – 128 с.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 15491-4083 ПР від 22.06.2009 р.

КВ № 23461-13301 ПР від 22.06.2018 р.

© Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАНУ, 2024
© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024

UDC 1 (060,55)
ISSN 2075-1443 (Print)
ISSN 2412-2335 (Online)

FOUNDERS

Institute of Philosophy named after H. S. Skovoroda NAS of Ukraine
Poltava Korolenko National Pedagogical University

EDITORIAL BOARD

- Andruschenko V.P.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
academician NAS of Ukraine
- Vasilyauskyenye Aldona** – Doctor of History, Professor Shyaulyayski
University (Lithuania)
- Gardashuk T.V.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Ermolenko A.M.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine
- Zagorodniuk V.P.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Kiselev M.N.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Kolodniy A. M.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Kravchenko P.A.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Ljubivoje Y.V.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Lyakh V.V.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Malakhov V.A.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Raida K. Y.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor
- Khamitov N.V.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine
- Shejko S.V.** – Candidate of Philosophical Sciences, Professor
- Yarotskiy P.L.** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor

EDITORSHIP OF THE JOURNAL

Editor-in-chiefs: Kolodnyi A. M., Kravchenko P. A.

Philosophical horizons : a scientific-theoretical journal / Institute of
Philosophy named after H. S. Skovoroda NAS of Ukraine, Poltava Korolenko
National Pedagogical University. – Issue 48. – Kyiv ; Poltava, 2024. – 128 p.

Testimonial about the state registration KV № of 15491-4083, PR from 22.06.2009
KV № of 23461-13301 PR from 22.06.2018

© Institute of Philosophy named after H. S. Skovoroda NAS of Ukraine, 2024
© Poltava Korolenko National Pedagogical University, 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО:

*вченою радою Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
протокол № 13 від 30 червня 2024 р.*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Йосипенко Оксана Миколаївна – доктор філософських наук, старший науковий співробітник відділу історії зарубіжної філософії Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України;

Фейзієв Джаваншир Ейюб оглу – кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту філософії, соціології і права Національної академії наук Азербайджану.

Хоффманн Генрик – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства Інституту історії релігії, Ягелонський університет (Краків, Польща).

Науково-теоретичний журнал
«Філософські обрії» зареєстровано в
міжнародних каталогах періодичних видань
та баз даних:
Index Copernicus
Open Academic Journals Index (OAJI)
Polska Bibliografia Naukowa
Ulrich's Periodicals Directory
OpenAIRE
Google Scholar (Гугл Академія)
Журнал включений у Всеукраїнський
реєстр наукових видань, належить
до періодичних видань, що мають
бібліометричні профілі»

Редакція дотримується політики рецензування «Double blind peer review». Листування з приводу результатів рецензування редакція видання не веде. Рукописи не повертаються. Думка авторів опублікованих матеріалів може не збігатися з редакційною.

APPROVED:

*by scientific advice board
of Poltava Korolenko National
Pedagogical University
protocol № 13 from 30 June, 2024*

REVIEWERS:

Yosypenko Oksana Nikolaevna – Doctor of Philosophy, Senior Researcher, Department of History of Foreign Philosophy at the Institute of Philosophy named after G. S. Skovoroda, National Academy of Sciences of Ukraine;

Feyziyev Dzhavanshyr Eyyub oglu – PhD, senior researcher at the Institute of Philosophy, Sociology and Law of Azerbaijan National Academy of Sciences.

Hoffmann Henrik – Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Institute of Religious History of Religion, Jagiellonian University (Krakow, Poland).

Scientific and theoretical journal
«Philosophical Horizons» registered in the
international directories of periodicals
and databases:
Index Copernicus
Open Academic Journals Index (OAJI)
Polska Bibliografia Naukowa
Ulrich's Periodicals Directory
OpenAIRE
Google Scholar
Journal is included in the
Register of Ukrainian scientific publications,
belongs to periodicals
with bibliometric profiles

Editorial board follows policy of review as «Double blind peer review». Editorial board does not practice correspondence concerning the results of the review. Manuscripts will not be returned. The idea of the published material may be different from the editorial.

Електронна версія журналу розміщена на сайті

<http://philosobr.pnpu.edu.ua>

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

<i>Шейко С. В.</i> Критичний аналіз концепції «всезагальної конкретності» у філософії Вольтера	8
<i>Прокopenко В. В.</i> Дидактичний аналіз панславистичної міфологеми у філософських рефлексіях Івана Мірчука	17
<i>Сайбеков М. Г.</i> Аналіз методу Ісидора Севільського у працях «етимології», «диференції», «сентенції»	27

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

<i>Шелунахіна Т. В.</i> Ідентичність у контексті видовищних форм масової комунікації	40
<i>Дарюга Е. В.</i> «Корейська хвиля» як масовий популярний культурний феномен сучасності	49

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

<i>Палій К. С.</i> Культура скасування як інструмент суспільного впливу	61
<i>Цебрій І. В., Дудник Є.</i> Образ джазу в українській естрадній музиці та естетичне значення в ній субкультур	70
<i>Сокіл Л. М.</i> Інтерпретація літературних творів у хореографічному мистецтві України ХХ – початку ХХІ століть	81
<i>Підпалій Р. Ю.</i> Образи аристократів і простолюдинів в трагедіях Бенжаміна Джонсона	93
<i>Опенько В. В.</i> Сприйняття цінностей попередніх епох у парадигмах філософів і літераторів	102

Перелік закладів обов'язкового розсилання журналу «Філософські обрії»	110
Вимоги до оформлення та подання статей	112

CONTENTS

HISTORY OF PHILOSOPHY

<i>Sheiko S. V.</i> Critical analysis of the concept of «universal concreteness» in voltaire's philosophy	8
<i>Prokopenko V. V.</i> Didactic analysis of the panslavistic mythology in the philosophical reflections of Ivan Mirchuk	17
<i>Saibekov M.</i> Analysis of the Isidore of Seville's method based on his creative works etymologiae, differentiae, de summo bono	27

SOCIAL PHILOSOPHY AND PHILOSOPHY OF HISTORY

<i>Shelupakhina T. W.</i> Identity in the context of spectacular forms of mass communication	40
<i>Dariuha E. V.</i> "Korean wave" as a massive popular cultural phenomenon of the modern time	49

ANTHROPOLOGY, PHILOSOPHY OF CULTURE

<i>Paliy K.</i> Cancel culture as a tool of social influence	61
<i>Tsebrii I. V., Dudnyk Y. I.</i> The image of jazz in ukrainian popular music and the significance of subcultures in it	70
<i>Sokil L. M.</i> Interpretation of literary works in the choreographic art of Ukraine of the 20th – early 21st centuries	81
<i>Pidpalyi R. Y.</i> Images of aristocrates and common people in the tragedies of benjamin johnson	93
<i>Openko V.</i> Perception of the values of the previous era in the paradigms of prominent philosophers and writers	102

List of institutions for compulsory delivering of the journal «Philosophical horizons»	110
Requirements and submission of the articles	112

УДК 1(44)(092)«17/18»

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308035>

ORCID ID: 0000-0002-4635-4643

Сергій Шейко

ШЕЙКО Сергій Володимирович – кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету. Сфера наукових інтересів – історія української та зарубіжної філософії, філософія науки та освіти.

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЇ «ВСЕЗАГАЛЬНОЇ КОНКРЕТНОСТІ» У ФІЛОСОФІЇ ВОЛЬТЕРА

У статті подається критичний аналіз концепції «всезагальної конкретності» у філософії Вольтера. Розкривається зміст онтологічних та гносеологічних основ світогляду Вольтера в його історико-філософських пошуках. Абстрактний характер принципів деїзму та «всезагальної єдності» у філософії французького просвітника є результатом впливу односторонності представників емпіризму та раціоналізму. Вольтер та його однодумці в своїх філософських побудовах, стверджував Гегель, виходили з принципу всезагальності та втілення поняття «дотепності», а німці – опиралися на можливість критики чистого розуму. Потенційні можливості концепції «всезагальної конкретності» у світогляді Вольтера становлять основу його теоретичної та практичної філософії, зокрема існування людини, моральності та свободи волі.

Ключові слова: Вольтер, французьке Просвітництво, філософія, всезагальна конкретність, деїзм, онтологія та гносеологія, емпіричне та раціональне, закономірність, дотепність, свобода волі.

Вступ. Критичний аналіз становлення філософських концепцій минулого має велике значення для розвитку та уточнення змісту сучасних філософських парадигм. Важливе місце в дослідженні історичних етапів формування основ філософського пізнання належить критичному розгляду концепції «всезагальної конкретності» у французькому Просвітництві XVIII ст., зокрема, у творчості Вольтера.

© С. В. Шейко, 2024

Видатний німецький філософ Гегель на початку XIX ст. в «Лекціях із історії філософії» доводив, що французька філософія цього історичного періоду була живою, дотепною, рухливою, спрямовувалась проти існуючих уявлень і «закріплених думок», сповіщала «свідомість чистої свободи» (Гегель, 1935, с. 382). В основі філософської творчості Вольтера знаходимо впевненість, що все існуюче складає «сутність самосвідомості», яка вимагає системного підходу до з'ясування результатів пізнання та втілення принципу «всезагальної конкретності».

Аналіз досліджень і публікацій. Процес становлення концепції цілісності пізнання у філософії Вольтера складає предмет критичного аналізу у творчості Г. Гегеля та його попередників: німецьких ідеалістів кінця XVIII – початку XIX ст. І. Канта, І. Г. Фіхте, Ф. Й. Шеллінга та сучасних філософів XX – XXI ст., зокрема –І. Бичка (Бичко, Бойченко, & Табачковський, 2001), В. Гусева (Гусев, 1998), Ю. Кушакова (Кушаков, 2006), М. Поповича (Попович, 2010), В. Шинкарука (Шинкарук, 1977).

Гегель в «Лекціях із історії філософії» глибоко проаналізував основні етапи становлення філософської концепції «всезагальної конкретності» Вольтера. Німецький філософ доводив, що саме у творчості засновника французького Просвітництва маємо достатні уявлення щодо конкретної єдності, оскільки вона становить протилежність абстрактним метафізичним судженням. У філософії Вольтера чітко прослідковуються три основні періоди формування принципу цілісного характеру пізнання, а саме: негативний, позитивний і конкретно-філософський. Гегель констатував, що при визначенні сутності «конкретного» присутні два основних підходи. Насамперед, це «конкретність ідеї та наявність у ній духу» – логико-теоретичне пояснення, а в іншому розумінні – змістовність поняття має бути «наявною», по суті предметною. Діалектичне визначення сутності конкретного відображується в мисленневих формах самосвідомості.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності критичного аналізу концепції «всезагальної конкретності» у творчості Вольтера, як достатньої основи становлення теоретичної та практичної філософії французького Просвітництва XVIII ст. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати основні етапи формування принципу конкретної єдності у філософських пошуках французького мислителя, виявити впливи сенсуалізму й раціоналізму на становлення онтологічної та пізнавальної проблематики, а також конструктивні переваги та обмеженість концепції «всезагальної конкретності» у творчості Вольтера.

Методологією дослідження слугують принципи діалектичної єдності історичного та логічного, аналізу та синтезу, сходження від абстрактного до конкретного. Для вирішення конкретних завдань дослідження використано також принципи об'єктивності, всебічного розвитку, системності.

Результати. Філософська концепція «всезагальної конкретності» Вольтера сформувалась на основі ґрунтовного дослідження онтологічних

та епістемологічних проблем, з'ясуванні взаємовідношення емпіричного та раціонального, необхідності та свободи волі людини. Вольтер оцінював попередню метафізичну філософію XVII ст. із позицій скептицизму та критицизму. Метафізика відрізнялася схоластичним характером, відстоювала догматичне мислення та була відірвана від суспільно-історичної практики. Філософський світогляд XVII початку XVIII ст. характеризувався однобічністю: з одного боку – емпіризм, що ґрунтувався на вивченні наукових фактів, а з іншого – раціоналізм, що приймав за основу теоретичні узагальнення. Система наукового філософського знання була відсутня в першій половині XVIII ст. Засновник французького Просвітництва називав метафізику «романом розуму».

Вольтер у праці «Філософські листи» надавав перевагу чуттєвому та дослідному пізнанню, стає прихильником філософії емпіризму та сенсуалізму англійських мислителів XVII ст. Ф. Бекона та Дж. Локка. Він називав Ф. Бекона «великим філософом», «батьком експериментальної філософії». У філософії Дж. Локка Вольтер відзначав «точну логіку» його міркувань і «мудрий методичний розум». Просвітник високо оцінював здобутки філософії науки англійського мислителя І. Ньютона, який створив «величну теорію руху» та принцип тяжіння. В ньютонівській концепції не існує божественного першопочтовку, оскільки в цьому немає необхідності. Він відкрив методи підведення нескінченності під математичний вираз, що називається диференційним та інтегральним обчисленням. Все ж таки англійський науковець не заперечував існування Бога та запевняв, що загальною основою наукових відкриттів є божественне одкровення.

Критикуючи раціоналізм Р. Декарта, Вольтер доводив, що в картезіанській філософії процес мислення наповнений метафізичними поняттями, абстрактними ідеями. Він запевняв, що Картезій помилявся при визначенні сутності душі, доказів існування Бога та наявності вроджених ідей. Вольтер цінував у раціоналістичній концепції Р. Декарта метод дослідження та «дух послідовності». Французький просвітник вважав, що голландський мислитель Б. Спіноза став «жертвою геометричного розуму», тобто перебільшена раціоналістичних можливостей та навіть не намагався проводити аналіз загальних основ буття. Вольтер запевняв, що в пантеїстичній концепції Б. Спінози буття як абсолют не знаходиться ні в мисленні, ні в протяжності, оскільки вони становлять взаємовиключення цих сутностей.

Відстоюючи принципи емпіричної філософії, французький мислитель дотримувався концепцій «поміркованого деїзму» та «всезагальної конкретності». За деїстичним принципом у XVIII ст. закріпилося значення філософського розуміння Бога, що протистоїть теології. Деїзм Вольтера до кінця XVIII ст. був провідним напрямком у формуванні європейського вільнодумства. Прихильники деїстичної концепції в філософії заперечували можливість будь-якого впливу Бога на розвиток природних та історичних подій. Французький просвітник обґрунтовував існування Бога,

який не належав до конфесійної та теологічної визначеності. Гегель доводив, що Вольтер розумів Бога як абсолютну істоту, яка існує за межами самосвідомості, це пуста назва, цілком невідоме поняття. Вольтерівський варіант деїстичної концепції отримав широке розповсюдження у Франції та європейських країнах і став основою філософського світогляду епохи Просвітництва. Саме таке визначення сутності божественного формувало основу його філософського деїзму.

Засновник німецького ідеалізму зазначав, що замість абстрактної метафізики Р. Декарта Вольтер намагався втілити принцип «всезагальної конкретності», який мав провідне значення в його філософії. На думку Гегеля, французькі просвітники у своїх філософських пошуках виходили з принципу «всезагальної єдності» та втілювали поняття «дотепності», а німецькі філософи в цей час використовували можливості критики чистого розуму. У французькому Просвітництві XVIII ст. знаходимо всеохоплюючу філософську потребу, «всезагальний і конкретний погляд на всесвіт» і повну незалежність від будь-якого авторитету та абстрактної метафізики.

Філософія Вольтера характеризується рухливістю, становить «абсолютне поняття», спрямована на критику існуючих традиційних уявлень та закріплених думок, руйнує все нерухоме та «втілює в собі свідомість чистої свободи» (Гегель, 1935, с. 382). Результати пізнання визначаються самосвідомістю, а не зовнішніми обставинами, саме критична діяльність самосвідомості забезпечує істинність логічних міркувань. Все, що існує за межами самосвідомості гине, зникають попередні традиції, віра в Бога, суспільні та релігійні авторитети.

Гегель звертає увагу на дивовижну впевненість в істинності розуму, готовність вступити в боротьбу з усім попереднім «інтелектуальним світом», не маючи «сумніву в його руйнації». Використовуючи зброю людського глузду та дотепності, Вольтер спрямував інтелектуальні зусилля проти «світового стану» в галузі правопорядку, державного устрою, судочинства, а також проти способу правління та політичного авторитету. Французький просвітник наповнює зміст власних достовірних положень так званими «безпосередньо ясними, переконливими істинами людського здорового глузду», котрий покладається лише на ті істини, що «вимагають знайти самого себе». Ці всезагальні визначення, які проголосив мислитель та дотримувався їх «становлять всезагальні ґрунтовні положення», що відповідали його внутрішнім переконанням (Гегель, 1935, с. 385).

Метод Вольтера полягав у тому, щоб розвивати філософські ідеї, виходячи з «природи уявлення та серця». В його концепціях завжди маємо прагнення, спрямоване на освоєння цілого, всезагальну конкретність. Саме у філософії французького просвітника, на думку Гегеля, маємо достатні уявлення про конкретну єдність, що становить протилежність абстрактним метафізичним визначенням. Конкретна єдність у вольтерівській філософії проявлялась у визначенні законів природи в теоретичній

сфері та у формі соціально-політичного реформування суспільних відносин у практичній сфері.

У філософських побудовах французького мислителя спостерігаються три основні аспекти наукового дослідження: по-перше, негативний, по-друге, позитивний і по-третє, конкретно-філософський. В негативній частині філософських роздумів Вольтера самосвідомість руйнує догматичні основи метафізики, проте, ще не створює якісно нову визначену конкретну єдність. Гегель запевняв, що у французькій філософії знаходимо лише заперечення попередньої традиції, що становить основу культури Просвітництва. Німецького філософа дивує у творах Вольтера «дивовижна енергія та сила поняття» в його боротьбі з абстрактною метафізикою та консерватизмом. Негативній стороні французького Просвітництва, зауважує Гегель, потрібно «надати справедливості». Субстанціональним в ній є «атака розумного інстинкту» на стан виродження та «повної всезагальної брехні», на консервативний «елемент закам'янілої релігії», що становило заперечення розуму та свободи волі людини. Об'єктом нещадної критики Вольтера постає «жахливий формалізм і мертвість» позитивної релігії, а також традиційні скріпи суспільних відносин, правові установи та державна влада.

Релігія у Франції XVIII ст. не отримала очищення М. Лютером, становила собою «зневажливі забобони, попівщину, дурість» і, головним чином, розбазарювання багатства та безмежного достатку земних благ аристократів при пануючій злиденності народу. Французька філософія спрямовує зусилля проти «упередження та зіпсованості» суспільного стану, викриває підле, лицемірне та несправедливе, піддає «могутності сміху» та «зневазі людей» встановлені консервативні традиції. Розум і серце критично переосмислюють існуючий стан речей. Філософія Просвітництва вимагала втілення ідеалів розуму та наукової освіти.

Поруч із негативною стороною філософського вчення Вольтера існує позитивна, наповнена змістом частина його філософських пошуків. В якості основи позитивного вчення слугують так звані «безпосередньо якісні» істини здорового глузду. Філософи епохи Просвітництва пропонували лише «загальну ідею», проте, як має бути, але не вказували на засоби її здійснення. Загальні міркування стосувались необхідності просвіти та принципів самосвідомості, спрямованих проти релігійної ієрархії, стану священників, а також проти замкнутої касты в правовій сфері, проти тих, які мають виключно право на істину як абсолют. Згідно Вольтера лише людський розум має право на власне судження та суб'єктивну свободу, що була завойована за допомогою «свого генія, теплоти почуття та полум'яності розуму». Тільки розум, дух (*der Geist*) людини становить джерело активної діяльності та загальної поваги. В цьому проявляється, за виразом Гегеля, «фанатизм абстрактної думки» французького мислителя (Гегель, 1935, с. 390).

Характеризуючи позитивне спрямування філософської концепції Вольтера, німецький ідеаліст вказує на незадовільний зміст його основоположень,

котрі не відповідають загальноприйнятому, логічно вивіреному обґрунтуванню. Позитивне джерело знання він вбачає у людському розумі, у «всезагальній свідомості» людини, в «здоровому людському глузді», але не у формі логічного поняття. Вольтер та його однодумці виражають результати філософських істин лише у формі «всезагальних думок». Подібні істини складають сутність першопочаткових суджень про те, що індивід володіє в своєму серці «почуття права», а релігія та віра не повинні бути «вимушеним обов'язком», а тільки заслуги, талант, добродійність являють собою достовірну істину. Філософські дефініції здебільшого опираються на чуття та здоровий глузд, а це значить, що їх сутність не розкрита, «не пізнана в їх необхідності».

Філософські поняття характеризуються однобічністю, обмеженістю та складають лише момент цілого. Гегель зауважував, що в процесі пізнання ми знаходимо лише «вельми абстрактні думки, котрі за своїм змістом та наміром повинні бути конкретними», але поверхневий спосіб міркування виявився недостатнім для логічного обґрунтування та виведення основних філософських істин. Вольтер та його послідовники виходять із того, що природа є ціле, все в ній визначене законами, «сукупністю різних рухів, ланцюгом причин і дій». З цього приводу класик німецького іdealізму іронічно зауважував, що це лише «загальні слова, якими можна наповнювати книги» (Гегель, 1935, с. 391-392).

Крім негативного та позитивного спрямування у французькій філософії здійснюється спроба конструктивної розробки загальної ідеї конкретної єдності. Результатом французького Просвітництва є наполегливе прагнення отримати в процесі філософських пошуків «загальну єдність», не абстрактну, а наповнену конкретним змістом. Французькі філософи оголошували війну всякому «потойбічному авторитету», будь-якій абстрактній думці, що не має в собі наявного сенсу. Німецький іdealіст зазначає, що в цій філософії зустрічаються «великі уявлення про конкретну єдність», протилежні абстрактним метафізичним визначенням людського глузду (Гегель, 1935, с. 395). Головним у працях Вольтера є розуміння того, що об'єкт пізнання повинен бути в наявності, а присутність індивіда як суб'єкта пізнання обов'язкова. В даному судженні по суті маємо діалектичну взаємозалежність суб'єкта та об'єкта пізнання.

Гегель вказував на те, що в будь-якому філософському вченню мають бути два підходи, щодо визначення сутності поняття «конкретного». З одного боку – це «конкретність ідеї та наявність у ній духу», по суті логіко-теоретичне пояснення конкретності, а з іншого – «змістовність поняття» має бути наявною та предметно-конкретною. Подібне діалектичне визначення сутності конкретного відбувається в розумових формах. Французькі філософи захищали ідею конкретної всезагальної єдності з «величнішим натхненням і полум'ям». Особисту думку, свободу переконань та совісті вони «звели до знамен народів» і при цьому здійснили в іншій формі «лютеранську Реформацію» (Гегель, 1935, с. 395-396).

Проблема втілення всезагальної єдності стала основою «чудової книги» «Дух законів» Ш.-Л. Монтеск'є. Вольтер з цього приводу зауважував, що цей твір є самою «дотепністю» стосовно законів історичного розвитку народів, в тому розумінні, що їх державний устрій, релігія, все, що знаходиться в державі складає цілісність. Французька філософія відчуває абсолютну потребу в знаходженні відповідного «компаса всередині себе», зокрема, в людському дусі. Наполегливі пошуки самодостатньої філософської опори становили необхідну вимогу втілення людської гідності та свободи. Гегель констатує, що єдине, «момент самості, суб'єктивної свободи» має бути завжди присутнім у діяльності людини. Завдяки філософським пошукам французьких просвітитників індивід отримав «в середині себе нескінчену силу». Тільки людині належить свобода волі. Свобода становить особливу властивість життєдіяльності індивіда. Свобода волі невід'ємна від поняття «людина». Відмовитись від своєї свободи означатиме відмову від власної людської сутності, оскільки лише в «раба немає ні прав, ні обов'язків», – зауважував класик німецького ідеалізму. Свобода, на думку Гегеля, – це «саме мислення», «єдність мислення із собою є свобода», що прагне до самореалізації, оскільки спосіб власного існування має бути «рівним собі» для мислячого індивіда. Воля свободна лише як «мисляча воля» (Гегель, 1935, с. 398-399). Розум відчужений від волі, був би чимось абсурдним, бо він був би при цьому безцільним.

У послідовника Вольтера французького просвітника Ж.-Ж. Руссо принцип свободи волі людини наповнюється реальним змістом. Індивід став розуміти себе як «нескінчену силу». Ідея свободи забезпечувала у Вольтера та його послідовників логічний перехід до кантівської критичної філософії, яка в теоретичному відношенні поклала в свою основу принцип вільної діяльності індивіда. Пізнання спрямовується до власної свободи та до конкретного змісту, а саме до того, чим воно «володіє в своїй свідомості».

Проте, як доводив Гегель, філософія Вольтера та його однодумців не знайшла достовірного підґрунтя в теоретичному пізнанні, в результаті стала однобічною та абстрактною. В теоретичній філософії французи перейшли на позиції матеріалізму та натуралізму, оскільки здоровий глузд проявляв себе у формі абстрактного мислення та зупинявся тільки на фактах людського досвіду. За ствердженням німецького філософа, вони приймали в якості «єдиного істинного» лише відчуття та матерію і зводили до них весь процес мислення, всі моральні норми. Ці «великі розуми» висловили дуже багато надзвичайно важливого, проте, спроба сформуванню принципу «всезагальної конкретної єдності» в межах людського глузду та окремих мисленневих суджень мала однобічний вираз, зводилась до існування матерії та природних обставин.

Філософія Вольтера має антиномічні форми виразу, тобто подвійність матеріального та ідеального, ролі відчуття та розуму в процесі пізнання. Французький просвітник намагався поєднати нерозривність мате-

рії та руху зі ствердженням божественного джерела руху. На його думку, достатньою основою процесу взаємодії в природі має бути єдиний розум, конкретна цілісність, що характеризуються універсальністю та могутністю. Позитивний характер та обмеженість концепції «всезагальної конкретності» мислителя відображає відповідний рівень історичної практики XVIII ст., розвиток наукового знання досліджуваної епохи та суттєві впливи релігії на різноманітні форми суспільного життя та діяльності людини.

Обговорення. Епоха Просвітництва – це «вік філософії», розуму, свободи волі людини, що спрямовує свої знання на перетворення людського життя. Прогрес освіти отримує зрілість та ефективно впливає на всі сфери людської діяльності. Вольтер намагається втілити в практичне життя просвітницьку теорію прогресу, що ґрунтується на принципах справедливості та гуманності. В практичному плані раціоналістичні ідеї французького Просвітництва безпосередньо вплинули на становлення «освіченого абсолютизму», здатного перебудувати суспільство за мудрими порадами філософів-просвітників.

Висновки. Критичний аналіз концепції «всезагальної конкретності» у філософії Вольтера розкриває логічну послідовність формування даного принципу як достатнього підґрунтя розвитку історико-філософського процесу в французькому Просвітництві. В результаті критичного дослідження ідеї конкретної цілісності з'ясовується її конструктивний зміст та обмеженість в умовах суспільної практики, науки та релігії у Франції XVIII ст. Гегель чітко розкриває основи негативної та позитивної сторони філософії Просвітництва в напрямку до пошуку всезагальної конкретної єдності як в теоретичній, так і в практичній площині. Але, гегелівське пояснення формування концепції «всезагальної конкретності» Вольтера розкривається в межах світоглядної парадигми абсолютного ідеалізму, що, в свою чергу, обмежує пізнавальне та практичне її значення. Отже, концептуальні основи філософії Вольтера та його послідовників залишаються актуальними на часі.

Список використаних джерел

- Бичко І. В., Бойченко І. В., Табачковський В. Г. Філософія : підручник. Київ : Либідь, 2001. 408 с.
- Вольтер Ф. М. Философские сочинения / пер. с фр. С. Я. Шейнман-Топштейн; АН СССР, Ин-т философии. Москва : Наука, 1988. 750 с. (Памятники филос. мысли).
- Гегель. Сочинения. Т. 11: Лекции по истории философии, Кн. 3. Москва : Соцэкгиз, 1935. 527 с. URL: https://platon.net/load/knigi_po_filosofii/istorija_nemeckaja_klassicheskaja/gegel_sochinenija_tom_11_lekcii_po_istorii_filosofii_kniga_3/12-1-0-534
- Гусев В. І. Західна філософія нового часу. XVII–XVIII ст. Київ : Либідь. 1998. 368 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2015/Gusev_2000_368.pdf
- Кушаков Ю. В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури. 2006. 460 с.

- Попович М. Істина. Правда. Життя. Думки небайдужої людини : збірник науково-публіцистичних статей / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. Київ, 2010. 428 с.
- Шинкарук В. І. Единство диалектики, логіки і теорії познання / АН УРСР, Ін-т філософії. Київ : Наук. думка, 1977. 367 с.

References

- Bychko I. V., Boichenko I. V., & Tabachkovskiy V. H. (2001). *Filosofia* [Philosophy]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Gegel, (1935). *Sochineniia. Lektcii po istorii filosofii* [Works. Lectures on the History of Philosophy] (Vol. 11, Book 3). Moskva: Sotcekgiz. Retrieved from https://platon.net/load/knigi_po_filosofii/istorija_nemeckaja_klassicheskaja/gegel_sochineniia_tom_11_lekcii_po_istorii_filosofii_kniga_3/12-1-0-534 [in Russian].
- Husiev, V. I. (1998). *Zakhidna filosofiiia novoho chasu. KhVII–XVIII st.* [Western philosophy of modern times. XVII–XVIII centuries]. Kyiv: Lybid. Retrieved from http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2015/Gusev_2000_368.pdf [in Ukrainian].
- Kushakov, Yu. V. (2006). *Narysy z istorii nimetskoï filosofii Novoho chasu* [Essays on the history of German philosophy of modern times]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].
- Popovych, M. (2010). *Istyna. Pravda. Zhyttia. Dumky neбайдужої liudyny* [Truth. Truth. Life. Thoughts of an indifferent person]. Kyiv [in Ukrainian].
- Shinkaruk, V. I. (1977). *Edinstvo dialektiki, logiki i teorii poznaniia* [Unity of dialectics, logic and theory of cognition]. Kiev: Nauk. dumka [in Russian].
- Volter, F. M. (1988). *Filosofskie sochineniia* [Philosophical Works]. Moskva: Nauka [in Russian].

Sheiko S.V.

CRITICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF «UNIVERSAL CONCRETENESS» IN VOLTAIRE'S PHILOSOPHY

The article presents a critical analysis of the concept of «universal concreteness» in Voltaire's philosophy. The content of the ontological and epistemological foundations of Voltaire's worldview in his historical-philosophical searches is revealed. The abstract nature of the principles of deism and «universal unity» in the philosophy of the French enlightener is the result of the influence of the one-sidedness of representatives of empiricism and rationalism. Voltaire and his associates in their philosophical constructions, argued G. Hegel, proceeded from the principle of universality and the embodiment of the concept of «wit», while the Germans relied on the possibilities of criticism of pure reason. The potential possibilities of the concept of «universal concreteness» in Voltaire's worldview form the basis of his theoretical and practical philosophy, in particular of human existence, morality and free will.

Keywords: Voltaire, French Enlightenment, philosophy, universal concreteness, deism, ontology and epistemology, empirical and rational, regularity, wit, free will.

УДК 81'42:37:82-343(=16)-02:1(477:4)(092)
<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308038>
ORCID ID: 0000-0002-5368-0674

Вікторія Прокопенко

ПРОКОПЕНКО Вікторія Вікторівна – кандидатка філософських наук, викладачка фахового медико-фармацевтичного коледжу Полтавського державного медичного університету. Сфера наукових інтересів – історія філософії та етнопсихології.

e-mail: viktorii.blondi@gmail.com

ДИДАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАНСЛАВІСТИЧНОЇ МІФОЛОГЕМИ У ФІЛОСОФСЬКИХ РЕФЛЕКСІЯХ ІВАНА МІРЧУКА

У статті проаналізовано погляди Івана Мірчука щодо концепції панславізму у російській імперії, які мали визначальний вплив на формування сучасної ідеологічної міфологеми гегемонії російської держави та сприяли поглибленню світоглядних розбіжностей між Західною та Східною цивілізацією. На прикладі аргументів представників слов'янофільської течії російського панславізму та його месіаністичної ролі в історії слов'янських народів доведено безпідставність самої ідеї переваги однієї нації над іншою. У той же час акцентовано увагу на небезпечних тенденціях поширення цієї теорії, що призводять до глобальних світових конфліктів з катастрофічними наслідками.

У статті прослідковано розвиток ідеологеми панславізму упродовж другої половини ХХ століття та розкрито процес трансформації московського месіанства у провідну ідею радянського (советського) народу у світовій історії, що отримала своє теоретичне втілення у концепції пансоветизму. Обґрунтовано, що вона сприяла остаточному закріпленню безправного становища слов'янських народів у межах єдиного державного утворення на теренах Східної Європи, та появи нової соціокультурної генерації з ідеологічно сформованим несприйняттям цінностей, що суперечили комуністичним ідеалам, та негативним ставленням до усього оточуючого світу.

Ключові слова: панславізм, міфологема, слов'янофіли, месіанізм, ідеологія, пансоветизм.

© В. В. Прокопенко, 2024

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії на територію України вкотре засвідчило віковичне прагнення східної імперії не лише розширити свої кордони на захід, а й злочинні наміри фізично знищити українців як самобутню націю, влаштувавши черговий масовий геноцид в самому серці європейського континенту. З цього випливає актуальність дослідження витоків «ідеології ненависті» до всього українського та месіаністичної ролі російської імперії з її насильницьким об'єднанням усіх слов'янських народів з метою загострення ціннісно-світоглядного протистояння між Західною та Східною цивілізацією на міжнародній арені. У цьому контексті малодослідженою також залишається проблема соціокультурної трансформації ідеології панславізму кінця XIX століття у радянську концепцію пансоветизму другої половини XX століття та їхній вплив на формування гегемоністичної міфологеми сучасної російської імперії як виразника псевдоінтересів суверенних слов'янських народів.

Аналіз досліджень і публікацій. Розвідки Івана Мірчука, що присвячені концепції панславізму та її впливу на державотворчі процеси слов'янських народів доповнюють праці Є. Бевзюк, Н. Ковальчук, О. Ліневич, М. Віталієва, І. Холод та інших. Головну увагу дослідники звертають на історію розвитку панславізму як явища та його вплив на політичні та культурні процеси в російській імперії, а також на сучасну ситуацію в Україні. Зокрема Н. Ковальчук (2016) аналізує актуальні теоретичні підходи, які дають змогу пояснити присутність філософсько-історичних концепцій XIX століття в сучасному російському політичному дискурсі. О. Ліневич у своїх розвідках обґрунтовує ключові ідейні позиції, які вказують на спадкоємність сучасної російської офіційної риторики щодо панславізму в його найбільш агресивній формі. Трансформаційні процеси панідеї панславізму у народів Центральної Європи розглядає Є. Бевзюк (2021). Увагу науковця привернули основні причини зародження національних інтеграційних ідей в Центральній і Центрально-Східній Європі першої половини XIX століття та їх вплив на процес формування парадигми національного вибору західних слов'ян.

Методологія дослідження базується на філософському та психологічному аналізі ключових ідей концепції панславізму та пансоветизму у історико-філософських дослідженнях І. Мірчука. Для розкриття процесу трансформації міфологеми панславізму у сучасній росії та її впливу на суспільно-політичне життя інших слов'янських народів були використані формально-логічний, критичний та герменевтичний методи дослідження. Серед загальнонаукових методів у нагоді стали методи дедукції та порівняння, які допомогли проаналізувати погляди окремих представників різних панславістичних течій на проблему об'єднання слов'янських народів у єдиний етнічний субстрат в різні історичні проміжки часу. Принципи об'єктивності та системності

допомогли розвіяти міф про російський месіанізм з-поміж інших слов'янських народів.

Мета та завдання. Мета статті полягає у дидактичному аналізі міфологеми панславистичної ідеології, притаманної окремим східнослов'янським народам, у філософських розвідках І. Мірчука.

Результати. На думку мислителя І. Мірчука, витoki особливої ідеї покликання слов'ян з-поміж інших народів світу варто шукати у філософії німецьких мислителів таких як Й. Гердер, Ф. Шеллінг та Г. Гегель (Мірчук, 1955, с. 181). Саме під впливом гегелівської абсолютної ідеї більшість європейських прихильників теорії панславізму, мріяли про нову епоху, в якій саме їх народу дістанеться роль богообраного провідника усього людства до кращого майбутнього. Основним критерієм обрання були нелюдські випробування, які мав перетерпіти той чи інший етнічний субстрат, щоб наче Христос, воскреснувши із мертвих, претендувати на роль світового месії.

Проте найбільш виразні прагнення до світового панування демонстрували ідеологи російської панславистичної течії, які називали себе слов'янофілами. На їх думку, Москва як останній осередок православ'я, після падіння Східної Римської імперії є її прямою правонаступницею, а отже на правах третього Риму має займати центральне місце не лише у «колиці братніх слов'янських народів», а й визнаватися іншими як наддержавна з особливими привілеями. Так, за словами І. Мірчука, народилася філософія московської церкви з її головним представником Хомяковим (Мірчук, 1955, с. 181).

Крім нього, до ідейних натхненників слов'янофільського вчення, мислитель відносить Івана Кірієвського, який першим до концепції російського панславізму додає елементи критики західноєвропейського життя. Аналізуючи погляди останнього, І. Мірчук особливо увагу звертає на сентенцію І. Кірієвського, що стосується причини принципової відмінності між західною та східною культурою, яка полягає у непримиримих релігійних та церковних протиріччях (Мірчук, 1955, с. 182). Мова йде про раціональність мислення західноєвропейської цивілізації, де навіть релігійне життя організоване за чітко визначеними правилами. Натомість російське православ'я буде релігійне життя виключно на моральних принципах віри та свободи духовного спілкування людини з Богом як в церкві, так і за її межами. Оскільки філософський раціоналізм не зміг задовольнити глибинні потреби людської душі, яка прагне гармонійного розвитку в органічній цілісності поміж усіх народів світу, людство потребує особливого провідника – єдину державу, яка стала б духовним осередком їх взаємодії та виконала провидіння, поставлене перед світом божественним началом. У цій ролі Кірієвський бачив російську імперію в основі суспільного життя якої, на його думку, лежала московсько-національна, церковно-православна традиція. Саме вона мала

покласти початок новому світу на чолі з православною росією, яка своєю вірою, політичною силою, географічним положенням та характером мала врятувати увесь західний світ (Мірчук, 1955, с. 182).

У цьому ж ключі, за словами І. Мірчука, мислили і інші ідеологи панславізму такі як Хом'яков та Аксаков, які у своєму слов'янофільському маніфесті вимагали від людства відмовитися від західноєвропейських традицій та, усвідомивши власну історію, повернутися до «справжнього» християнства, яке збереглося лише у православній церкві.

Проте змальований образ московської церкви слов'янознавець цілком справедливо називає лише вигаданою росією міфологемою, як і власне тезу про те, що ортодоксальне православ'я російського зразка – це синтез єдності, свободи та любові до ближнього в усіх її проявах. Філософ наводить думку Хом'якова про те, що справжній слов'янський світ репрезентують виключно православні слов'яни на перше місце серед яких він висуває звичайно росіян. Про інші слов'янські народи такі як поляки, які прийняли католицизм, чехи, серби, хорвати, словенці автор вищезгаданого маніфесту взагалі не згадує, а вірян греко-католицької церкви в Україні називає зрадниками православ'я та національних інтересів імперії (Мірчук, 1955, с. 183).

Зневажливе, а, подекуди, й агресивне ставлення православ'я, витворене імперськими ідеологами панславізму, демонструє не лише до західних слов'янських народів, а й до всього неросійського світу. І тут варто звернути увагу на той факт, що мова йде не лише про країни Західної Європи, які «лише псують властивості слов'янської душі», а й про інші народи (українців, греків, грузинів тощо), які на відміну від романо-германських народів прийняли православне християнство раніше за московитів. Їх російські ідеологи панславізму свідомо відсувають на другий план, для того аби залишити за російським народом виключне право на провідну роль у процесі формування нових світових цінностей.

Крім Хом'якова, ідеологом російського панславізму другої половини XIX століття І. Мірчук називає Аксакова, який до морально-релігійної переваги російського народу над західною цивілізацією додав перевагу її суспільно-економічного ладу. Справжнім оплотом православного християнства останній називав селянську общину «мир» зі спільною земельною власністю як органічним і первісним порядком ведення сільського господарства. Основою цього порядку, за Аксаковим, є духовний колективізм, який на противагу західноєвропейському персоналізму враховує думки і почуття кожного члена общини (Мірчук, 1955, с. 184).

Варто зазначити, що повністю розвіює цю панславістичну міфологему започаткований радянською владою процес насильницької колективізації українського села 20-30-х років XX століття, хоча на корінних московських землях сталінський терор, за словами І. Мірчука, не

викликав якогось гідного спротиву місцевого населення. Спираючись на інші слов'янознавчі розвідки мислителя, дане твердження, на нашу думку, можна пояснити слабким характером духовного зв'язку російського селянина з неродючою землею, а також ідеологічно закладеним страхом перед владою, що в свою чергу на ментальному рівні сформував у росіян психологію рабської покірності перед правлячим режимом та деспотичним лідером.

Революційний шлях російського месіанізму відстоювали західники – група панславистів, протилежна за своїми поглядами до слов'янофілів на чолі з О. Герценом. Їх погляди І. Мірчук зводить до неминучої світової соціальної революції, рушійною силою якої має стати російський народ і в першу чергу селяни як пригноблений клас (Мірчук, 1955, с. 185).

Схожої думки, за словами мислителя, дотримувався ще один ідейний натхненник західників М. Данилевський, який досліджуючи спільні для слов'янського та германо-романського світів ментальні риси, знову ж таки звинувачував західну цивілізацію у переплетінні державотворчих та релігійних інтересів через втручання держави у культурне життя. Вихід із цієї ситуації Данилевський незмінно вбачав у месіаністичній ролі росії як духовного лідера європейського континенту, яка об'єднавши увесь світ у всеслов'янську федерацію приведе його до кращого майбутнього (Мірчук, 1955, с. 185).

Важко не погодитися з І. Мірчуком, який за цими гаслами бачить лише прагнення росії почати чергову хвилю імперіалістичних загарбань. Прикриваючись зручною ширмою спадкоємиці третього Риму та претендуючи на роль другого Константинополя, імперська влада намагалася і намагається донести до свого народу міфологему історично обумовленого права на захоплення суверенних територій інших держав та народів. На той час мова йшла про насильницьке приєднання «псевдоруських» земель Західної України, чехо-моравсько-словацьку державу, сербо-хорвато-словенське королівство, а також Мадярщину і Румунію з Буковиною та Семигородщиною. Більшість із цих фантастичних планів Данилевського у другій половині ХХ століття стали об'єктивною реальністю.

У цьому контексті І. Мірчук згадує і про опонентів слов'янофільській течії панславізму серед російських інтелектуалів. Мова йде про філософа історії П. Чадаєва та філософа В. Соловйова. Не відкидаючи месіаністичне право росії на духовний провід європейської цивілізації П. Чадаєв наголошував на необхідності рівноправного органічного симбіозу культурно-історичних здобутків католицького заходу та православного сходу. Одне без одного два світи приречені на деградацію, постійно починаючи свій духовний поступ спочатку (Мірчук, 1955, с. 186).

Месіанізм В. Соловйова також суттєво відрізнявся від слов'янофільського. На відміну від Хомякова, який вважав російську

православну церкву ключем до здійснення месіаністичної місії, В.Соловйов порівнював останню із величезним управлінським апаратом державного зразка, який прагне здійснити визволення християнських мас бюрократичними методами. З цього випливає логічний висновок про те, що церква в росії із самого початку свого існування зреклася власної свободи на користь деспотичної держави, яка взамін покірності гарантувала їй монопольне становище та охорону будь-яких вигаданих нею догм віросповідання. Це твердження можна підтвердити словами І. Мірчука, який справедливо зазначав, що «імперське православ'я тримається не так святим Духом, як карними законами російської держави» (Мірчук, 1955, с. 187).

Та попри прагнення панславівців бачити росію на чолі усього світу в якості духовного месії, остання не змогла протистояти революційним змінам, та дуже швидко зреклася принципу «історичної легітимності» і задекларувала себе прапороносцем безбожної революції. Правда зміна соціальної орієнтації з християнської на комуністичну, не змінила ментальну суть російського народу та його верхівки, яка за будь-яку ціну прагнула створення імперії світового масштабу, що повела б за собою усе людство «до світлого майбутнього». Змінилися лише методи досягнення мети, які з початком 30-х років ХХ століття набули яскравого антирелігійного забарвлення. Репресії проти православної віри як «опіуму для народу» підірвали саму суть панславізму ХІХ століття та вимагали його ідеологічної генези у новітню зброю для досягнення імперіалістичної мети.

Остаточно «стару ідеологію панславізму», за словами мислителя, було відкинуто на засіданні панславівстичного комітету у 1941 році «як реакційну і протилежну принципам рівноправності народів», всі зусилля яких на той час мали зводитися до боротьби зі спільним нацистським ворогом (Мірчук, 1955, с. 188).

Перемоги Червоної армії у 1944-1945 роках корінним чином змінили геополітичну ситуацію в Європі на користь Радянського Союзу. «Звільнення» нею більшості країн Центральної та Південної Європи та встановлення у них прокомуністичних режимів, за словами І. Мірчука, створили необхідні передумови для відродження ідеології панславізму у його новій іпостасі – пансовєтизмі (Мірчук, 1957, с. 35). Даючи змогу новоприєднаним слов'янським народам долучитися до спілки «демократичних та рівноправних націй» яка була здатна захистити їх від нападу вигаданого ворога – країн військового альянсу НАТО, радянська імперія вимагала від останніх лише одного – «визнати свою любов і відданість великому російському народові і його Богом посланому вождеві Сталіну». З цього приводу, за словами мислителя, у 1946 році у Югославії був скликаний черговий Панславівстичний Конгрес, який мав на меті показати слов'янським народам домінуюче становище москви серед держав-членів Варшавського договору (Мірчук, 1957, с. 35).

Фактично цей конгрес став кінцем панславистичного руху, адже на ньому кремль нарешті розкрив свої злочинні наміри узурпувати управління усім слов'янським світом. Ним було остаточно порушено принцип рівноправності усіх слов'янських народів, які відтепер під страхом фізичного знищення мали у всіх сферах суспільного життя підпорядковувати свої інтереси потребам великої радянської, а по суті російської батьківщини як «носія світової революції» та «старшого брата» (Мірчук, 1957, с. 36).

Головним інструментом поневолення новостворена імперія обрала російську мову, насадження якої стало чи не найголовнішою метою радянської пропаганди. Цитуючи витяг із «Літературної газети» від 1 січня 1950 року, в якому говорилося про те що «російська мова це перша світова мова інтернаціонального значення, а отже той, хто не розуміє російської мови та неспроможний читати твори російського духу в оригіналі, не може вважатися освіченою людиною» (Мірчук, 1957, с. 36), І.Мірчук наголошує на черговій міфологемі, яка мала довести російському народу та іншим приєднаним націям перевагу московської науки та культури над усім цивілізованим світом. Усіма винаходами, навіть усіма геніальними ідеями до яких дійшли західні мислителі, вони мають завдячувати нікому іншому як московським дослідникам та російському духові загалом.

У самій же країні усе духовне та господарське життя суспільства мало підпорядковуватися єдиній схемі під гаслом диктатури соціалістичного реалізму. Будь-який відхід від цієї генеральної лінії безжально карався цілою низкою репресивних заходів радянського партапарату. Все це, на нашу думку, робилося з єдиною метою – придушити на психологічно-ментальному рівні у слов'янських націях, відмінних за своїми світоглядними орієнтирами, зародки будь-якої творчої ініціативи та прагнення до власного саморозвитку, шляхом тотальної уніфікації кожного елемента їх повсякденного життя. Результатом цього суспільного геноциду, підсумовує І. Мірчук, мало стати «витворення советської людини однородного типу на європейському континенті, що з погляду культури означало б кінець людства» (Мірчук, 1957, с. 37).

Висновки. Таким чином, міфологема ідеології панславізму у розвідках слов'янознавця І. Мірчука, зводилася до месіаністичної ролі росії та її народу, як провідного серед усього слов'янського світу, по відношенню до інших, передусім, європейських народів. Нехтуючи історичним та духовним внеском у розвиток світової культури інших націй та народів, московська імперія до сьогодні продовжує називати себе єдиним осередком справжніх християнських традицій, якому до снаги привести світ до кращого майбутнього. Оголосивши себе правонаступницею Римській імперії у якості «Третього Риму», московія, а згодом і радянський союз повністю узурпували право інших слов'янських

народів континенту самостійно обирати власний шлях державотворення та суспільного розвитку.

Трансформаційні процеси, яких зазнав панславизм на початку ХХ століття принесли із собою лише зміну назви ідеології на пансовєтизм, повністю зберігши суть імперського єдиноначала у всіх сферах суспільно-політичного життя комуністичної доби. Усе найкраще, що мав світ можна було знайти лише в радянському союзі, а точніше в його столиці. Інші ж слов'янські народи дістали бажану рівноправність тільки у негативному ставленні з боку центру до будь-яких проявів їх власної духовної ідентичності та господарських ініціатив. Усі вони одразу ж каралися радянською владою жорстокими репресіями та фізичним знищенням під гаслами пошуку неіснуючих ворогів народу та вигаданої контрреволюційної діяльності. Теоретично приваблива ідея особливого призначення слов'янських народів на міжнародній арені на практиці перетворилася на імперську тоталітарну диктатуру однієї країни, яка бажала лише одного – світового панування.

Список використаних джерел

- Бевзюк Є. В. Інтеграційна ідеологія у народів Центральної Європи. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». 2021. Вип. 1 (44). С. 101–110. URL: <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/article/view/232483/234052>
- Ковальчук Н. Ідеї панславизму в сучасному російському офіційному дискурсі і пропаганді. Проблеми слов'янознавства. 2016. Вип. 65. С. 193–200.
- Мірчук І. Панславизм і пансовєтизм. Розбудова держави. 1955. № 18/19. С. 181–188. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1752/file.pdf>
- Мірчук І. Панславизм і пансовєтизм (закінчення). Розбудова держави. 1957. № 20. С. 35–38. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1754/file.pdf>

References

- Bevziuk, Ye. V. (2021). Intehratsiina ideolohiia u narodiv Tsentralnoi Yevropy [Integration ideology among the peoples of Central Europe]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia "Istoriia"* [Scientific Bulletin of Uzhgorod University. "History" series], 1 (44), 101-110. Retrieved from <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/article/view/232483/234052> [in Ukrainian].
- Kovalchuk, N. (2016). Idei panslavizmu v suchasnomu rosiiskomu ofitsiinomu dyskursi i propahandi [Ideas of pan-Slavism in modern Russian official discourse and propaganda]. *Problemy slov'ianoznavstva* [Problems of Slavic studies], 65, 193-200.
- Mirchuk, I. (1955). Panslavizm i pansovietyzm [Panslavism and pansovetism]. *Rozbudova derzhavy* [Development of the state], 18-19, 181-188. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1752/file.pdf> [in Ukrainian].

Mirchuk, I. (1957). Panslavizm i pansovietyzm (zakinchennia) [Panslavism and pansovetism (ending)]. *Rozbudova derzhavy* [Development of the state], 20, 35-38. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1754/file.pdf> [in Ukrainian].

Prokopenko V.V.

DIDACTIC ANALYSIS OF THE PANSLAVISTIC MYTHOLOGY IN THE PHILOSOPHICAL REFLECTIONS OF IVAN MIRCHUK

Introduction. In the article, the author analyzes the views of the leading ideologues of the concept of pan-Slavism in the Russian Empire, who, according to Ivan Mirchuk, had a decisive influence on the formation of the modern ideological mythologeme of the hegemony of the Russian state on a planetary scale and contributed to the deepening of ideological differences between Western and Eastern civilizations. Using the example of the arguments of representatives of the Slavophile stream of Russian Pan-Slavism regarding its messianic role in the history of the Slavic peoples, the researcher proves the absurdity of the very idea of the superiority of one nation over another. At the same time, intelligence focuses the reader's attention on those dangerous tendencies of the spread of this theory, which in the future may lead to global world conflicts with catastrophic consequences.

Following the further development of the ideology of pan-Slavism during the second half of the 20th century, the researcher reveals the process of transformation of Moscow messianism into the leading role of the now Soviet (Soviet) people in world history, which received its theoretical embodiment in the concept of pan-Sovietism. It was she who contributed to the final consolidation of the lawless position of the Slavic peoples within the framework of a single state entity on the territory of Eastern Europe, and the emergence of a new socio-cultural generation with an ideologically shaped rejection of values contrary to communist ideals and a negative attitude towards the entire surrounding world.

The research methodology is based on the philosophical-anthropological and psychological analysis of the key ideas of the concept of pan-Slavism and pan-Sovietism in the historical-philosophical studies of I. Mirchuk. In particular, we used formal-logical, critical and hermeneutic methods of research to reveal the process of transformation of the pan-Slavism mythology in modern Russia and its influence on the socio-political life of other Slavic peoples. Among the general scientific methods, the methods of deduction and comparison came in handy, which helped to analyze the views of individual representatives of various pan-Slavic currents on the problem of uniting the Slavic peoples into a single ethnic substratum in different historical time periods. And the principles of objectivity and systematicity helped us dispel the myth of Russian messianism among other Slavic peoples.

Conclusion. Thus, the main mythologeme of the ideology of Pan-Slavism in the studies of the Slavic scholar I. Mirchuk was reduced to the messianic role of Russia and its people, as the leader among the entire Slavic world, in relation to all other, primarily European nations. Neglecting the historical and spiritual

contribution to the development of the world culture of other nations and peoples, the Moscow Empire to this day continues to call itself the only center of true Christian traditions, which strives to lead the planet to a better future. Declaring itself the successor of the Roman Empire as the “Third Rome”, Muscovy, and later the Soviet Union, completely usurped the right of other Slavic peoples of the continent to independently choose their own path of state formation and social development.

The transformational processes experienced by pan-Slavism at the beginning of the 20th century brought only the change of the name of the ideology to pan-Sovietism, fully preserving the essence of the imperial unity principle in all spheres of social and political life of the communist era. According to the leading communist ideologues, all the best that the world had could be found only in the Soviet Union, or rather in its capital. Other Slavic peoples got the desired equality only in the negative attitude of the center towards any manifestations of their own spiritual identity and economic initiatives, which were instantly punished by brutal repression and physical destruction under the slogans of finding non-existent enemies of the people and invented counter-revolutionary activities. The theoretically attractive idea of the special purpose of the Slavic peoples in the international arena has in practice turned into an imperial totalitarian dictatorship of one country, which wanted only one thing – world domination.

Key words: *pan-Slavism, mythology of Slavophiles, messianism, ideology, pan-Sovietism.*

УДК 1(460)(092)«560/636»

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308042>

ORCID ID: 0000-0001-5454-7181

Максим Сайбеков

САЙБЕКОВ Максим Геннадійович – доктор філософії 011, в.о. завідувача кафедри культурології та кіно-телемистецтва державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Сфера наукових інтересів – філософія історії, історія педагогіки, філософія освіти.

e-mail: maksimsaybekow@gmail.com

АНАЛІЗ МЕТОДУ ІСИДОРА СЕВІЛЬСЬКОГО У ПРАЦЯХ «ЕТИМОЛОГІЇ», «ДИФЕРЕНЦІЇ», «СЕНТЕНЦІЇ»

Анотація. У статті аналізується метод, який практично впровадив Ісидор Севільський у своїй творчій діяльності. Продемонстровано важливість вивчення цього методу в контексті відповідного історичного періоду та його вплив на розвиток освітніх і наукових знань Середньовіччя. Розглянуто біографію і діяльність Ісидора Севільського, включаючи ключові події його життя та визначні творчі досягнення, що дозволило нам стверджувати про ефективність використання методу Ісидора у практичній діяльності.

Зроблений детальний огляд методології Ісидора Севільського, охарактеризовані основні підходи, поняття та етапи становлення його методу, показано історичний контекст, в якому працював Ісидор, а також розкрито роль його методу у вирішенні конкретних освітньо-наукових завдань часу. Простежується вплив методу Ісидора Севільського, його рецепція серед сучасників та наступних поколінь авторів. Розглянута критика та дискусії, пов'язані з методом Ісидора в сучасній історіографії, включаючи альтернативні точки зору.

Ключові слова: Ісидор Севільський, «Етимології», «Диференції», метод, єпископальна школа, знання, уявлення, сім вільних мистецтв.

Постановка проблеми. Стаття є результатом дослідження історичного контексту, в який вписаний Ісидор Севільський як автор, як творець унікального методу, що став результатом його наполегливої праці. Але для того, щоб описати метод Ісидора Севільського, необхідно окреслити коло проблем, які постають перед нами. Перше, епоха «темних віків» – це період перманентної військово-політичної боротьби, між місцевою знаттю і королями, германськими королівствами і Візантією, що відбувалася в результаті розпаду Західної Римської імперії. Друге, питання релігії, оскільки на території Вестготського королівства було кілька віросповідань; християнізація культури і освіти та як наслідок – протиріччя із античною філософією. Звідси проблема збереження і передачі знання. Саме ці причини ускладнювали створення якісної освітньої системи. Третє, Ісидор не був методологом, але створив унікальний метод, він не був науковцем, але написав енциклопедичну працю, не був філософом, але писав про філософію, відрізняв її від діалектики, сконструював певний тип пізнання реального і знаного ним світу, не був навіть філологом, але знав вестготську, латину, грецьку, іврит. То як же такому єпископу вдалося створити ефективний метод? Четверте, після авторів «Золотого століття» патристики у VI–VII ст. з'являється нове покоління, перед яким постають дещо інші завдання. У зв'язку із серйозними політичними та соціальними потрясіннями у Західній Римській імперії на першому плані стоять завдання збереження освіти. Необхідність «християнізації», навпаки, відходить на другий план. Автори цього періоду сприймали праці отців церкви та апологетів вже як спадщину, як частину традиції. З іншого боку, представники інтелектуальної культури аналізованої епохи були частиною аристократії римського (у широкому значенні) походження і в цьому сенсі, як і їх попередники, були носіями античної освіченості та культури. Рецепція античної спадщини у творах авторів цієї епохи – а це, насамперед, Боецій, Кассіодор та Ісидор Севільський – відбувається в іншому ключі, ніж у отців церкви (Амвросія, Єроніма та Августина) та германських діячів каролінгського відродження. Це питання стосується вужчої проблематики ніж та, яка розглядається у статті, і пов'язана вона з Ісидором як автором. Ісидор Севільський (560-636) відомий насамперед як енциклопедист, що вказує на широке охоплення тем у його творах, з іншого боку, певним чином характеризує рівень цих творів.

Однак Ісидор був не тільки й не так антикваром – збирачем стародавнього знання. Якщо користуватися схемою «інтелектуали та влада», то Ісидор був, якщо можна так висловитися, інтелектуалом у владі. Він займав становище єпископа Севільї (єпископський сан вважався найкращим завершенням для *cursus honorum* ще в V ст., його авторитет значно перевершував авторитет змінюваних постійно вестготських королів Іспанії. Ісидор головує на IV Толедському соборі (633р.), священники якого сформулювали порядок «вестготської симфонії» з її значним впливом єпископату на державні справи (Ubric Rabaneda, 2003).

Можна відзначити, що Ісидор за допомогою своїх творів у певному сенсі сконструював ідеологію (або те, що можна було б назвати ідеологією) і нерозривно пов'язану з нею програму освіти (Wood, 2012).

Як Ісидор «конструює» знання та який вплив на суспільство мала його діяльність? Іншою важливою проблемою є питання про масштаб та характер впливу Ісидора на інтелектуальну еліту та освіту Середніх віків. При цьому особлива увага надається «Етимологіям, або Початкам», поширенню, впливу на виклад семи вільних мистецтв. Про значення методу Ісидора для середньовічної освіти (Verger, 1992).

Метою статті є розкриття історичного контексту, в якому розвивався метод Ісидора Севільського, аналіз та розгляд його впливу на розвиток знань і уявлень в період «темних віків».

Методологія дослідження. Для досягнення мети дослідження застосовано низку загальних і специфічних методів, які сприяли вивченню творчої спадщини Ісидора Севільського: етимологічний метод, застосований у практиці Ісидора для класифікації та походження наук і мистецтв; метод тагорії для розуміння символіки середньовічної мови і суджень; історико-ретроспективний, що сприяв вивченню внеску Ісидора Севільського в європейську освіту від перших монастирських шкіл і до утворення університетів; термінологічної селекції – з метою відбору, уточнення й осучаснення системи окремих термінів, уживаних в освічених колах Вестготської Іспанії; реконструкції – для відтворення подій культурно-історичного та освітнього процесу на Піренейському півострові в добу Вестготського королівства.

Результати. Історіографія щодо постаті Ісидора Севільського відзначилася поверхневим ставленням до даної проблеми. Висловлювалися звинувачення у вигляді того, що твори Ісидора – це «горище, набите старим мотлохом» та «збори нісенітниць», що свідчить про нерозуміння важливості цієї теми (Leag, 1936).

З погляду сучасної науки, заснованої на досвіді, експериментах та перевірці результатів, метод Ісидора не витримує критики. Однак варто враховувати, що в епоху Ісидора (яку, слід відзначити, дослідники ніколи особливо високо не оцінювали) існувало інше розуміння знань. Знання тогочасної античності та середньовіччя часто вписувалося в рамки філософських концепцій. У ті епохи наука розглядалася як «що завгодно, тільки не наука». Незважаючи на відсутність дослідно-експериментальної бази, це не означало відсутності пізнання світу та людини. Проте головною особливістю знання в античні часи і в середньовіччі було те, що його виробляли в умовах, коли домінували філософсько-риторичні методи для духовного освоєння світу. У період Ісидора велику увагу приділяли спогляданню, яке приймало різноманітні світоглядні та медитаційні форми, і надавали йому непохитну перевагу перед практичним досвідом. Людина розкривала світ через слово, іноді вважаючи його заміною самого світу (Taylor, 1911).

Пізнання являло собою завдання віднайти відповідне найменування для об'єктів у безмежному переліку слів. Слово розглядалося не як прихлива копія реальності, але як більш справжня реальність, ніж сам предмет чи явище. Присвоюючи ім'я, людина осмислювала сутність об'єкта або явища, зупиняючи їх у безмежному ході часу. Вишуканий філософський ідеалізм базувався на реальному сприйняттю дитини, яка вірить, що треба покарати стіл, об який вона випадково вдарилася.

Творення світу включало створення слів, які формували, стабілізували сутність, «творили» нових істот та предмети. Це може бути корінням для тенденцій, що розвивалися в античному світі, але водночас були надзвичайно важливими для середньовіччя: універсалізації, каталогізації та докладної систематизації знань та мови; бажання створити жорстку формально-логічну конструкцію та розкутого, нестримного слово- та образотворчості, що дозволяло вільно розгулятися найнесподіванішій фантазії.

Це протиріччя, що іноді дивує сучасних дослідників, чи не може виявитися насправді діалектичною єдністю культури, яка надавала особливого, вже втраченого в новий час, значення слову. Це слово допомагало людству повільно, через виснажливу духовну роботу, проникати в таємниці будови світу. Духовне і практичне освоєння світу існували поруч, іноді взаємодіючи, але миттєві зіткнення були настільки рідкісні, що не здійснили новий синтез – наукове пізнання.

Хто ця людина, яка не просто переписувала античні знання, а виробила унікальний метод збирання знання, метод пізнання світу?

Отже, Ісидор Севільський (латиною – *Isidorus Hispalensis*; 560 – 4 квітня 636) був іспано-римським ученим, богословом та архієпископом Севільї. За словами історика XIX століття Шарля Форба де Монталамбера, його вважають останнім ученим античного світу.

Ісидор брав участь у наверненні аріанських вестготських королів до халкідонського християнства, допомагаючи своєму братові Леандру Севільському і продовжуючи після смерті брата. Він мав вплив у найближчому оточенні Сисебута – вестготського короля Іспанії.

Відомим став Ісидор завдяки його праці «Етимології», етимологічної енциклопедії, в якій зібрані фрагменти з багатьох книг античності, які інакше були б загублені.

Ісидор народився в Картагені, Іспанія, колишній карфагенській колонії, в сім'ї Северіана та Феодори. І Северіан, і Феодора належали до відомих іспано-римських родин високого соціального стану. Його батьки були членами впливової родини, яка відіграла важливу роль у політико-релігійному житті королівства, яке вплинуло на перехід вестготських королів з аріанства до халкідонського християнства.

Старший брат Леандр Севільський безпосередньо передував Ісидору на посаді архієпископа Севільї і, перебуваючи на своїй посаді, виступав проти короля Лювігільда (Леовігільда).

Молодший брат Фульгенцій Картагенський служив єпископом Астиги на початку нового правління християнського короля Реккареда.

Його сестра, Флорентіна Картагенська, була монахиною, яка нібито керувала сорока монастирями та тисячею посвячених ченців. Однак це твердження здається малоімовірним, враховуючи, що за її життя в Іспанії було мало чинних чернечих установ (Collins, 1995).

Ісидор здобув початкову освіту в кафедральній школі Севільї. У цьому навчальному закладі, першому свого роду в Іспанії, група вчених, у тому числі архієпископ Севільї Леандр, викладали тривіум та квадривіум, класичні вільні мистецтва. Ісидор старанно навчався і швидко освоїв класичну латину, а також знав грецьку та іврит.

Важливим у діяльності Ісидора є Четвертий собор у Толедо, що відбувся 5 грудня 633 року, на якому були присутні усі єпископи Іспанії. Він був скликаний вестготським королем Сисенандом і проходив у церкві Святої Леокадії в Толедо.

Ісидор, хоч і був вже літньою людиною, але головував на його обговореннях і був автором більшості його постанов.

Під впливом Ісидора собор у Толедо ухвалив декрет, який наказував всім єпископам заснувати семінарії у своїх соборних містах на зразок кафедральної школи в Севільї, яка дала освіту Ісидору десятиліттями раніше. У декреті йшлося про обов'язкове вивчення грецької мови, івриту та вільних мистецтв і заохочення інтересу до вивчення права та медицини. Авторитет собору зробив цю політику щодо освіти обов'язковою для всіх єпископів Королівства вестготів (Sharpe, 1964).

Щоб реалізувати освітню політику, яка була анонсована на соборі було мати необхідні дидактичні посібники. Такими посібниками і стали твори Ісидора Севільського, в яких було систематизовано античне і ранньосередньовічне знання. Відзначимо, що визначити жанр творів Ісидора є проблематичним, оскільки він творчо підходив до самих жанрів (що особливо цікаво, оскільки і антична, і середньовічна літературні традиції були дуже чутливі саме до форми твору. Так, твір «Диференцій» традиційно відносилося до граматики. І елементи даного жанру, поза всяким сумнівом, присутні в першій книзі «Диференцій» Ісидора (яка, зауважимо, вважається найбільш раннім його твором). З іншого боку, у тому ж творі є ряд жанрових особливостей, притаманних енциклопедії. Крім внесення рис енциклопедії до першої книги «Диференцій» Ісидор розробляє у ній і новий тип диференціювання, позначений дослідниками як діалектичний. Він отримує розвиток у другій книзі «Диференцій», яка має мало спільного з граматичними трактатами. Цей твір має широкий спектр тем, що дозволяє характеризувати його як богословсько-філософський трактат. Результатом творчості Ісидора є його праця «Етимології» (латиною – «*Etymologiae*»), також відома як «Початки» («*Origines*») і зазвичай скорочено «*Orig.*», є етимологічною енциклопедією, укладеною Ісидором

Севільським наприкінці його життя. В «Етимологіях» було узагальнено та систематизовано широке коло знань із сотень класичних джерел (Codoñer, 1994).

У праці охоплено енциклопедичне коло тем. «Етимології» – праця не просто про походження слів, це праця, що охоплює, серед іншого, граматику, риторику, математику, геометрію, музику, астрономію, медицину, право, римо-католицьку церкву та єретичні секти, язичницьких філософів, мови, міста, людей, тварин, фізичний світ, географію, громадські будівлі, дороги, метали, каміння, сільське господарство, війну, кораблі, одяг, їжу та інструменти. Список творів Ісидора був складений найближчим його послідовником, Брауліоном Сарагоським і, судячи з цього списку, до нас дійшли практично всі (Martín, 2002).

«Етимології» була широко розповсюдженим підручником у середні віки. Підручник був настільки популярним, що його читали замість багатьох оригінальних класичних текстів, які у ньому узагальнені; в результаті деякі з них перестали копіюватися і були втрачені. Працю цитував Данте Аліґєрі (який помістив Ісидора у свій «Рай»), цитував Джеффрі Чосер і згадували поети Боккаччо, Петрарка та Джон Гауер. Серед тисяч із зайвим рукописних копій, що збереглися, є Кодекс Гігас XIII століття; найдавніший рукопис, що зберігся, Кодекс Сангаленсіс, містить книги з XI по XX, датовано IX століттям.

«Етимології» була надрукована щонайменше десятьма виданнями між 1472 і 1530 роками, після чого в епоху Відродження її значення зменшилося. Перше наукове видання було надруковано у Мадриді у 1599 році; перше сучасне критичне видання було відредаговано Уоллесом Ліндсі у 1911 році (Lindsay, 1911).

«Етимологія» менш відома в наш час, хоча сучасні вчені визнають її важливість як для збереження класичних текстів, так і для розуміння середньовічного мислення.

Метод для Ісидора Севільського – це не тільки спосіб опису або констатації того, що здавалося йому істинним і те, що заслуговує на включення до загальної системи знання, це принцип конструювання самого цього знання, а в ширшому сенсі – певного типу культури. Якщо загально визнана справедливості зауваження, що «стиль – це людина», то за Ісидором можна сказати: «метод – це культура».

Дослідження 1960-1970-х рр., зруйнували стереотип про Ісидора як про неоригінального компілятора, а нові критичні видання значно розширили уявлення про джерела, якими користувався Ісидор. Все це сприяло новому напрямку ісидоріанських студій, а саме – аналізу його концепцій у тих джерелах, якими він користувався. Були розглянуті історичні та ідеологічні, лінгвістичні та антропологічні концепції Ісидора (Hillgarth, 2009).

До цього важливо відмітити, що у центрі уваги є трансформація змісту роботи з джерелом Ісидором, обумовлена зміною контексту, а не-

рідко й самого тексту. Тому в «Етимологіях» Ісидора зустрічається не просто трансляція думки джерела, а як взаємодія з нею та її зміна.

Французький дослідник Ж. Фонтен формулює новий підхід до спадщини Ісидора, принципи якого він сам позначив так: ретельне дослідження джерел; пошук дрібних на перший погляд відмінностей у цитатах; зв'язок із сучасною Ісидору епохою (Fontaine, 1954).

Окрім «Етимологій», Ісидор також написав «Диференції», в яких він не лише вводить енциклопедичні риси, але й розробляє новий тип диференціювання, що визнається деякими дослідниками як діалектичний. Перша книга «Диференцій» традиційно розглядається як лінгвістичний твір, оскільки в ньому вміщено компендіум коротких «лем», де пояснюється відмінність між схожими за написанням, звучанням або значенням словами. У другій книзі «Диференцій» диференціації як прийом розвивається далі, але вже в іншому контексті, віддаленому від граматичних трактатів.

Методологічною основою «Етимологій» є по суті етимологія, так само, як у перших двох книгах «Диференцій» методологічною основою були диференції. Таким чином, можна говорити про певну спадкоємність між цими творами, де поєднуються граматичний та енциклопедичний жанри.

Для розуміння пізнавального рівня Ісидора Севільського як методолога важливо розглянути його розуміння теоретико-методологічного інструментарію, а оскільки діалектика є способом розуміння світу, таким способом мислення, завдяки якому різні явища, предмети, речі розглядаються через різноманітність їх зв'язків, взаємодій протилежних властивостей і тенденцій, у процесах змін і розвитку, а також формою та способом рефлексивного теоретичного мислення, що досліджує протиріччя, які виявляються у мислимому змісті цього мислення, тому Ісидор не міг не використовувати у своїй творчості принципи і закони діалектики. Але Ісидор розглядає діалектику в контексті середньовічних знань, вона була частиною семи вільних мистецтв і розумілася зазвичай у широкому значенні як здатність вести суперечку у вигляді питань і відповідей, мистецтво складати силогізми, використовуючи імовірнісні та правдоподібні аргументи з запропонованого питання, а також мистецтво класифікації понять, поділу речей на положи та види. В главі XXII, II книги «Етимологій» «Про риторику і діалектику» Ісидор визначає так поняття «діалектики»: «Діалектика – це наука, винайдена для роздумів про причини (суті, *causae*) речей. Вона сама є [тим] різновидом філософії, яка називається логікою і яка здатна уможглидно визначати, запитувати і міркувати. Адже вона в різних дослідах вчить, яким чином істина відрізняється від брехні. Її розглядали у своїх висловлюваннях деякі перші філософи, не доводячи, однак, до [стану] мистецтва. Потім Аристотель деякі положення (*argumenta*) їх навчань упорядкував у правила і назвав це діалектикою, тому що в них досліджувалися висловлювання (*dicta*). Адже

λεκτόν [грецькою] – це висловлювання (dictio). Діалектика тому слідує після науки риторики, бо вони багато в чому обидві з'являються разом» (Barney, 2006).

В уявленнях середньовічних авторів проблема майбутнього осмислювалася багато в чому з урахуванням діалектики. Недосконалий «земний світ», який є світом Бога-Сина, пов'язувався з досконалим «небесним світом» Бога-Отця не лише за допомогою містичного Бога-Духа, але й через діалектичний хід думки. У середньовічній філософії були всі ключові елементи діалектики, в тому числі і так званий закон заперечення заперечення, які пізніше Гегель і комуністична філософія включили в свою «діалектику природи, суспільства і мислення». Мета середньовічної діалектики – спробувати схопити світ одразу в обох його іпостасях, сакральної та мирської, сублимованої та низовинної. Середньовічна культура поєднує у єдність полярні протилежності: небесне і земне, спіритуальне і тілесне, життя і смерть. Спираючись головним чином на Арістотеля, першим середньовічним філософом, який працював над діалектикою, був Боецій (480–524). Після нього багато філософів-схоластів також використовували діалектику у своїх працях, наприклад Абеляр, Вільям Шервудський, Гарландус Компотіста, Волтер Берлі, Роджер Свіншд, Вільям Оккам і Фома Аквінський. Ця діалектика (a quaestio disputata) склалася так:

Питання, що підлягає визначенню («Запитують, чи...»);

Орієнтовна відповідь на запитання («А здається, що...»);

Основні аргументи на користь попередньої відповіді;

Аргумент проти попередньої відповіді, традиційно єдиний аргумент авторитету («Навпаки...»);

Постановка питання після зважування доказів («Я відповідаю, що...»);

Відповіді на кожне з початкових заперечень. («Першому, другому і т. д. відповідаю, що...») (Vance, 1987).

З історичного погляду слід відзначити два аспекти, пов'язані з «Етимологіями» Ісидора. По-перше, в цьому творі Ісидор узагальнює традиції граматичної та риторичної (риторико-діалектичної) етимології. По-друге, він впроваджує етимологію в певну пізнавальну схему, де передбачено «пізнання речей» через осмислення «uis nominis» (що можна перекласти як «значення слова»). З свого боку, «uis nominis» потенційно формується через процес етимології, який, за деякими вченими, включає два аспекти: формальний (origo) та семантичний (interpretatio). В «Етимологіях» слова, які тлумачаться не завжди визначаються як за origo (походження), так і за interpretatio (тлумачення). Назва може бути визначена або за природою (і тоді її етимологія спрямована на розуміння значення), або за бажанням (iuxta arbitrium Humanae uoluntatis).

Висновки. Метод Ісидора Севільського став важливим внеском у збереженні та передачі знань в середньовіччі та за результатами діяльності

якого Ісидор вплинув на подальший розвиток енциклопедичного знання у середньовічній Європі.

Ісидор Севільський використовував субметоди для вивчення дисциплін тривіуму (граматика, риторика, діалектика), квадрівіуму (геометрія, арифметика, астрономія та музика) та інших сімнадцяти книг, що вивчалися в основному шляхом збирання і систематизації знань та їх організації у легкодоступний формат, але в основі залишався його етимологічний підхід. Ось як це відбувалося:

Збір інформації. Ісидор та його учні збирали інформацію про кожен з дисциплін, включаючи визначення, правила та основні поняття.

Організація за змістом і складністю. Інформація розміщувалася в субординарному порядку, за рівнем складності знання, що робило можливим пошук конкретних тем чи понять у тексті.

Включення християнської моралі та віри. Ісидор інтегрував християнські концепції та моральні вказівки в контекст кожної дисципліни.

Застосування тезаурусу. Ісидор розробив систему ключових слів та понять, яка сприяла легкості доступу до інформації та забезпечувала її більш ефективний пошук.

Зберігання та розповсюдження. Завдяки цьому методу інформація була легко збережена та передана іншим людям, що сприяло поширенню знань.

Метод Ісидора Севільського був важливим для освітнього процесу в середньовіччі. Він був використаний наступним чином:

Збереження та передача знань. Метод допоміг організувати інформацію в доступну форму, що дозволило зберігати та передавати знання поколінням.

Підготовка енциклопедій та посібників. Метод Ісидора використовувався для створення енциклопедій та посібників, де зібрана інформація була впорядкована за алфавітом, що полегшувало пошук потрібних знань.

Освіта в єпископальних школах, монастирях. В середньовічних єпископальних школах, монастирях метод Ісидора використовувався для навчання молодших монахів. Вони вивчали та копіювали тексти, дотримуючись порядку та системи ключових слів.

Поширення християнських ідей та моралі. Метод Ісидора дозволяв інтегрувати християнські концепції та мораль в навчальні матеріали, що сприяло поширенню християнських ідей через освіту.

Цей метод був інструментом для організації та передачі знань у середньовіччі, особливо в єпископальних школах, монастирях та інших освітніх установах того часу.

Отже, метод, що був використаний у діяльності Ісидора не тільки для збереження аттичного знання, не тільки для систематизації та класифікації знань, які були відомі йому, а й для формування комплексу

наук і мистецтв, що безпосередньо впроваджувались ним в освітній процес. Саме за допомогою етимологічного підходу, Ісидор намагався розкрити суть знань, оскільки для нього слово і його значення були нерозривно пов'язані. Через вивчення термінології він прагнув розкрити істину, яка не обмежувалася лише біблійними джерелами, але була також результатом розумового аналізу. У контексті лінгвістичної та риторичної спадщини, успадкованої від Античності, цей підхід був закономірним і органічним. Впродовж багатьох століть після Ісидора, дослідне знання розвивалося відокремлено від основних духовних настанов європейського суспільства. А модель організації освітнього процесу Ісидором стала унікальним явищем у ранньосередньовічній Європі і у результаті вплинула на формування протоуніверситетів.

Список використаних джерел

- Codoñer C. *Origines o Etymologiae. Helmantica*. 1994. Vol. 45. № 136–138. P. 511–527. URL: <https://summa.upsa.es/details.vmq=parent:0000003393&t=2Bcreation&lang=en&view=main&s=34>
- Collins R. *Early Medieval Spain: Unity in Diversity, 400-1000*. New York: St. Martin's Press, 1995. 341 p. URL: <https://www.scribd.com/document/531043536/Collins-Roger-Early-Medieval-Spain-Unity-in-Diversity-400100>
- Fontaine J. *Isidore de Séville et l'astrologie. Revue des études latines*. Paris, 1953. 31. P. 271–300. URL: <https://archive.org/details/isidoredeseville0002font/page/n7/mode/2up?view=theater>
- Hillgarth J. N. The position of isidorian studies. A critical review of the literature 1936-1975. *Studi medievali*. 1983. Fasc. 2. P. 817–896.
- Lear F. S. *Saint Isidore and mediaeval Science. The Rice Institute Pamphlet*. 1936. Vol. 23. № 2. URL: <https://www.medievalists.net/2012/09/st-isidore-and-mediaeval-science/>
- Lindsay W. *The Editing of Isidore Etymologiae*. Cambridge: Cambridge University Press. URL: https://ia800708.us.archive.org/view_archive.php?archive=/28/items/crossref-pre-1923-scholarly-works/10.1017%252Fs0009838800019273.zip&file=10.1017%252Fs0009838800019273.pdf
- Martín J. *La «Renotatio librorum domini Isidori» de Braulio de Zaragoza*. Logroño: Fundación San Millán de la Cogolla, 2002. 325 p.
- Sharpe W. D. *Isidore of Seville: The Medical Writings*. Philadelphia: Transactions of the American Philosophical Society, 1964. URL: <https://archive.org/details/GardenIsidoreMedicalWritings/page/2/mode/2up>
- Taylor H. O. *The mediaeval Mind. A history of the development of thought and emotion in the Middle Ages*. London, 1911. URL: <https://www.gutenberg.org/files/43880/43880-h/43880-h.htm>
- The Etymologies of Isidore of Seville / Tr. by Stephen A. Barney, W. J. Lewis, J. A. Beach, Oliver Berghof*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 475 p.
- Ubric R. P. *La iglesia y los estados bárbaros en la Hispania del siglo V (409–507)*. Granada: Universidad de Granada, 2003.

- Vance E. From topic to tale: logic and narrativity in the Middle Ages. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. URL: <https://archive.org/details/fromtopictotalel0000vanc/page/44/mode/2up>
- Verger J. Isidore de Séville dans les universités médiévales. *L'Europe héritière de l'Espagne wisigothique* / C. P. J. Fontaine, ed. Madrid : Casa de Velázquez, 1992. URL : <https://books.openedition.org/cvz/2138>
- Wood J. The Politics of Identity in Visigothic Spain. Religion and Power in the Histories of Isidore of Seville. Leiden : Brill, 2012. 275 p.

References

- Barney, S. A., Lewis, W. J., Beach, J. A., & Berghof, O. (Trans.). (2006). *The Etymologies of Isidore of Seville*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Codoñer, C. (1994). Orígenes o Etimologiae. *Helmantica*, 45, 136-138, 511-527. Retrieved from <https://summa.upsa.es/details.vmq=parent:0000003393&t=2Bcreation&lang=en&view=main&s=34>
- Collins, R. (1995). *Early Medieval Spain: Unity in Diversity, 400-1000*. New York: St. Martin's Press. Retrieved from <https://www.scribd.com/document/531043536/Collins-Roger-Early-Medieval-Spain-Unity-in-Diversity-400100>
- Fontaine, J. (1953). Isidore de Séville et l'astrologie. *Revue des études latines*, 31, 271-300. Paris, Retrieved from <https://archive.org/details/isidoredeseville0002font/page/n7/mode/2up?view=theater>
- Hillgarth, J. N. (1983). The position of isidorian studies. A critical review of the literature 1936-1975. *Studi medievali*, 2, 817-896.
- Lear, F. S. (1936). Saint Isidore and mediaeval Science. *The Rice Institute Pamphlet*, 23, 2. Retrieved from <https://www.medievalists.net/2012/09/st-isidore-and-mediaeval-science/>
- Lindsay, W. (1923). *The Editing of Isidore Etymologiae*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from https://ia800708.us.archive.org/view_archive.php?archive=/28/items/crossref-pre-1923-scholarly-works/10.1017%2F0009838800019273.pdf
- Martín, J. (2002). *La "Renotatio librorum domini Isidori" de Braulio de Zaragoza*. Logroño: Fundación San Millán de la Cogolla.
- Sharpe, W. D. (1964). *Isidore of Seville: The Medical Writings*. Philadelphia: Transactions of the American Philosophical Society. Retrieved from <https://archive.org/details/GardenIsidoreMedicalWritings/page/2/mode/2up>
- Taylor, H. O. (1911). *The mediaeval Mind. A history of the development of thought and emotion in the Middle Ages*. London. Retrieved from <https://www.gutenberg.org/files/43880/43880-h/43880-h.htm>
- Ubric, R. P. (2003). *La iglesia y los estados bárbaros en la Hispania del siglo V (409-507)*. Granada: Universidad de Granada.
- Vance, E. (1987). *From topic to tale: logic and narrativity in the Middle Ages*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Retrieved from <https://archive.org/details/fromtopictotalel0000vanc/page/44/mode/2up>
- Verger, J. (1992). Isidore de Séville dans les universités médiévales. In C. P. J. Fontaine, (Ed.), *L'Europe héritière de l'Espagne wisigothique*. Madrid: Casa de Velázquez. Retrieved from <https://books.openedition.org/cvz/2138>

Wood, J. (2012). *The Politics of Identity in Visigothic Spain. Religion and Power in the Histories of Isidore of Seville*. Leiden: Brill.

Saibekov M.

**ANALYSIS OF THE ISIDORE OF SEVILLE'S METHOD BASED
ON HIS CREATIVE WORKS *ETYMOLOGIAE, DIFFERENTIAE,
DE SUMMO BONO***

Problem's statement. This article is the result of a study of the historical context in which Isidore of Seville is inserted as an author, as the creator of a unique method, which became the result of his hard work. But in order to describe the method of Isidore of Seville, it is necessary to outline the range of problems that arise before us. Due to serious political and social upheavals in the Western Roman Empire, the preservation of education comes to the fore. The need for "Christianization," on the contrary, fades into the background. The authors of this period perceived the works of the church fathers and apologists as a legacy, as part of tradition. On the other hand, representatives of the intellectual culture of the era under consideration were part of the aristocracy of Roman (in the broad sense) origin and in this sense, like their predecessors, were bearers of ancient education and culture.

The purpose of the study. Analyze the historical context in which the method of Isidore of Seville developed and to consider the influence of the method of Isidore of Seville on the development of knowledge and ideas in the dark ages.

Methods. To achieve the goal of the study, a number of general and specific methods were used that contributed to the study of the creative heritage of Isidore of Seville: the etymological method used in the practice of Isidore for the classification and origin of sciences and arts; togoria method for understanding the symbolism of medieval language and judgments; historical-retrospective, contributing to the study of the contribution of Isidore of Seville to European education from the first monastic schools to the formation of universities; terminological selection – for the purpose of selecting, clarifying and modernizing the system of individual terms used in the educated circles of Visigothic Spain; reconstruction – to reproduce the events of the cultural and historical process on the Iberian Peninsula during the Visigothic Kingdom.

Results. The reception of the ancient heritage in the works of the authors of this era – and these are primarily Boethius, Cassiodorus and Isidore of Seville – occurs in a different vein than that of the church fathers (Ambrose, Jerome and Augustine) and the German kings of the Carolingian revival. This question concerns a narrower issue that is discussed in the article, and it is connected with Isidore as the author. Isidore of Seville (560-636) is known primarily as an encyclopedist, indicating the wide coverage of topics in his works, on the other hand, in a certain way characterizes the level of these works.

However, Isidore was not only and not so much an antiquarian – a collector of ancient knowledge. If we use the "intellectuals and power" scheme, then Isidore was, so to speak, an intellectual in power. He occupied the position of bishop

of Seville (the episcopal rank was considered the best conclusion for the *cursus honorum* even in the 5th century, his authority significantly exceeded the authority of the constantly changing Visigothic kings of Spain. Isidore presided over the IV Council of Toledo (633), whose priests formulated an order with its significant influence of the episcopate on public affairs.

We can say that Isidore, through his works, in a certain sense constructed an ideology. (or what might be called ideology) and the educational program inextricably linked to it.

Discussion. First, the era of the “Dark Ages” is a period of permanent military-political struggle between the local nobility and kings, the German kingdoms and Byzantium, which occurred as a result of the height of the Western Roman Empire. The second question is religion, since there were several religions in the territory of the Visigothic kingdom; Christianization of culture and education and, as a consequence, a contradiction with ancient philosophy. Hence the problem of preserving and transmitting knowledge. It was these reasons that complicated the creation of a high-quality educational system. Thirdly, Isidore was not a methodologist, but created a unique method, he was not a scientist, but wrote an encyclopedic work, was not a philosopher, but wrote about philosophy, distinguished it from dialectics, constructed a certain type of knowledge of the real world known to him, was not even a philologist, but he knew Visigothic, Latin, Greek, and Hebrew. How did Bishop Isidore create an effective method? Fourth, after the authors of the “Golden Age” of patristics in the 6th–7th centuries. A new generation is emerging, which is faced with slightly different tasks. How does Isidore “construct” knowledge and what impact has his work had on society? Another important problem is the question of the scale and nature of Isidore’s influence on the intellectual culture of the Middle Ages. At the same time, special attention was paid to “etymologies, or principles,” its distribution, influence on the presentation of the seven liberal arts, etc. On the significance of Isidore’s method for medieval education.

Conclusions. The method of Isidore of Seville was an important contribution to the preservation and transmission of knowledge in the Middle Ages and influenced the further development of encyclopedic knowledge.

Key words: *Isidore of Seville, Etymologiae, Differentiae, method, Episcopal school, knowledge, ideas, seven liberal arts.*

УДК 159.923.2:07:141.319.8

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308044>

ORCID ID: 0000-0002-9286-6439

Тетяна Шелупахіна

ШЕЛУПАХІНА Тетяна Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри аудіовізуального мистецтва ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – актуальні питання філософської антропології, філософії культури, естетики та мистецтвознавства.

e-mail: tatyana.shelupakhina@gmail.com

ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ВИДОВИЩНИХ ФОРМ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті здійснений аналіз феномену ідентичності в контексті видовищних форм масової комунікації. Висунута гіпотеза стосовно того, що сучасні технології створення масової візуальної продукції націлені на виробництво специфічних образів (іміджів, брендів, стилів життя), звернених до «фрагменту» особистості. Тим самим у контексті видовищних форм масової комунікації штучно створюється феномен «часткової» ідентичності через уніфікацію особистих сенсів та перетворення їх у споживацький смисл.

Ключові слова: ідентичність, «часткова» ідентичність, ідентифікація, масова комунікація, видовищна форма, імідж, стиль життя, бренд.

Вступ. Сучасна доба характеризується глобальними змінами, в основі яких прискорення й безперервне «спонукання» цивілізаційних процесів. Складні колізії життя відбилися в суспільній свідомості актуалізацією проблеми ідентичності, яка набула особливої значущості. Головними причинами, на нашу думку, є наступні. По-перше, антропологічна ситуація, що склалася, відмічена всіма ознаками новизни та незвичайності; суспільне життя виявляє стійку тенденцію щодо ослаблення ідентифікацій особистості з традиційними (етнос) та модерновими (нація) спільнотами. По-друге, в ситуації, коли етнічні та національні чинники ідентифікації розмиваються,

суспільство стає доволі фрагментарним; за таких умов людина існує на перетині локальних культур, у відкритому культурному просторі, в оточенні множини культурних форм, стилів життя, традицій; усі ці форми стають для людини одночасно значимими й потребують впорядкування. І по-третє, культурне самовизначення сучасної людини потребує інтерпретації тих моделей культурного буття, що репрезентують інші спільноти та встановлення індивідуального співвідношення з ними. Тим самим процеси ідентифікації в сучасному суспільстві, з одного боку, стають проблематичними; з іншого, виступають як рушійна сила культурного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття ідентичності на сьогодні не має статусу строго обгрунтованого наукового терміну, тим не менш слід відмітити його популярність та поширеність у гуманітарних дискурсах ХХ-ХХІ століть. Розробка теоретичних і практичних питань ідентичності почалася в минулому столітті. Поняттю ідентичності передував термін «ідентифікація», котрий використовувався З. Фрейдом та його послідовниками в межах класичного психоаналізу; цей термін фіксував психологічний процес, мета якого полягає у привласненні людиною ідентичності шляхом позасвідомого ототожнення себе з образом, особистістю, рисами характеру тощо.

Подальше вивчення питань ідентичності відбувалось у контексті соціально-психологічного підходу. Феномени соціального життя, такі, як елементи мови, символи, образи, типові соціальні ролі підлягали вивченню як чинники набуття індивідуальної або групової ідентичності (наукові дослідження Е. Ериксона, Ч. Кулі, М. Куна, С. Московичі, А. Теджфела). Слід зауважити, що соціально-психологічний підхід традиційно орієнтується на замкнуту соціальну групу і не вичерпує повністю проблеми контекстів, умов культурної ідентифікації людини сучасного суспільства. Ця обставина вимагає звернення до філософського аспекту досліджень ідентичності.

Традиція філософського аналізу питань ідентичності була започаткована критичною теорією Франкфуртської школи, зокрема ідеями «негативної діалектики» Т. Адорно; дослідженнями комунікативного простору як простору діалогу-комунікації Ю. Габермаса.

На розробку питань ідентичності значно вплинула філософія постмодернізму; дискурс постмодернізму пов'язується з концепціями «структурного психоаналізу» Ж. Лакана; з концепцією «гуманістичного психоаналізу» Е. Фромма; теорією «нарратології» Ж-Ф. Ліотара; постструктуралістською критикою, започаткованою Р. Бартом, Ю. Кристевною, Ж. Бодрійаром, Ж. Дерріда, Ж. Делезом, М. Фуко, У. Еко; герменевтичною критикою П. Рикера, Г. Гадамера; ідеями діалогічної філософії М. Бубера.

Належне осмислення порушеної в статті проблематики неможливо поза аналізом української наукової літератури, зокрема наукових праць

Л. Газнюк, Б. Головка, О. Зернецької, С. Кримського, В. Личковаха, В. Малахова, Г. Меднікової, Т. Розової, В. Рибалки, В. Табачковського, Н. Хамітова та багатьох інших дослідників. Проблема ідентичності у роботах вказаних авторів розглядається як така, що постає та набуває гостроти «на перехресті» взаємодії індивіда, взятого в його найрізноманітніших іпостасях і суспільства, розглянутого з точки зору його нестабільності та непередбачуваності розвитку; набуття людиною особистісної ідентичності пов'язується дослідниками з можливістю творчої самореалізації в життєвому просторі та відчуттям повноти буття. З огляду на суперечливу «природу людини» та неминучі колізії людського буття, людська ідентифікація інтерпретується науковцями як нескінченний шлях до себе, тобто як процес, що триває впродовж усього життя.

Мета та завдання статті – вивчення питань ідентичності у контексті видовищних форм масової комунікації. Завданням дослідження є аналіз специфічних форм масової візуальної продукції, готових візуальних образів (іміджів, брендів, стилів життя), пов'язаних з продукуванням феномену «часткової» ідентичності.

Методологія дослідження. Вагомим для даної статті стало застосування феноменологічного методу для розкриття змісту людської ідентичності, виявлення специфіки процесу ідентифікації людини у сучасному суспільстві. Теоретичну основу статті також склали підходи, що акцентують увагу на онтологічній відкритості людського буття, наголошують на універсальній значущості комунікативної взаємодії стосовно людської суб'єктивності, підкреслюють вплив видовищних форм на конструювання людської ідентичності.

Результати. У сучасному науковому дискурсі терміном «ідентичність» позначається комплекс феноменів, котрі не можна редукувати виключно до психологічних або соціально-психологічних форм. З огляду на наукові публікації останніх років зробимо припущення стосовно того, що феномену ідентичності притаманні такі компоненти: а) складне когнітивно-образне наповнення; б) варіативна культурна складова, що змінюється під впливом множини життєвих факторів (такими факторами можуть слугувати етнічні, мовленнєві, релігійні, політичні, професійні, інформаційні, гендерні, віртуальні та ін. відмінності).

Як свідчить практика, в сучасних умовах змістовна сторона масової відеопродукції редукується таким чином, що питання «хто?» стосовно видовищних форм масової комунікації поступово зникає. За таких обставин людина втрачає здатність до ідентифікації звернених до неї смислів. Відповідно, питання щодо суб'єкту комунікації постає як проблематичне, а стосунки між різними аспектами ідентичності розгортаються у широкому діапазоні, від суголосності до конфлікту, від інтеграції до подальшої диференціації, продукуючи, таким чином, феномен «часткової» ідентичності.

Постмодерністська рефлексія щодо людини, її існування та стосунків зі світом поставила в центр уваги мову, формуючи, відповідно, численні теорії мовленнєвого суб'єкту, мовленнєвої («оповідальної») свідомості, наголошуючи на суб'єктивності як на лінгвістичному продукті. Послідовно доводилася теза, що саме мовленнєва практика, комунікаційна взаємодія численних учасників спілкування здатні забезпечити легітимацію, тобто консенсус стосовно істини повідомлення. Вважалося, що досягнення такого консенсусу в умовах «відкритого» суспільства є цінним само по собі, оскільки не тільки слугує підвищенню етичного статусу знання, але й покращує людські стосунки. Таким чином були окреслені дві тісно пов'язані проблеми: проблема мовленнєвого характеру особистості; проблема «оповідального» модусу людського життя як специфічної для свідомості моделі оформлення життєвого досвіду, а отже – «вибудовування» ідентичності (Ricoeur, McLaughlin, & Pellauer, (Trans.), 1990).

У той же час доба постмодерну зафіксувала притаманну інформаційному суспільству фундаментальну кризу «великих розповідей», що відбувалася з багатьох причин. Відмічалося, що основу соціального зв'язку становить, безумовно, мовленнєвий зв'язок, але мовленнєвий зв'язок містить багато суперечностей. Так, під час «розпорошення» стратегій легітимації, спотворення усталених правил «мовленнєвої гри» соціальний суб'єкт також «розпорошується» у власному бутті. Тому фундаментальні виміри людської суб'єктивності слід шукати в комунікативному просторі, в річищі практики повсякденного спілкування. Якщо суб'єктивне існування підтримується мовленням, дискурсом, то звернення до фундаментальних цінностей людського буття, яке відбувається у контексті відкритих комунікацій, потребує додаткових зусиль, зокрема застосування певних технологій (Lyotard, 1984, p. 67).

Згідно концептуальним засадам постмодернізму, текст не слід розглядати з точки зору презентації того чи іншого об'єктивного смислу. В основу постмодерністської концепції розповіді закладена ідея надання смислу завдяки привнесенню того чи іншого фіналу. Майбутнє надихається сенсом завдяки фігурам ідентичності; це може бути фігура героя або оповідача, а минуле при цьому підлягає інтерпретаціям. Тим самим у ході функціонування оповідального дискурсу відбувається анігіляція тотожності як такої, що завжди належить минулому; така анігіляція можлива за умов відкритості особистості до майбутнього та її (особистості) принципової незавершеності.

Фігури героя та оповідача зв'язують фрагменти оповіді, надаючи їй цілісності та зрозумілості. У цьому сенсі цікавою є думка Г. Гадамера, який стверджував: «...усе, що є людським, має бути висловленим; умовою такої свободи є відкритість будь-якої оповіді» (Gadamer, 2006, p. 309).

У повсякденному житті існують нескінченні буденні людські оповіді, звернені до інших, або такі, що здійснюються людиною подумки,

«про себе». У таких оповідах реальні події трансформуються в особистісну історію, в біографію, що підлягає постійному уточненню. Завдяки усній оповіді присутність людини в світі перетворюється на артикульовану біографію. Тим самим відбувається «об'єктивація» певної іпостасі особистості у певному просторі й часі. Сказане означає, що особистість промовляє/презентує, а отже ідентифікує себе в ролі певної дійової особи розповіді, що фактично відбувається «тут і тепер». Таким чином, актуалізуючи різночасові події у власному сюжеті, особистість має змогу експериментувати з ідентичністю, «випробувати» себе в різних ролях. Зокрема, в ролі героя життєвої історії, в ролі оповідача-очевидця подій, що відбувалися ніби насправді або могли відбутися. Особистість може бути і слухачем розповіді іншого. Будучи слухачем, людина має змогу подарувати власну увагу оповідачу, підтримати його або відмовити у визнанні його розповіді, розцінити вибір життєвої історії як невдалий або недійсний.

Свого часу Ж. Бодрийар констатував, що на поверхні суспільного життя все частіше опиняються не історичні або політичні феномени, а події повсякденного життя. Дослідник пояснював вказану обставину суттєвою зміною стосунків між історією та повсякденністю, між публічною та приватною сферами життя людини; занурення мас у сферу приватного життя є певним викликом політиці, зокрема численним спробам з боку можновладців щодо політичних маніпуляцій. Сьогодні ролі змінилися, оскільки полюсом тяжіння стало не історичне або політичне, а повсякденне життя. Сучасне суспільство репрезентоване, з одного боку, полюсом мовчазної більшості або мовчазної маси, а з іншого, полюсом владної меншості, що також мовчить. До складу маси входять вільні від символічного обов'язку люди. Пояснюючи цю обставину, Ж. Бодрийар зауважив, що феномен маси до сих пір є загадковим; поняття маси остаточно не визначене, його тлумачення більшістю дослідників не зовсім коректне. Наприклад, селянство минулих століть не варто розглядати як «селянську масу». Визначальною прикметою маси є те, що представники маси намагаються уникнути будь-яких усталених інституцій, що спонукають особистість до активної соціальної взаємодії. Об'єктивно масам призначено бути не діями, а множинним результатом.

Мовчазна маса позбавлена слова; інертність маси знецінює смислову енергію історії, політики або соціуму, нейтралізує її та спрямовує у зворотній бік. Заклики стосовно мас залишаються без відповіді, вважає Ж. Бодрийар; маси «поглинають» випромінювання периферійних сузір'їв Держави, Історії, Культури, Смыслу. Поведінку маси спрямовують механізми взаємного емоційного впливу, цепні реакції передачі почуттів. Тому маса, цей своєрідний всесвіт приватного та асоціального, не підкорюється діалектиці репрезентації та не передбачає раціоналізації, пов'язаної з виходом до сфери універсальних смислів. Раціональна

комунікація і маса несумісні, тому не слід пропонувати масам смысл, оскільки маса прагне видовища. Відповідно, різноманітні сфери суспільного життя, насамперед сфери політики та мистецтва за сучасних умов еволюціонують у бік видовища, в якому панують моделі «гіпер-реальної» реальності (Baudrillard, Foss, Patton, & Johnston, (Trans.), 2016, p. 63).

У нашому дослідженні ми розглядаємо «гіпер-реальну реальність» з точки зору особливостей видовищних форм масової комунікації; на створення цих форм націлена вся сукупність технічних ресурсів сучасних медіа. Утім доба масових комунікацій, крім постійного технічного вдосконалення відмічена наявністю специфічної ідеології. Ця ідеологія уникає етичної кваліфікації подій, натомість користується естетичними оцінками (яскраве, харизматичне, вишукане, привабливе, забавне, грайливе) як найголовнішими показниками життєвого успіху. Створення гіпер-реальності можна розцінити як спробу переконання мас у тому, що ніякої «справжньої реальності» насправді не існує. Таке переконання заміщує реальність, постає як наочне і через засоби масової комунікації нав'язує себе знову і знову. Унаслідок цього реальність як усталена система соціальних та культурних координат припиняє своє існування і починає жити життям видовищних моделей масової комунікації.

В умовах поширення видовищних форм масової комунікації на всі сфери людського життя дієвими чинниками ідентифікації стають популярні іміджі, стилі життя, відомі бренди. При цьому ці чинники тісно пов'язані між собою. Наприклад, набуття особистістю популярного іміджу та бажаного стилю життя потребує від людини споживання позиційних товарів і послуг. Виробництво таких позиційних товарів і послуг спрямовано на задоволення потреб тих груп споживачів, що прагнуть за рівнем та якістю життя бути відмінними від інших. Безліч позиційних товарів і послуг, що пропонуються світовими виробниками та активно просуваються на ринку за допомогою брендів, створені не стільки для задоволення нагальних життєвих потреб, скільки з метою задоволення певної людської мрії. Сучасні маркетингові стратегії, репрезентовані в брендах, містять певні ознаки видовищних моделей масової комунікації. Звертаючись до людських почуттів, спонукаючи фантазію, бренди презентують світи високої моди, розваг і відпочинку як такі, що імітують ознаки реального світу, створюють ілюзію задоволення бажань. Отже, завдання відомих брендів як чинників ідентифікації полягає в уніфікації особистих смислів, цілей і бажань з подальшим перетворенні їх в один штучно звужений смисл, в одну загальну потребу матеріального споживання.

Задоволення потреби матеріального споживання живить ілюзію здійснення особистої мрії у реальному житті; важливим також є те, що рівень матеріального споживання перетворюється на маркер високого соціального стану окремої людини, визначає статусний імідж особистості

та відрізняє її від інших. Тому, зазвичай, люди охоче використовують так звані позиційні товари з метою: а) приєднання до модного стилю життя і набуття визнання з боку власного оточення; б) для демонстрації належного індивідуального стилю, наочного вираження «часткової» ідентичності, а саме ідентичності статусного іміджу.

Висновки. Сучасний світ є світом масових комунікацій із притаманною йому відкритістю, множинністю та наполегливим пропонуванням візуальних образів. Специфічні особливості масових комунікацій, їх вплив на особистість остаточно не виявлені. Антропологічні проблеми масових комунікацій, зокрема ті, що виникають під час стосунків особистості з «гіпер-реальною» реальністю постають перед науковцями як актуальні. У статті проаналізовані специфічні форми масової візуальної продукції, візуальні образи, такі, як іміджі, стилі життя, бренди; в умовах поширення видовищних форм масової комунікації на всі сфери людського життя зазначені образи стають дієвими чинниками «часткової» ідентифікації; їх завдання полягає в уніфікації особистих смислів, цілей і бажань з подальшим перетворенням їх в один штучно звужений смисл, в одну загальну потребу матеріального споживання; убачається, що проведення дослідження питань ідентичності у контексті видовищних форм масової комунікації посприє розробці наукових стратегій і концепцій формування ідентичності, допоможе опрацюванню філософських проблем, що стосуються особистісного буття, творчості, саморозвитку людини.

Список використаних джерел

- Baudrillard J. In the Shadow of the Silent Majorities, Or, the End of the Social and Other Essays. / Translated by Paul Foss, Paul Patton and John Johnston. Columbia University. New York City : New York, 2016. 123 p.
- Gadamer H.-G. Truth and Method. London; New York : Sheed & Ward Ltd and the Continuum Publishing Group, 2006. 635 p.
- Lyotard J.-F. The Postmodern Condition : A Report on Knowledge. *Theory and History of Literature*. Manchester University Press. 1984. Vol. 10. P. 1–135.
URL: https://monoskop.org/images/e/e0/Lyotard_Jean-Francois_The_Postmodern_Condition_A_Report_on_Knowledge.pdf
- Ricouer P. Time and Narrative / Translated by Kathleen McLaughlin, David Pellauer. University of Chicago Press, 1990. Vol. 1. 281 p.

References

- Baudrillard, J., Foss, P., Patton P., & Johnston, J. (Trans.). (2016). *In the Shadow of the Silent Majorities, Or, the End of the Social and Other Essays*. New York City: New York. Columbia University.
- Gadamer, H.-G. (2006). *Truth and Method*. London; New York: Sheed & Ward Ltd and the Continuum Publishing Group.

- Lyotard, J.-F. (1984). The Postmodern Condition: A Report on Knowledge. *Theory and History of Literature* (Vol. 10. pp. 1-135). Manchester University Press. Retrieved from https://monoskop.org/images/e/e0/Lyotard_Jean_Francois_The_Postmodern_Condition_A_Report_on_Knowledge.pdf
- Ricoeur, P., McLaughlin, K., & Pellauer, D. (Trans.). (1990). *Time and Narrative* (Vol. 1). University of Chicago Press.

T. W. Shelupakhina

IDENTITY IN THE CONTEXT OF SPECTACULAR FORMS OF MASS COMMUNICATION

Introduction. The modern era is characterised by global changes based on the acceleration and continuous «incitement» of civilisational processes. The complex collisions of life were reflected in the public consciousness by the actualisation of the identity problem, which acquired special significance. Therefore, many reasons can be given, but we will emphasise only such. First, the existing anthropological situation is marked by all the signs of novelty and unusualness; social life reveals a steady tendency to weaken individual identifications with traditional (ethnos) and modern (nation) communities. Secondly, in a situation where ethnic and national factors of identification are blurred, society becomes quite fragmented; under such conditions, a person exists at the intersection of local cultures, in an open cultural space, surrounded by a multitude of cultural forms, lifestyles, and traditions; all these forms become significant for a person at the same time and require ordering. Thirdly, the cultural self-determination of a modern person requires the interpretation of those models of cultural existence that represent other communities and the establishment of an individual relationship with them. Thus, identification processes in modern society, on the one hand, become problematic; on the other hand, they act as a driving force of cultural development. The purpose and task of the article are to study identity issues in the context of spectacular forms of mass communication. The research task is to analyse specific forms of mass visual production, ready-made visual images (images, brands, lifestyles) associated with the production of the phenomenon of «partial» identity. Research methodology. The application of the phenomenological method for revealing the content of human identity and the specificity of the phenomenon of human identification in modern society was important for this article. The theoretical basis of the article is also made up of approaches that emphasise the ontological openness of human existence, the universal significance of communicative interaction about human subjectivity, and the influence of spectacular forms on the construction of human identity. The results. In modern scientific discourse, the key term «identity» denotes a set of phenomena that cannot be reduced exclusively to psychological or socio-psychological forms; therefore, the following components are inherent in the phenomena of identity: a). – complex cognitive and figurative content; b). – a variable cultural component that changes due to many life factors, such as ethnic, speech, religious, political, professional, informational, gender, and virtual differences. We propose to consider

«hyper-real reality» from the point of view of a special spectacular form of mass communication; the entire set of modern media resources is aimed at creating this form. In the conditions of the spread of spectacular forms of mass communication to all spheres of human life, popular images, lifestyles, and well-known brands become effective identification factors. At the same time, these factors are closely related. For example, acquiring a popular image and desired lifestyle by a person requires the consumption of positional goods and services. The production of such positional goods and services is aimed at meeting the needs of those groups of consumers who strive to be different from others in terms of level and quality of life. Many positional goods and services offered by global manufacturers and actively promoted on the market with the help of brands are created to meet urgent life needs and satisfy a certain human dream. Modern marketing strategies, represented in brands, contain certain signs of spectacular models of mass communication. Appealing to human feelings and inciting imagination, brands present the worlds of high fashion, entertainment and leisure as those that imitate the signs of the real world, creating the illusion of fulfilling desires. Therefore, the task of well-known brands as identification factors consists of the unification of personal meanings, goals, and desires, with the further transformation into one artificially narrowed meaning and one general need for material consumption. Conclusions. The article analyses specific forms of mass visual production, visual images, such as images, lifestyles, brands; in the conditions of the spread of spectacular forms of mass communication to all spheres of human life, these images become effective factors of «partial» identification; their task consists in the unification of personal meanings, goals and desires, followed by their transformation into one artificially narrowed meaning, into one general need for material consumption; it is believed that the conducted research on identity issues in the context of spectacular forms of mass communication will contribute to the development of scientific strategies and concepts of identity formation, will help to work out philosophical problems related to personal existence, creativity, and self-development.

Keywords: identity, «partial» identity, identification, mass communication, spectacular form, image, lifestyle, brand.

УДК 130.2:008(519.5)

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308051>

ORCID ID: 0009-0008-5819-4895

Едуард Дарюга

ДАРЮГА Едуард Васильович – здобувач третього (доктор філософії) рівня вищої освіти освітньої програми «Філософія», аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – філософія культури та мистецтва, соціальна філософія, історія культури, історія декоративно-прикладного мистецтва, історія образотворчого мистецтва та архітектури.

e-mail: eduard.dariugha@gmail.com

«КОРЕЙСЬКА ХВИЛЯ» ЯК МАСОВИЙ ПОПУЛЯРНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена сучасному масовому південнокорейському культурному феномену – «корейська хвиля». Автором проаналізовано джерела зародження «корейської хвилі» та її динаміку розвитку, схарактеризовано притаманні для неї особливості, визначено аспекти її поширення та популяризації. У дослідженні визначено її вплив на світову культуру, з'ясовано особливості впливу на свідомість великих мас. З'ясовано, що здатність до трансформації такого культурного феномену як «корейська хвиля» говорить про те, що вона активно розвивається та еволюціонує по нині. Таким чином за допомогою «корейської хвилі» популяризується корейська культура.

Ключові слова: «корейська хвиля», «корейська течія», «халлю», «ханрю» «ханлю», «ха хан цу», «хан мі», вестернізація, американізація, айдоли, дорами, К-рор, глобалізація, локалізація.

Постановка проблеми. У наш час молодь зі всього світу перебуває в захопленні масовою популярною культурою Південної Кореї. Цей процес поширення корейської культури у світі стали називати «корейською течією», або «корейською хвилею», яка стала своєрідним «корейським культурним бумом». Розповсюдження «корейської хвилі» порівнюють із вірусним захворюванням, що поширилося спочатку на всю Східну, а

© Е. В. Дарюга, 2024

згодом на Південно-Східну Азію, і в кінцевому результаті заповонило весь світ.

Поширення «корейської хвилі» почалося зі звичайного прослуховування південнокорейської музики К-поп та перегляду південнокорейських дорам (телесеріалів та фільмів). Вже до 2000 року «корейська хвиля» поширилася майже по всій Східній та Південно-Східній Азії й перебувала в самому розпалі свого поширення (Onishi, 2005, June 28). «Корейська хвиля» вплинула на мешканців таких країн Азії як Японія, Тайвань, Таїланд, В'єтнам, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур та Китай, які стали масово приїжджати до Сеулу на культурний шопінг та в цілях туризму. Все це призвело до того, що велика кількість молоді із сусідніх країн розпочала заповоняти південнокорейські крамниці у пошуках сувенірів та модних речей, що були пов'язані із південнокорейськими айдолами (співаками К-поп та акторами дорам).

Нині на екранах телевізорів обов'язково можемо побачити південнокорейських айдолів зокрема в дорамах, кліпах і навіть рекламі. Варто зазначити, що факт популярності на все південнокорейське на телебаченні було включено однією з в'єтнамських газет до «десяти найбільш значущих культурних подій 2001 року» (Park, 2021, January 3). Зокрема, Хіраї Кацухіко – Голова Федерації моди Азії, виступив із такою тезою, що «у світі моди настала епоха Азії». З цією тезою погодилася переважна більшість фахівців з індустрії моди по всьому світу (Hurt, 2018, November 3).

Варто також зазначити, що Південна Корея – це така країна, яка знаходилася, в різні історичні її періоди під впливом різних держав, зокрема таких, як Китай та Японія, а починаючи з другої половини ХХ ст. США. Тобто Південна Корея була своєрідною державою-периферією для інших країн, тому такий феномен як «корейська хвиля» був сприйнятий громадянами Південної Кореї як щось несподіване, як щось таке, що подає великі надії.

Попри те, що феномен «корейської хвилі» мав достатній суспільний резонанс, він через свою новизну і несподіване виникнення залишається малодослідженим предметом наукового вивчення, особливо на Заході й зокрема в Україні. Але все ж таки ця проблематика, особливо на тлі економічних, соціальних, політичних та культурних процесів, що відбуваються у світі, потрохо входить до кола дослідницької уваги китайських, японських, південнокорейських та американських учених. Саме тому, дане дослідження є актуальним в наш час.

Аналіз досліджень і публікацій. Основними джерелами даної статті слугували такі праці: «Social face in korean culture» (Choi, & Kim, 2004), «Korean wave – Wikipedia» (Contributors to Wikimedia projects. Korean wave), «The Korean style: The medium and message of Korean fashion» (Hurt, 2018, November 3), «Hallyu inspires Thailand to mull ways to export its culture» (Kang, 2023, June 1), «Global rise of Korean soft power» (Kwak, 2023, January 3), «The success of K-pop: how big and why so fast?» (Messerlin, 2017),

«Roll over, godzilla: Korea rules» (Onishi N., 2005), «Unstoppable hallyu: will it last?» (Park, 2021, January 3), «New life for old beliefs» (Shin), «“韩流”的积极影响有哪些 特别是对于青少年的影响» (侯勇迷), «Корейский полуостров и вызовы XXI века» (“Корейский полуостров”, 2002).

Мета та завдання статті. Дослідити масовий культурний феномен «корейська хвиля», проаналізувати її джерела і динаміку розвитку, схарактеризувати притаманні для неї особливості, визначити аспекти її поширення та популяризації, дослідити її вплив на світове суспільство та культуру, а також з'ясувати особливості впливу на свідомість великих мас.

Методологія дослідження. Методологія досліджень базується на філософсько-культурологічному аналізі, такого масового феномену сучасної художньої культури, як «корейська хвиля». При написанні статті ми намагалися дотримуватися принципів об'єктивізму, системності, всебічності та багатofакторності. Для дотримання цих принципів ми використали у дослідженні ряд загальнонаукових і спеціальних методів: порівняльно-історичний, аксіологічний, феноменологічний, логічний, ретроспективний, аналітико-синтетичний, соціокритичний, системний, структурно-функціональний, узагальнювальний та статистичний. Дотримання цих принципів та методів дозволило уникнути упередженості й тенденційності в судженнях.

Результати. Такий масовий культурний феномен як «корейська хвиля» був вперше помічений та зафіксований китайськими журналістами. Один із них у лютому 2001 р. запропонував підхоплену відразу ж назву (Contributors to Wikimedia projects. Korean wave). Китайською мовою це звучить як «халлю», корейською мовою як «ханрю» або «ханлю», що означає «корейська хвиля», або «корейська течія».

Цей феномен є своєрідним сплетенням протилежних начал: сучасних західних (прогресивно-інноваційних) та традиційних східних (конфуціанських) культурних цінностей. Виявляється він у поширенні моди на все корейське (а якщо точніше сказати на південнокорейське): не лише К-рор, дорами, іграшки, одяг та інші види розважальної південнокорейської індустрії, а й корейську кухню, предмети домашнього побуту тощо. Модниці всіх південноазійських країн переймають навіть особливості корейського макіяжу, корекції брів, роблять пластичні операції, намагаючись бути схожими на корейських зірок (айдолів) (Kang, 2023, June 1). Серед шанувальників корейської моди є не лише молодь, їх також багато серед інших вікових категорій. Це можуть бути люди різних професій та з різним рівнем освіти, але переважна більшість серед них це жінки з високим рівнем освіти: держслужбовці, приватні підприємці та працівники компаній.

Варто зазначити, що захоплення культурою Південної Кореї виявляється також у постійно висхідній кількості молодих людей, які бажають вивчати корейську мову, купувати корейські товари, купувати традиційний корейський одяг тощо (Kwak, 2023, January 3). Наприклад,

деякі китайські наречені вважають за краще, щоб на своїй весільній фотографії або навіть в день одруження вони були одягнені в корейську традиційну сукню.

«Корейська хвиля» навіть сприяла появі нових слів особливо у лексиконі китайців. Наприклад, китайських підлітків і молодих людей, які фанатично захоплюються південнокорейським, стали називати «ха хан цу» або «хан мі» («покоління коресприхильників»). Існують і інші варіанти такого захоплення, зокрема представники «ха хан цу» можуть не дуже добре знати історію, економіку та політику Південної Кореї, та й не прагнуть цього, вони не ностальгують за цією країною, але вони великі любителі об'єктів та символів південнокорейської масової культури, таких як їжа, іграшки, косметика, мультфільми, телешоу, кумири, відеофільми, компакт-диски, одяг тощо (侯勇迷). «Ха хан цу» можна відрізнити за зовнішнім виглядом: дівчата зазвичай перефарбовують своє волосся у світлі тони, стають блондинками, іноді дуже рідко фарбують губи в темні кольори; юнаки носять стрижку з довгим волоссям, сережки у вусі, широченні джинси, які можуть волочитися по тротуару тощо (Hurt, 2018, November 3). Тому, з упевненістю можемо сказати, що все це є продуктами південнокорейської масової культури та її впливом з боку південнокорейських ЗМІ.

На початку ХХІ століття вплив «корейської хвилі» зростав стрімкими темпами про, що свідчить факт того, що він практично витіснив із китайських, тайських, тайванських та в'єтнамських телеекранів вітчизняні серіали, тим самим привернувши велику увагу до південнокорейської продукції не тільки у молодих людей, а й у людей поважного віку. Це також, дуже відбилося й у мові. Тому цей термін на побутовому рівні набуває додаткового смислового навантаження. У розмовному побуті зокрема китайці почали використовувати інше написання слова з використанням інших ієрогліфів, хоча вимова залишилася тією ж «халлю». Новий термін має глибокий переносний зміст і означає «південнокорейський потік холодного, вологого повітря, вдихнувши який можна легко застудитися і захворіти» – «люди наче хворіють на дане явище, наслідки якого не можна передбачити, і протиотрути, від якого нам невідомі».

Механізм появи та стрімкого розвитку моди на все південнокорейське є дуже цікавим сам по собі. Ще цікавішим є те, що сталося вселюднє захоплення культурою Південної Кореї, яка завжди вважалася та оцінювалася як культурна периферія, своєрідна околиця між культурами сусідніх країн.

Тому, варто зазначити, що все це пов'язано з декількома аспектами, а саме:

- нове трактування конфуціанства, наближене до реалій сучасного світу;
- симбіоз сучасних західних та традиційних східних цінностей;
- створення комфортних умов для стрімкого розвитку цифрових і комп'ютерних технологій;

- високий рівень життя та комфортні умови для проживання в Південній Кореї;
- стрімкий розвиток попмузики та кінематографу, їх популяризація;
- офіційна політика уряду Південної Кореї щодо привернення уваги до культури їхньої країни.

Зупинимось на цих аспектах. Нове трактування конфуціанства, наближене до реалій сучасного світу. Південна Корея, розвиваючи свою економіку, проводячи політику модернізації, одночасно розвивала свої докорінні традиції, особливо систему цінностей конфуціанства.

Про нове трактування конфуціанства, наближеного до реалій сучасного світу, заговорив професор південнокорейської академії наук Хан Хюнг Джо. У статті під назвою «Нове життя зі старими переконаннями», він стверджує, що корейці переробляють конфуціанство як ідеологію. Як це відбувається конкретно, не описує. На його думку, «Японія вже давно розпочала модернізацію, однак у міру її проведення вона втратила своє традиційно східне коріння, тобто конфуціанство, і зараз у країні виникло відчуття нестачі саме цього традиційного елемента, який так властивий усім країнам Східної та Південно-східної Азії... Китай теж занурений у реалізацію планів модернізації та стоїть на шляху ізоляції від своїх корінних традицій. І тільки Південна Корея залишилася вірною своїм споконвічним традиціям і знову відкриває забуту спадщину конфуціанства. Протягом усього ХХ століття Південна Корея нехтувала конфуціанством, тому що корейці в конфуціанстві бачили причини приниження національного розвалу і колонізації, але в кінцевому результаті знайшли втіху своїх нещасть саме в модернізації. Конфуціанство не могло б процвітати, і змушене було б зникнути разом зі старшим поколінням. Конфуціанство, яке вважалося перепорою на шляху до модернізації, стало відоме як та сама філософія, яка успішно її здійснює. Корея дивним чином знову зросла, і її нова віра вимагає нового конфуціанського кодексу. Імпульс прийшов із культури. Конфуціанство часто згадується як основа «корейської хвилі», яка поширилася по всій Японії, Китаю, Південно-Східній Азії й зараз по всій території АТР. У міру того як економіка країни розвивається і втягується в процеси глобалізації, місцева культура розширюється, і канони конфуціанства набувають нової сили. Зі зростаюною увагою до конфуціанства експертам потрібно змінити старі та створити нові підходи до давньої філософії... Трансформуючись разом із часом, конфуціанство народилося заново та написало нову історію. Крім свого культурного змісту, конфуціанство можна виявити в сімейних цінностях, що є основою «корейської хвилі», в менеджменті, що ґрунтується на відносинах між людьми та унікальному сприйнятті життєвої суті» (Shin).

Південна Корея завжди була цитаделлю ортодоксального конфуціанства. З часом під впливом західної ідеології та норм

моральності вся система конфуціанських поглядів почала змінюватися. Досвід Республіки Корея показує, що у зв'язку зі зростанням економічної могутності Південної Кореї, у 1960-х–70-х роках почалася внутрішня еволюція конфуціанства. На нього почали впливати чинники західної – протестантської культури. Система суспільних поглядів змінилася у бік ще більшої гуманізації. Отже, це сприяло появі такого культурного феномена як «корейська хвиля».

Симбіоз сучасних західних та традиційно східних цінностей.

При вивченні культури сучасної Південної Кореї можна виділити чотири основні шари, кожен з яких і зараз помітно впливає на повсякденне життя корейців. Йдеться про споконвічно корейську, конфуціансько-китайську, японську та сучасну американо-європейську культурні традиції.

Корейцям вдалося знайти таке співвідношення традицій та інновацій, яке найкраще відповідає вимогам сучасного розвитку країни. Особливо важлива роль у тому, що синтез нового і старого, споконвічного і запозиченого, виявився настільки успішним, і в такому випадку грають ті культурні елементи, які є спільними всім країнам далекосхідної цивілізації. До них належать традиційно висока трудова культура, звичка до ієрархії, схильність до дисципліни, законслухняність, повага до старших. Проте, досить важко визначити, протягом якого часу вдається зберігати цей унікальний баланс, що склався, між традиціями та інноваціями.

Сучасна культура Південної Кореї, в тому числі й побутова, має синтетичний характер, вона є симбіозом традиційних східних і нових, запозичених західних рис, це дозволило їй, увібравши й пропустивши через себе, створити нову своєрідну культуру, поширення якої й отримало назву «корейської хвилі». Жителям азійський держав легше засвоювати такий продукт, аніж західний варіант у чистому вигляді.

Створення комфортних умов для стрімкого розвитку цифрових і комп'ютерних технологій є однією із заборук стрімкого поширення масової культури Південної Кореї.

Південнокорейська масова культурна продукція почала перетворюватися з південнокорейського локального явища в глобальне ще в середині 90-х років ХХ ст., і все це стало можливим завдяки швидкому оцифруванню музичної та кінематографічної індустрії в Південній Кореї. Особливістю цього оцифрування було те, що музичні компанії Південної Кореї були першими у світі, які повністю реалізували потенціал нових інтернет-технологій щодо поширення та маркетингу масової культурної продукції (Messerlin, 2017, p. 409-439).

Важливим аспектом також є високий рівень життя та комфортні умови для проживання в Південній Кореї.

На кінець ХХ ст. у Південній Кореї були створені комфортні умови для проживання, як політичні, так і економічні. Південна Корея стала

«відкритою країною» для іноземців та іноземного капіталу, не дарма її називають одним із «азійських тигрів». Бурхливий розвиток економіки та рівня заробітних плат призвели до високого рівня життя південнокорейців.

Стрімкий розвиток попмузики та кінематографу, їх популяризація є ще одним невіднятним аспектом у поширенні південнокорейської культури.

Адже завдяки вище згаданому оцифруванню музичної та кінематографічної індустрії у споживачів більше не було потреби отримувати масову культурну продукцію за допомогою обмежених засобів розповсюдження (таких як купівля платівок, касет чи компакт-дисків). Зараз майже вся культурна продукція стала доступною за низькою ціною завдяки цифровим сервісам в мережі Інтернет.

Ще одним таким аспектом є політика уряду Південної Кореї щодо «глобалізації корейської культури».

Президент Республіки Корея Кім Де Чжун, розмірковуючи у своїй книзі «Новий початок» про «мудрість консерватизму», зазначає: «Світ нині стрімко змінюється... Життя складається із викликів та відповідей на них... Корея стикається з глобальним викликом з усіх напрямків». У своїй інавгураційній промові він підкреслив, що «наша енергія має бути спрямована на глобалізацію корейської культури загалом» («Корейський полуострів», 2002). Ця промова стала багато в чому директивною і можна припустити, що феномен «корейської хвилі» є реалізацією курсу на «глобалізацію корейської культури». Тим більше, що феномен активно, хоч і неофіційно, підтримується владою країни.

Навряд чи таке складне явище можна пояснити лише одним із цих аспектів. Можливо, діють усі вони – і не лише вони. Але основний, на нашу думку, все-таки є другий. Адже після закінчення холодної війни переважною тенденцією світового розвитку стала глобалізація. Цей процес зумовлений технологічними зрушеннями, змінами у сфері транспортних та інформаційних комунікацій. Почавшись в економічній сфері, глобалізація охопила практично всі сфери нашого життя.

Культурний феномен «корейської хвилі» у країнах Східної та Південно-Східної Азії можна розглядати як синтез глобальної культури, за американським типом походження, з південнокорейською традиційною культурою, де велику роль відіграють традиційні конфуціанські цінності. Тобто «корейська хвиля» є своєрідною локально-регіональною реакцією на протипагу глобальній культурі, а саме культурі вестернізації, а точніше американізації. Проте глобальна культура, потрапляючи у цей регіон, також якимось чином трансформується під впливом місцевої південнокорейської культури. На цьому прикладі можна припустити, що глобалізація – це не пряме поширення якихось західних цінностей. Південна Корея, піддавшись західному культурному впливу, а особливо США й ввібравши західні стереотипи, нині поширює у межах АТР новий культурний про-

дукт, який є вираженням у симбіозі південнокорейського образу життя, конфуціанства і культури Заходу.

Доречно буде сказати й про явище, назване Джеймсом Вотсоном глокалізацією, тобто про ситуацію, коли глобальна культура приймається, але із суттєвими місцевими видозмінами. Варто також зазначити, що «Корейська хвиля» є своєрідною «культурною завісою» для захисту південнокорейської культури від напливу західної, а особливо американської (Choi, & Kim, 2004, p. 30-51).

Опора південнокорейських президентів на західні цінності та конфуціанські моральні принципи одночасно позначилася на формуванні якоїсь нової культури на півдні Корейського півострова. Вона поєднує у собі баланс західних культурних цінностей і традиційних східних, властивих не тільки Південній Кореї, а також всьому регіону АТР. Культурно-психологічні наслідки модернізації, глобалізації аж ніяк не зводяться до вибору між двома екстремальними «сценаріями»: або тотальна вестернізація (американізація), або національно-культурне відокремлення на основі традиціоналізму та фундаменталізму. В такому випадку вибір припав на «золоту середину» – «корейську хвилю».

Будь-які елементи культури, потрапляючи в нове середовище, зокрема у нашому випадку, у корейську цивілізацію, неминуче трансформують це нове середовище, й частково трансформуються самі, все ж таки зберігаючи свої особливості. Республіка Корея, увібравши елементи американської культури, перетворила їх у новий феномен, якийсь симбіоз західного способу життя, західних цінностей та традиційних цінностей східної цивілізації – конфуціанства. Таким чином, симбіоз цих цінностей вплинув на масову культуру і повсякденне життя корейського суспільства.

Південна Корея, досягнувши значних економічних успіхів, починає передавати й розповсюджувати новий продукт (симбіоз західних цінностей з конфуціанством і східним традиціоналізмом) іншим країнам, особливо тим, що знаходяться у перехідному періоді, тобто на шляху економічного розвитку, і які теж перебувають під впливом конфуціанства. Цей новий продукт або феномен «корейської хвилі» поширюється Південною Кореєю на сусідні країни регіону АТР, де активно вибирається цими країнами у зв'язку з подібним соціокультурним глом.

Корейський півострів – це природне перехрестя між Китаєм, Японією та Тихим океаном. Ця географічна особливість зумовила не лише етнічне походження корейців, їхню матеріальну та духовну культуру, але також подальшу долю їхньої країни.

У минулому, попри географічну близькість та культурну сполучність, з політичних причин країни Азії більшою мірою пригнічували культурні обміни між собою. Китай, Корея та Японія почали розвивати культурні зв'язки між собою порівняно недавно. Зазначимо, що Південна Корея – це країна, яка раніше вважалася периферією культури в міжнародних

обмінах, зараз вона відіграє важливу роль у регіоналізації масової культури в цілому у Східній та Південно-Східній Азії, і продукт, що виробляється нею, розглядається центром масової культури й одним зі способів культурного обміну у всій Азії.

Висновки. Велика популярність «корейської хвилі» є своєрідним стрибком сучасної культури Південної Кореї. Даний феномен представлений не лише синтезом сучасної західної (європо-американської) культури та традиційної східної (корейської), а й тим, що він в наш час перетворився на потужний локомотив всієї південнокорейської економіки, своєрідну «голову дракона». Феномен «корейської хвилі» сприяє підвищенню рівня образу Південної Кореї як країни, яка процвітає, а також наочно демонструє світові сучасну південнокорейську культуру. «Корейська хвиля» демонструє іншим країнам Азії та й загалом усьому світові, що Південна Корея в наш час не є периферією, вона вже не є країною третього світу, а вона є такою ж сучасною урбанізованою країною, як і більшість розвинутих країн Заходу, яка не тільки осучаснила свою культуру, а й поширила її, та навіть змогла впливати на інші країни та їх культури.

Популярність дорам та К-рор в Південній Кореї та в інших країнах призвела до того, що відбулось збільшення виробництва супутніх товарів. Через це «корейська хвиля» набула не тільки культурного підтексту, а й стала економічним інструментом із поширення південнокорейських товарів. Цей феномен не обмежується лише К-рор та дорамами, він також допомагає у популяризації та розвитку південнокорейського туризму, кухні, індустрії розваг, популяризує зростання інтересу до корейського традиційного вбрання, до вивчення корейської мови та бажання у людей відвідати Південну Корею.

Варто також зазначити, що небувалої популярності та дуже позитивного впливу південнокорейські К-рор та дорами набули саме у Південно-Східній Азії. Більшість жителів країн Південно-Східної Азії протягом довгого часу переважно стикалися лише з західними культурними товарами, а зараз у них з'явилася можливість насолоджуватися азійськими, зокрема південнокорейськими культурними товарами.

Тому з упевненістю можемо сказати, що корейці знайшли вдале співвідношення західних інновацій та східних традицій, старого та нового, запозиченого та споконвічного, яке стало найкращим прикладом розвитку та поширення сучасної масової культури у світі, та яке виявилось настільки успішним, що сучасна масова південнокорейська культура і її твори стали популярними по всьому світові.

Список використаних джерел

- Choi S.-C., Kim K. C. Social face in Korean culture. *Korea journal*. 2004. № 2. P. 30–51. URL: <https://accesson.kr/kj/v.44/2/30/8040> (date of access: 20.03.2024).

- Contributors to Wikimedia projects. Korean wave – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Korean_wave (date of access: 22.02.2024).
- Hurt M. W. The Korean style: The medium and message of Korean fashion. *The Korea times*. 2018. 3 November. URL: https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2018/11/137_258086.html (date of access: 20.02.2024).
- Kang H.-K. Hallyu inspires Thailand to mull ways to export its culture. *The Korea times*. 2023. 1 June. URL: https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2023/06/113_352019.html (date of access: 23.02.2024).
- Kwak Y.-S. Global rise of Korean soft power. *The Korea times*. 2023. 3 January. URL: https://www.koreatimes.co.kr/www/art/2023/01/398_342391.html (date of access: 25.02.2024).
- Messerlin P. A. The success of K-pop: how big and why so fast? *Asian journal of social science*. 2017. № 45 (4-5). P. 409–439. URL: <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=24798&tip=sid&tip=clean=0> (date of access: 12.03.2024).
- Onishi N. Roll over, Godzilla: Korea rules. *The New York times*. 2005. 28 June. URL: <https://www.nytimes.com/2005/06/28/world/asia/roll-over-godzilla-korea-rules.html?searchResultPosition=17> (date of access: 16.02.2024).
- Park H.-S. Unstoppable hallyu: will it last? *The Korea times*. 2021. 3 January. URL: https://www.koreatimes.co.kr/www/art/2024/01/398_301839.html (date of access: 18.02.2024).
- Shin E.-J. New life for old beliefs. *Korea JoongAng Daily*. URL: <http://joongangdaily.joins.com/article/view.asp?aid=2692748> (date of access: 07.03.2024).
- Корейский полуостров и вызовы XXI века. Доклады, представленные на VI научной конференции корейстов, г. Москва, 26–27 марта. 2002 г. Москва, 2002. URL: <https://b.eruditor.link/file/536540/> (дата обращения: 17.03.2024).
- 侯勇迷. ”韩流” 的积极影响有哪些 特别是对于青少年的影响. *Baidu Knows: 百度知道*. URL: <https://zhidao.baidu.com/question/7738182.html> (date of access: 27.02.2024).

References

- Choi, S.-C., & Kim, K. C. (2004). Social face in Korean culture. *Korea journal*, 2, 30-51. Retrieved from <https://accesson.kr/kj/v.44/2/30/8040> [in English].
- Contributors to Wikimedia projects. Korean wave – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved from http://en.wikipedia.org/wiki/Korean_wave [in English].
- Hou, Y. “Han liu” dui wo guo qing shao niqn de ying xiang” [What are the positive impacts of “Korean Wave”, especially on young people?] Baidu Knows. Retrieved from <https://zhidao.baidu.com/question/7738182.html> [in Chinese].
- Hurt, M. W. (2018, November 3). The Korean style: The medium and message of Korean fashion. *The Korea times*. Retrieved from https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2018/11/137_258086.html [in English].

- Kang, H.-K. (2023, June 1). Hallyu inspires Thailand to mull ways to export its culture. *The Korea times*. Retrieved from https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2023/06/113_352019.html [in English].
- Koreiskii poluostrov i vyzovy XXI veka. Doklady, predstavlennye na VI nauchnoi konferentsii koreistov* [The Korean Peninsula and the Challenges of the 21st Century. Reports presented at the VI Scientific Conference of Korean Studies]. (2002). Moskva. Retrieved from <https://b.eruditor.link/file/536540/> [in Russian].
- Kwak, Y.-S. (2023, January 3). Global rise of Korean soft power. *The Korea times*. Retrieved from https://www.koreatimes.co.kr/www/art/2023/01/398_342391.html [in English].
- Messerlin, P. A. (2017). The success of K-pop: how big and why so fast? *Asian journal of social science*, 45 (4-5), 409-439. Retrieved from <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=24798&tip=sid&clean=0> [in English].
- Onishi, N. (2005, June 28). Roll over, Godzilla: Korea rules. *The New York times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2005/06/28/world/asia/roll-over-godzilla-korea-rules.html?searchResultPosition=17> [in English].
- Park, H.-S. (2021, January 3). Unstoppable hallyu: will it last? *The Korea times*. Retrieved from https://www.koreatimes.co.kr/www/art/2024/01/398_301839.html [in English].
- Shin, E.-J. New life for old beliefs. *Korea JoongAng Daily*. Retrieved from <http://joongangdaily.joins.com/article/view.asp?aid=2692748> [in English].

Dariuha E. V.

“KOREAN WAVE” AS A MASSIVE POPULAR CULTURAL PHENOMENON OF THE MODERN TIME

Introduction. Nowadays, young people from all over the world are fascinated by the mass popular culture of South Korea. This process of spread of Korean culture in the world came to be called “Korean current” or “Korean wave”, which became a kind of “Korean cultural boom”. The spread of the “Korean wave” has been compared to a viral disease that first spread throughout East Asia, then Southeast Asia, and eventually engulfed the entire world. Despite the fact that the phenomenon of the “Korean wave” had a sufficient public resonance, due to its novelty and unexpected emergence, it remains an understudied subject of scientific study, especially in the West and in particular in Ukraine. That is why the topic of this study is relevant nowadays. The aim of the article to investigate the mass cultural phenomenon “Korean wave”, to analyze its sources and dynamics of development, to characterize its inherent features, to determine the aspects of its spread and popularization, to investigate its influence on world society and culture, as well as to find out the peculiarities of its influence on the consciousness of the masses. The research methodology is based on a philosophical and cultural analysis of such a mass phenomenon of modern artistic culture as the “Korean wave”. When writing the work, we tried to adhere to the principles of

objectivism, systematicity, comprehensiveness and multifactoriality. To comply with these principles, we used a number of general scientific and special methods in the research: comparative-historical, axiological, phenomenological, logical, retrospective, analytical-synthetic, socio-critical, systemic, structural-functional, generalizing and statistical. Adherence to these principles and methods made it possible to avoid bias and tendencies in judgments. Results. Such a mass cultural phenomenon as the “Korean wave” is a kind of entanglement of opposite principles: modern Western (progressive-innovative) and traditional Eastern (Confucian) cultural values. It manifests itself in the spread of fashion to everything Korean (or to be more precise, South Korean): not only K-pop, dramas, toys, clothes and other types of South Korean entertainment industry, but also Korean cuisine, household items, etc. In the past, despite the geographical proximity and cultural connectivity, for political reasons the countries of Asia largely suppressed cultural exchanges among themselves. China, Korea and Japan began to develop cultural ties between themselves relatively recently. It should also be noted that South Korea is a country that was previously considered a cultural periphery in international exchanges, now it plays an important role in the regionalization of mass culture as a whole in East and Southeast Asia and the product produced by it is considered a center of mass culture and one of the ways of cultural exchange throughout Asia. Conclusions. To sum up, we can say that the great popularity of the “Korean wave” is a kind of leap in the modern culture of South Korea. This phenomenon is represented not only by the synthesis of modern Western (European-American) culture and traditional Eastern (Korean), but also by the fact that in our time it has turned into a powerful locomotive of the entire South Korean economy, a kind of “dragon’s head”. The phenomenon of the “Korean wave” helps to raise the level of the image of South Korea as a prosperous country, and also visually demonstrates the modern South Korean culture to the world. The “Korean Wave” demonstrates to other countries in Asia and to the whole world in general that South Korea is not a periphery in our time, it is no longer a third world country, and it is as modern an urbanized country as most of the developed countries of the West, which has not only modernized its culture, but also spread it, and even managed to influence other countries and their cultures.

Keywords: “Korean wave”, “Korean current”, “hallyu”, “hanryu” “hanlyu”, “ha han tsu”, “han mi”, westernization, Americanization, idols, dramas, K-pop, globalization, glocalization.

УДК 316.3+316.77+004.77

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308068>

ORCID ID: 0000-0002-0211-4955

Катерина Палій

ПАЛІЙ Катерина Сергіївна – кандидат філософських наук, викладач кафедри аудіовізуального мистецтва Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сфера наукових інтересів – філософська антропологія, проблематика автентичності, глобалістика.

e-mail: kateraliy@ukr.net

КУЛЬТУРА СКАСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУСПІЛЬНОГО ВПЛИВУ

Анотація. У статті аналізується культура скасування в контексті її впливу на впливових осіб та як засіб демонстрації власних переконань перед масовою аудиторією. Культуру скасування розглядають як нову тенденцію медіапростору, яка впливає на суспільство, намагаючись покласти відповідальність на публічних осіб за соціальні, культурні та політичні «порушення». Аналізуються механіка та наслідки скасування, включаючи ризики надмірної чутливості та втрати права на помилку. Наводяться приклади ситуацій, коли культура скасування може бути конструктивним інструментом або ж втратити свою легітимність, перетворившись на «полювання на відьом». Залишається відкритим питання щодо доцільності існування та сили впливу цієї культури, враховуючи її ефективність у вирішенні соціальних проблем та ризики зловживання.

Ключові слова: культура скасування, кенселінг, суспільний осуд, культура, вплив.

Постановка проблеми. Культура скасування вимагає глибокого дослідження у контексті зростання ефективності функціонування інституту репутації та можливостей суспільства впливати на певні процеси. З огляду на це, важливо розуміти вимірюваність ефективності цієї культури як способу здійснення соціальних змін, усвідомлювати етичні особливості та проблемні й небезпечні моменти. Вже зараз ми бачимо, як початково цілком зрозумілий ціннісно-реактивний феномен перетворився на засіб маніпуляцій,

© К. С. Палій, 2024

каналізації емоційних поривів суспільства, а грамотний кризовий менеджмент комунікації з боку об'єкта кенселінгу часто не вирішує геть нічого та не здатен применшити наслідки «скасування» для людини чи бізнесу.

Мета та завдання статті. Метою статті є розглянути культуру скасування як один з механізмів реалізації суспільного впливу та соціальної активності. Зокрема, пропонується поглянути на культуру скасування як неоднозначний феномен, який не має виразного позитивного чи негативного забарвлення.

Аналіз досліджень та публікацій. В Україні культурі скасування поки що не присвячено ґрунтовних праць, проте її частково досліджують Галина Мисак (2022), Марина Стародубська (2022). Серед іноземних авторів слід вказати Джона МакДермотта, Лізу Накамуру, Мередіт Кларк. Натомість, більше досліджень бачимо про соціальну відповідальність бізнесу, а це можна вважати теоретичною базою для подальших досліджень культури скасування.

Методологія дослідження. Для отримання комплексного розуміння культури скасування були застосовані загальнонаукові та логічні методи, зокрема, системний та функціональний. Для маркування феномену культури скасування як нейтрального використовувався логіко-контраверсійний метод; також завдяки контент-аналізу ми змогли дослідити засоби масової інформації, соціальні мережі, та інші медійні платформи для визначення впливу культури скасування у громадському просторі.

Результати. У статті розглядається феномен культури скасування в інструментальному контексті: як способу впливу на впливових осіб та способу демонструвати власні реакції та переконання на масову аудиторію. З огляду на це ми спробуємо вказати на найбільш очевидні проблеми даного способу та розглянути основні тенденції функціонування цієї культури.

Культуру скасування можна вважати відносно новою тенденцією у медіапросторі, але за своєю впливовістю та результативністю складно назвати інший інструмент суспільного впливу на когось, який би міг бути настільки потужним та швидким. Її передумови можна вбачати і у давньогрецькій традиції ostracism чи то пак бойкоту, хоча слова «бойкот» та «скасування» семантично відмінні, і у практиках радянських «доносів» та пуританських витоках американської етики інформувannya та важливості голосу й демократії. (*Les récompenses aux renseignements*, 2018, April 8)

Люди, критикуючи висловлення чи дії відомих осіб, впливають на організації, щоб заблокувати публічні виступи, концерти або виключити акторів/митців з проєктів, в яких вони беруть участь. По суті – це цькування публічних діячів за непопулярні погляди. Фактично, популярність культури скасування показує нам, що необов'язково мати реальну владу, щоб досягати певних вагомих змін, адже кожна людина як член суспільства має необмежену владу впливати на інших через мережу Інтернет.

Основна мета культури скасування – покласти відповідальність на осіб чи їх комунікаторів за певні «порушення» ціннісного, культурного, соціального чи політичного характеру. Причому ці порушення можуть варіюватися від невдалого чи некоректного висловлювання у соціальній мережі до цілих кампаній, які не відповідають очікуванням спільноти.

Найчастіше «скасовують» за наступне: висловлювання, які містять сексизм, расизм, приниження меншин, мігрантів, в Україні ці теми доповнюються нечіткою позицією або її відсутністю у питання про ставлення до росії та виправдання її дій, намагання працювати на російський ринок та заклики до миру.

Механіка культури скасування полягає в наступному: об'єкт робить комунікаційну помилку, після чого відбувається масова негативна реакція зацікавленої спільноти, яка призводить до медійного розголосу та побажань цілком реальних, фізичних результатів: бойкотування бізнесу чи продукції, звільнення з роботи, дисциплінарних покарань чи навіть побажання смерті.

Базові кейси культури скасування у світі можна віднести до руху #meeto та подальшій хвилі викриттів голівудських діячів, яких звинувачували у сексуальних домаганнях (Гарві Вайнштейн, Білл Косбі та Кевін Спейсі), цькування письменниці Джоан Роулінг за вислів про трансгендерних жінок чи письменниці Маргарет Етвуд за вимогу пояснень причини звільнення канадського письменника Стівена Галлоуєра з університету після того, як його звинуватили у сексуальних домаганнях.

У цих прикладах лежить перша суперечність: культура скасування не є однозначно позитивним феноменом. Річ передусім у презумпції невинуватості, адже довести справжність провини об'єкта кенселінгу часто буває настільки складно, що ті, хто «скасовують», не надто переймаються легітимністю цього скасування. Таким чином скасування перетворюється на «полювання на відьом» – і скасувати можуть будь-кого за будь-що, особливо не розбираючись. Принаймні, так це працює у еру постправди. І якщо перші випадки скасування стосувалися переважно тяжких злочинів та обвинувачень, то зараз скасувати можуть за невдалий жарт чи необережну фразу, висмикнуту з контексту (Стародубська, 2022).

Також можливість бути скасованою забирає у людини право на помилку в принципі.

Ще однією складністю у дослідженнях, присвячених тому, як працює культура скасування у різних суспільствах, є те, що кожна культура має різні рівні familiarity, тобто довіри до незнайомого та незнайомців. Це означає, що у одному суспільстві вірогідніше скасовуватимуть тих, хто точно є членом out-group для більшості людей, тоді як у іншому активніше братимуться якраз за представників «своїх» кіл, in-group. В Україні рівень фаміліярності високий, тому об'єктами кенселінгу найчастіше стають «чужі»: ті, хто знаходиться поза основними групами людей – блогери,

інфлюенсери чи медійні особистості, зірки, тоді як бізнесмени чи держслужбовці іноді можуть сприйматися членами in-group і не скасовуватися виключно через цю належність, попри наявність реальних комунікаційних помилок чи провалів (Мисак, 2022. с. 87-92).

То до чого тут вплив? Частина тих, хто займається «скасуванням», вірять у те, що таким чином можна впливати на тих, на кого у звичайних умовах пересічна людина вплинути не здатна. І ця віра цілком обґрунтована, адже практика показала, що культура скасування реально працює: можна простежити типову поведінку жертви скасування: мовчання/виправдовування – вибачення – пояснення «справжніх причин» своєї помилки. І не так важливо, що жертва може робити це не від щирого серця, адже головна мета суспільного запиту досягнута: жертва побачила, що суспільство не прийматиме подібної поведінки та не толеруватиме її. Звісно, жертва кенселінгу може діяти інакше, наприклад, як Джоан Роулінг, послідовно відстоювати власну позицію та давати розлогі коментарі, які її пояснюють. Але такі випадки радше поодинокі і все одно не впливають на результат кампанії скасування.

З цього боку культура скасування працює надзвичайно ефективно: будь-яка комунікаційна помилка може бути використана для розгортання кампанії по скасуванню.

Однак, на практиці виявляється, що повного скасування досягти дуже важко: після першої хвилі розголосу та цькування кар'єра жертви часто іде на спад чи призупиняється, однак протягом часу вона знову відроджується. Те ж саме стосується і репутації брендів та компаній. Наприклад, у 2018 році Джеймса Ганна звільнили з режисерської посади у «Вартових Галактики 3» через образливі твіти, написані в 2008-2011 роках, в яких він жартував про СНІД, Голокост, звалтування і побиття дітей. Проте через рік Disney відновила його на посаді.

Якщо брати український приклад – на початку повномасштабного вторгнення бренд солодощів Yago намагалися скасувати через фотографії власниці з Москви та її недоречні жарти, які ображали українців. (Привалова, 2022) Ба більше, після розголосу власниця продовжувала комунікувати грубо та ображала усіх людей, які були обурені її вчинком. Поза тим бренд досі представлений на ринку та продається – а отже, скасувати цей бізнес не вийшло.

І якщо розглядати кенселінг саме як складову громадянської реакції, варто зазначити про його перехід із зовнішньої площини у внутрішню: на початку кампанія по скасуванню охоплює велику кількість людей та активно шириться у соціальних мережах. Але з плином часу усі досягнуті результати або зменшуються, або нівелюються. Тому свідомим громадянам, які не бажають миритися з тими чи іншими помилками впливових осіб, залишається продовжувати скасовувати осіб, тренди та бізнеси на особистому рівні, не обираючи їх продукцію, контент чи політичний вплив вже після згортання кампанії по кенселінгу.

З огляду на це культуру скасування можна розглядати не як інструмент знищення потенційної загрози, а як спосіб привернення уваги суспільства, яке потім саме вирішить, як йому ставитися до об'єкта скасування у своєму подальшому повсякденному житті. Також скасування когось чи чогось, попри початково деструктивний потенціал теоретично здатне призводити до конструктивної дискусії, в рамках якої обговорюються дискримінаційні чи токсичні повідомлення та робляться певні висновки стосовно їх природи – таким чином відбувається ніби зв'язання суспільної думки з загальноприйнятим уявленням про ті чи інші проблеми і їх можлива актуалізація чи зміна.

Також варто вказати на такий аспект, як надмірна чутливість або «синдром сніжинки», коли люди, займаючись скасуванням, демонструють гіпертрофовану чутливість та психологічну вразливість стосовно тих чи інших висловлювань об'єкта скасування. (Шмітт, 2016)

Деякі люди вбачають у культурі скасування приклад певного громадського активізму. З одного боку можна вважати це безумовною правдою: адже це реальний суспільний спротив неадекватній, девіантній поведінці та висловлюванням, які не є незаконними, але суперечать моральним та ціннісним нормам. З іншого боку для багатьох культура скасування – лише спосіб розмістити власну агресію та отримати психологічну вигоду. Це дає відчуття власної сміливості, впливовості та самоствердження. Часто люди самі не розуміють, навіщо беруть участь у публічному цькуванні, піддаючись власним емоціям та стадному інстинкту.

Серед явних небезпек культури скасування можна назвати низький рівень особистої відповідальності суб'єктів скасування. Таким чином замість бажаних соціальних змін часто простежуються зловживання та маніпуляція осудом задля досягнення якоїсь особистої мети чи емоційної розрядки. Саме тому важливо аналізувати інформацію та досліджувати кожний випадок осуду окремо, щоб не перетворювати його на засіб розправи та того ж таки «полювання на відьом».

Окремо можна виділити соціокультурні аспекти розгляду культури скасування, такі як вплив парадоксу толерантності та егоцентризму учасників кампаній скасування. Парадокс толерантності звучить наступним чином: нетолерантність до нетолерантності призводить до логічної пастки та смислового знецінення поняття толерантності. Часто об'єктами кенселінгу стають не лише люди, які виголошують критично невідповідні суспільним цінностям тези. Іноді це можуть бути висловлювання, які потребують скоріше дискусії, але ніяк не кенселінгу. Часто цей механізм запускається лише через упередження учасників кенселінгу, які навіть не знайомі з першоджерелом: висловлюванням, яке стало тригером.

Іноколи кенселінг може стати результатом виключно бажання людей зіпсувати життя конкретній особі. Для цього зазвичай застосовується або провокація, або пошук минулих «гріхів», коли люди досліджують соце-

режі майбутнього об'єкта кенселінгу і знаходять там певні висловлювання 10-річної давнини. Звичайно, ніхто не переймається тим, що 10 років тому могли бути зовсім інші контексти та загальний консенсус щодо тих чи інших речей.

З цього випливає, що для кенселінгу не обов'язково бути справді винним у чомусь. Це ефективний, але невибірковий механізм, у якому багато місця відводиться суб'єктивним факторам. Цей інструмент базується на емоціях, а отже, не може бути завжди раціональним і справедливим (White, 2020)

Саме тому необхідно ретельно аналізувати кожен випадок спрацювання цього механізму на предмет справедливості – це ще одне поняття, важливе для розуміння культури скасування.

Цікаво, що кампанії по скасуванню якраз і відбуваються з метою досягти певної справедливості – принаймні у тому вигляді, як її бачить спільнота. В цьому значенні справедливим по відношенню до об'єкта кенселінгу буде зруйнувати якусь частину його популярності чи бізнесу, щоб «покарати» за порушення ціннісних норм.

Скасування може виступати навіть очікуваним механізмом для деяких ситуацій, коли за фактом певного висловлювання вже очікується певна реакція суспільства. І звичайно, у цьому сенсі скасування може бути максимально маніпулятивною практикою.

Висновки. Простір для обговорення доцільності та ефективності культури скасування залишається та має залишатися відкритим. Ця культура може давати можливість маргіналізованим групам привертати увагу до відповідальності публічних осіб, коли наявна система правосуддя виявляється нездатною вжити заходи. Приклад Гарві Вайнштайна (The New York Times, 2017, October 5) ілюструє, як культура скасування може стати засобом боротьби за соціальні зміни. Однак цей вид бойкоту часто обмежується простором Інтернету, де користувачі соцмереж активно критикують вчинки та висловлювання публічних осіб, іноді вдаючись до онлайн-знущань і закликів до насильства.

Ще один важливий аспект культури скасування – це примус до відповідальності, яку мають нести лідери думок та інші впливові особи, враховуючи свій соціальний статус та медійність. Це певною мірою парадоксальна теза, адже відповідальність впливових осіб – скоріше бажана характеристика, ніж обов'язкова умова, тобто ця відповідальність є конвенційною, суспільно очікуваною, але аж ніяк не регламентованою законом. Тому будь-яке скасування за бажанням можна розглядати як репутаційний тиск та цькування.

Решта ж важливих висновків полягає у тому, що культура скасування – маніпулятивний, егоцентричний, неарціональний та вибірковий механізм, який не можна розглядати лише з позитивного чи негативного боку. Люди, яких скасовують, не обов'язково втрачають кар'єру, тому відповідальність за наслідки скасування лежить передусім на тих людях,

які ним займались. Це логічно продовжує ідею практики скасування як певного різновиду громадського активізму, який реалізується через мережевий вплив та має продовжуватись на особистому рівні навіть після завершення кампанії по скасуванню. З іншого ж боку варто уважно розглядати кожен випадок скасування на предмет упередженості чи наявності інших необ'єктивних причин з боку людей, які займаються скасуванням.

Однією з небезпек популярності культури скасування є зростання чутливості аудиторій до контенту, який з легкістю можуть замаркувати як «образливий» тим самим доводячи до абсурду сприйняття реального контексту подій та демонструючи відірваність від реальності. Отже, як засіб впливу культура скасування є безумовно робочою, проте залишається відкритим питання якості та етичності такого впливу.

Список використаних джерел

- Мисак Г. Cancel culture: культура скасування. Формування ринкової економіки в Україні. 2022. Вип. 48. С. 87–92. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2022.48.0.4804>
- Привалова Ю. [Публікація з анекдотом]. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/p/CVK4MVBnfmX/>
- Стародубська М. «Про вас знайдуть усе». Про cancel culture, інститут репутації в Україні та менталітет українців. Українська правда. 2022. 21 лютого. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/02/21/247525/>
- Шмітт У. Розпечені „сніжинки“ та їхні вороги. URL: <https://www.welt.de/vermischtes/article159946299/Die-verhaetschelten-Schneeflocken-und-ihre-Feinde.html> (2016)
- Harvey Weinstein Paid Off Sexual Harassment Accusers for Decades. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2017/10/05/us/harvey-weinstein-harassment-allegations.html?_r=0
- Les récompenses aux renseignements, une tradition américaine. *Figaro International*. URL: <https://www.lefigaro.fr/international/2018/04/08/01003-20180408ARTFIG00023-les-recompenses-aux-renseignements-une-tradition-americaine.php>
- Vogels E. A., Anderson M., Porteus M., Baronavski C., Atske S., McClain C., Auxier B., Perrin A., Ramshankar M. Americans and “Cancel Culture”: Where Some See Calls for Accountability, Others See Censorship, Punishment. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some-see-calls-for-accountability-others-see-censorship-punishment/>
- White C. C. R. The Ins and Outs of Cancel Culture. *Purist*. URL: <https://thepuristonline.com/2020/08/pros-and-cons-of-cancel-culture/>

References

- Harvey Weinstein Paid Off Sexual Harassment Accusers for Decades. (2017, October 5). *The New York Times*. Retrieved from https://www.nytimes.com/2017/10/05/us/harvey-weinstein-harassment-allegations.html?_r=0

- Les récompenses aux renseignements, une tradition américaine. (2018, April 8). *Figaro International*. Retrieved from <https://www.lefigaro.fr/international/2018/04/08/01003-20180408ARTFIG00023-les-recompenses-aux-renseignements-une-tradition-americaine.php>
- Mysak, H. (2022). Cancel culture: kultura skasuvannia [Cancel culture: culture of cancellation]. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky v Ukraini* [Formation of a market economy in Ukraine], 48, 87-92. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2022.48.0.4804> [in Ukrainian].
- Pryvalova, Yu. (2022). Publikatsiia z anekdotom [Publication with an anecdote]. *Instagram*. Retrieved from <https://www.instagram.com/p/CVK4MVBnfmX/> [in Ukrainian].
- Shmitt, U. (2016). *Rozpeshcheni „snizhynky“ ta yikhni vorohy* [Pampered “snowflakes” and their enemies]. Retrieved from <https://www.welt.de/vermischtes/article159946299/Die-verhaetschelten-Schneeflocken-und-ihre-Feinde.html> [in Ukrainian].
- Starodubska, M. (2022, February 21). “Pro vas znaidut use”. Pro cancel culture, instytut reputatsii v Ukraini ta mentalitet ukraintiv [“Everything will be found about you”. About cancel culture, the institute of reputation in Ukraine and the mentality of Ukrainians]. *Ukrainska Pravda* [Ukrainian Pravda]. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/02/21/247525/> [in Ukrainian].
- Vogels, E. A., Anderson, M., Porteus, M., Baronavski, C., Atske, S., McClain, C. ... Ramshankar, M. (2021). Americans and “Cancel Culture”: Where Some See Calls for Accountability, Others See Censorship, Punishment. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/internet/2021/05/19/americans-and-cancel-culture-where-some-see-calls-for-accountability-others-see-censorship-punishment/>
- White, C. C. R. (2020). The Ins and Outs of Cancel Culture. *Purist*. Retrieved from <https://thepuristonline.com/2020/08/pros-and-cons-of-cancel-culture/>

Paliy Kateryna

CANCEL CULTURE AS A TOOL OF SOCIAL INFLUENCE

Problem Statement. *Cancel culture necessitates a thorough examination for optimizing the efficacy of reputation management and societal influence. It's essential to assess its effectiveness in driving social change, recognize ethical nuances, and pinpoint potential issues. Originally a value-driven phenomenon, it has evolved into a manipulative tool, amplifying societal emotions. Despite attempts at crisis communication, it often fails to alleviate the consequences for individuals or businesses subjected to «cancellation». **The purpose of the study.** The article explores cancel culture as a mechanism for social influence and activity, presenting it as an ambiguous phenomenon without clear positive or negative connotations. **Methods.** The study employed interdisciplinary and logical methods, incorporating systemic and functional approaches, to comprehensively analyze cancel culture. The logical-contradictory method characterized cancel culture as a neutral phenomenon. Content analysis of mass media, social networks, and other platforms was conducted to determine its impact on the public sphere. **Results.***

*The article delves into cancel culture within an instrumental context, scrutinizing its effects on influencers and the broader audience. It highlights trends in cancel culture and its significance in the media landscape. Examining its origins across historical contexts, from ancient Greece to Soviet denunciations, reveals cancel culture's rise in popularity through internet influence. Its core aim is to attribute «violations» to individuals or their communicators, employing mechanics like mass negative reactions and imposing consequences such as boycotts, dismissals, and even death threats. Cancel culture introduces contradictions, resembling a «witch hunt» with the potential for unfair cancellations due to the presumption of innocence and challenges in proving guilt. It denies the right to make mistakes and impacts individuals differently across cultures. While effective on social media, cancel culture often shifts from broad campaigns to personal-level cancellations, capturing societal attention and influencing perceptions of canceled entities. Despite initial destructiveness, it can stimulate constructive discussion and shape public opinion, but risks include excessive sensitivity and the potential for aggression and psychological self-assertion. Cancel culture poses the danger of low personal responsibility, fostering manipulation and abuse. Sociocultural aspects involve the tolerance paradox and the influence of egocentrism on participants. Cancelling may become a tool for personal aggression rather than a quest for justice. Distinguishing real violations from exaggerated or outdated statements is crucial to avoid unjust sanctions. Despite its justice-seeking appearance, cancel culture often relies on emotions and subjective factors, emphasizing the need for careful case analysis. **Conclusions.** Cancel culture provides a space for discussion as it can serve as a tool for advocating social change and raises questions about the responsibility of influential individuals. However, it is manipulative and selective, and the examination of each cancellation case should consider potential bias and subjectivity. Another danger lies in the increasing sensitivity of audiences to content, which may lead to the perception of offensive material without considering the real context of events.*

Keywords: *cancel culture, canceling, public shaming, culture, influence.*

УДК 792.7:78.036.9(477)«19/20»]:316.723
<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308072>
ORCID ID: 0000-0003-0844-4004 ORCID ID:
0009-0004-3264-1125

Ірина Цебрій

ЦЕБРІЙ Ірина Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Сфера наукових інтересів – історія європейської музичної освіти.

e-mail: IrynaZ1958@gmail.com

Євген Дудник

ДУДНИК Євген Ілліч – заслужений діяч культури України, доцент кафедри мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Сфера наукових інтересів – музична естетика, XX – XXI ст.

e-mail: dudikduda@ukr.net

ОБРАЗ ДЖАЗУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕСТРАДНІЙ МУЗИЦІ ТА ЕСТЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ В НІЙ СУБКУЛЬТУР

Анотація. Відтворюється образ джазу в українській естрадній музиці, показано субкультури, що домінують у сучасних його проявах: африканська музика, ірландсько-європейські мелодії та ритми, взаємодія між естрадною музикою та фольклором, діаметрально симетрична структура, відповідний склад змінних фраз (голос-інструмент), різні комбінації тембрової акустоелектроніки, злиття українського фольклору та рок-музики. Підкреслено, що це гармонійне поєднання афро-європейських традицій із українським фольклором, кращими його зразками. Аналізується вклад провідних майстрів українського джазу, яким вдалося це здійснити – Леоніда Гольдштейна та Ігоря Журомського, для котрих характерними є обробки фольклорних матеріалів – побутових та африканських) з домінуванням звернення до традиційного фольклорного українсько-го музичного пласту.

Ключові слова: джаз, український фольклор, симетрична структура, тенденції, африканська музика, європейська культура, стиль.

Постановка проблеми. Для глибокого розуміння змістової вагомості джазу в українській естраді, необхідно усвідомити її субкультури, тобто ті нагромаджувачі, що формують пласти сучасної вітчизняної музики та можливі тенденції її розвитку. Враховуючи основні напрямки в сучасній українській естраді, ми прийшли висновку, що до неї ввійшли наступні субкультури: африканський фольклор, ірландський та індіанський мелоси. Вони відігравали й відіграють визначну роль у формуванні сучасного стилю вітчизняної естради. У розвитку людства в європейській культурі відбувався поділ на різні види мистецтва, але африканські народні традиції залишалися у своєму первісному вигляді злиті. Функції, притаманні африканському фольклору, включають інструментальну вокальну музику, чуйні стилі гри саксофону, продумане мислення, яке відповідає характеристикам мови, та різні інструменти з поширенням ударних. Це вплинуло на формування американського а пізніше й вітчизняного джазу.

Аналіз досліджень і публікацій. У площині вітчизняної історіографії знаходяться праці вчених, які досліджували проблеми взаємодії джазу та академічної музики, синкретичний характер джазової музики, еволюцію естрадного українського мистецтва, інструментальне і вокальне джазове виконавство, питання елітарності джазу в культурі постмодернізму, синкретизм фольклору і джазу в музичному мистецтві України кінця ХХ століття. Серед них – В. Конончук (2011), Я. Лензіон (2017), Т. Панько (2008), В. Романко (2001), Л. Романюк (2020), З. Рось (2016), С. Сметана (2012), І. Цебрій (2020), Л. Яременко (2022).

Незважаючи на те, що коло праць досить обширне, немає таких, де б вирішувалася проблема впливу джазу на розвиток української естради, досліджувалося синкретичне поєднання різних складових в сучасних українських творах. Це й зумовило вибір теми статті.

Мета та завдання статті – розкрити образ джазу в українській естрадній музиці та значення в ній субкультур. Завданнями дослідження є аналіз складових субкультур у сучасному представленні мистецтва України та їхньому значенні для світової мистецької скарбниці.

Методологія дослідження ґрунтується на парадигмальному методі, що дозволяє визначити пріоритетність мистецьких парадигм, співвідношення традиційно-установленого та нетрадиційного бачення української джазової культури. Застосовується метод реконструкції – для відтворення основних віх розвитку мистецтва ХХ століття. Також методологія ґрунтується на трансдисциплінарному підході, завдяки якому ми можемо досліджувати джаз не лише в мистецтвознавчому аспекті, а як уклад європейського життя означеного періоду.

Результати. Фундамент українського фольклору, який впливає на вітчизняну поп-музику, прослідковується за допомогою інтонаційних мотивів, метроритмічних, вокальних, структурних, поліфонічних характеристик та інших особливостей українського фольклору. Це

протилежність європейському фольклору, де африканське начало ґрунтується на ритмічній різноманітності, що регулює походження самої мелодії. Але в африканському фольклорі джаз відтворюється через загальні музичні характеристики (імпровізація, діаметрально симетрична структура, архаїчна інтонація, архаїчна сфера (часто швидка пісня). Деякі загальні типи голосу відрізняються принципово, як і гармонійна композиція фонові музики (Конончук, 2011, с. 179).

Розрізняють такі типи побудови: обробка приватних пісень; цитати на музичні та народні матеріали; оригінальна композиція на основі фольклору – створення інтонацій, звуків, текстів та методів гри; національний спосіб поєднання, створення композицій для виконання у фольклорі (використовується в джазовій та в поп-музиці). Вищезазначені типи стосунків визначають спосіб розвитку музичного матеріалу, що сприяє взаємодії між фольклором та естрадною музикою.

Насамперед це:

- повторне введення фольклору (джаз, рок, поп);
- проникнення в інтонаційну область та метод виконання від фольклору до джазу, року та попу.

Взаємодія між естрадною музикою та фольклором характеризується такими ігровими прийомами:

- використання народних інструментів або реальний спосіб їх відтворення (використовується в джазовій та рок-музиці);
- відтворення повноцінних народних пісень із мелодійними лініями та поліфонічними шарами (використовується в джазі, рок та попсі (Романко, 2001, с. 10).

Європейська музична традиція. Під впливом африканської та європейської музичної культури формувалися жанри, що й стали витоками джазу. Це блюз, духовний та регтайм. Духовні гімни вплинули на багатьох рок-поп-артистів, а також на джазових композиторів. Ragtime впливає на формування певних стилів ударних (запроваджених афро-американцями та отриманих від використання певних інструментів тону), джазових («буги») стилів, рок-музики («рокабілі») для гри на фортепіано. Але найбільший вплив на формування стилю джазової та рок-музики мав блюз. Завдяки своїй соціальній тематиці, виразним методам гри, характеристикам музичної форми (відповідальний склад змінних фраз у структурі: голос-інструмент), мелодії та гармонії, він має багато видів рок-н-ролу, ритму, блюзу.

Основа українського джазу в радянський період. Український джаз формувався в умовах Радянського Союзу відповідно до тогочасної реальності у першій третині ХХ ст. Весь радянський джаз зосередився на найкращих досягненнях Америки та Європи з різними стилями джазу, використовуючи досвід відмінного джазового імпровізатора лише із затримкою 20-30 років. Це сталося за відсутності спеціальної фахової

освіти та невеликої кількості друкованого музичного матеріалу, особливо великих партитур для оркестру (Цебрій, 2020, с. 6). Радянські джазмени вперше почали експериментувати з народними казками в різних радянських республіках, але це траплялося не так часто. Український джаз зазнав певних якісних змін завдяки інтеграції з національним фольклором.

Українській різноманітності притаманні особливості поп-музики, а саме її залежність від вічних моделей, однією з яких є популярна хіт-пісня. До її хіт-функцій належать: легко запам'ятовується інтонаційна мелодія; проста акордова гармонія; традиційний формат куплетів; метод виконання, що відповідає характеристикам спрямованості джазового стилю. Популярне походження хітових естрадних пісень можна побачити у складі номерів пісень американських естрад початку ХХ століття, особливо бродвейських мюзиклів. Це мало великий вплив на становлення сучасної американської поп-та рок-музики, а згодом і (з рок-н-ролу) на формування світової поп-музики, в тому числі й України. Сучасна українська поп-музика починає застосовувати ці принципи й намагається адаптувати їх до національно-інтонаційних осередків (Панько, 2009, с. 40).

Тому можна визначити тенденції розвитку української поп-музики з урахуванням особливостей розвитку естрадної музики з 1960-х до сьогодні. У процесі розвитку української хітової музики було подолано два важливі кроки. Терпиме мистецтвознавство (із середини 80-х років ХХ ст.). Створення рок-клубів та організація музичних фестивалів у Києві, Львові та інших містах відіграли важливу роль у становленні українського року. В українській хітовій музиці є дві основні тенденції, як за останні кілька років розвитку, так і у наш час. Це наслідування західної традиції та створення власного музичного твору на основі народних казок та джазу.

Для сучасної хітової музики України характерним є наступне:

- орієнтація на досягнення стандартів у мелодії, гармонії, структурі, композиції інструментів, аранжуваннях та тому, як відтворюються сучасні пісні;
- звернення до стилістичного синтезу (наприклад, проникнення замків джазового столу та навпаки);
- формування нового стилю на основі поєднання кількох старих (як правило, заснованих на танцювальних функціях);
- використання архаїчного вітчизняного фольклору в якості основи для створення естрадної композиції та звернення до автентичних вокальних чоловіків-виконавців, застосування народних інструментів, її тон, особливо тих, що вітаються;
- світовий фольклор (максимальний розподіл у світовій музиці, орієнтованій на стиль).
- сучасні комп'ютерні розминки електронних музичних інструментів з обробкою звуку, що створюють різні комбінації тембрової

акустоелектроніки, голосової електронної обробки. Подальша ж тенденція розвитку поп-музики українцями при широкому використанні полягає у вирішенні вихідних даних та деталей кантрі на світовому рівні музики (Яременко, 2022, с. 73).

Цитуючи музичний фольклор можна помітити, що джазовий матеріал «масової» музики (рок, поп-музика, джаз) допоміг знайти причину явища в різних цитатах. Перш за все це: словесні текстові цитати (при створенні авторських мелодій та аранжувань виконання можна виконати справжнім голосом); цитувати пісню як інструментну тему (аранжування зазвичай є авторською темою); цитування народної мелодії з тексту (авторський матеріал – це метод аранжування та голосового виконання, але найточніша цитата, яку можна автентично використати для відтворення звуку справжнього фольклору); група «Цитати фольклорних мелодій» у поєднанні з авторським текстом чи іншим контентом (у більшості випадків фольклорна тема цитується гармонійно, але гармонія автора рідкісна; цитати матеріалу народного інструменту (завжди використовуються відомі національні інструменти або їх тембри, методи їх гри).

У Європі та Україні наприкінці 90-х років використовуються стильові тенденції світової музики, такі як джаз, рок та естрада, традиції різних етнічних груп з усього світу. Особливо використовуються народні шотландські, ірландські, африканські та азійські пісні. Прикладом естрадної групи, яка створювала композицію в цьому напрямку, була група Дат. Дебютний альбом «Стінг» (1999 р.) містить флос та випущені треки, що дозволяють зрозуміти перетин побутового та стилю.

Українські джазові музиканти це середовище, де всі виконавці знайомі один з одним. Вони дружні і по черзі переграли у багатьох джазбендах. Євген Дудник, Сергій Вовченко – люди, які перезнайомила більшу частину з них, організували телезустрічі, і зустрічі, на яких діячі джазу знайомилися і задумували спільні проекти.

Завдяки програмі «35 хвилин джазу», яка протягом 12 років виходила в ефірі телеканалу ТЕТ, багато українців вперше побачили, як виглядають корифеї джазу і відкрили нові імена вітчизняних музикантів. У його відеозаписах – десятки років хроніки джазової сцени.

Зараз популяризатор джазу Леонід Гольдштейн займається колекціонуванням документальних фільмів про музику свободи, з якими знайомить цінителів джазу під час показів в київському «Майстер-класі». Взагалі, Ігор Журомський попереджав: «Леонід дуже енергійний. Ми з ним одного разу домовилися побачитися, дзвоню – а він уже в Харкові».

«Свого часу за джаз людей з комсомолу виключали, з КПІ виганяли багатьох. У мене було дев'ять сусідів, ми сиділи навпроти Софійського собору. Ми з Симоненком (перший президент Джазової асоціації України Володимир Симоненко) ставили потужні колонки - на десятій вулиці було

чутно, - і люди збиралися і слухали джаз. А поруч КДБ. Я завжди говорив: «За мною не треба приїжджати, можна махнути в вікно – йди сюди . І я мі піти туди» – згадував Леонід Гольдштейн (Рось, 2016, с. 13).

Коли Леонід Гольдштейн записував свої програми, то він завжди говорив: «Хлопці, ну чому ви граєте стандарти американські? Так, вони красиві, на них вчитися можна. Але грати треба власну музику. У нас же такі багаті мелодики, там стільки намішано, яких тільки немає національностей, імпровізують!» І багато прислухалися. Зокрема, Ігор Закус, Ігор Шепета. Я думаю, більшість українських музикантів грає свою музику. Я їм завжди казав: «Ви краще американців не зіграєте – так само, як вони краще нас не станцюють гопака» (Рось, 2016, с. 16).

Однією з українських рок-груп є злиття українського фольклору та рок-музики, київського колективу «Воплі Відоплясова». Прикладом твору, що поєднує традиції українського фольклору та рок-музики, є пісня “Нор” гурту “ВВ” альбому “Wave Cupid”. Композиція цього комічного танцю це ознака стилю рок-музики, такої як хеві-метал, панк-рок, рок-н-рол, інструментальна композиція. 1) Саксофонні мелодії вибудовуються за гуцульською системою з характерним ступенем висоти звучання саксофону. Офіційне використання колодозного ритму в голосі. Застосування античної блюзової гармонічної послідовності. Використання блюзі-принципів, питань і відповідей при чергуванні висловлювань та інструментальних епізодів для імпровізації вокалу.

Покажемо у цьому плані є унікальний музикант, який використовує у своїй творчості фольклорні та джазові взаємозв'язки, гітарист кримськотатарського мистецтва Ембер Ізмайлов. Музика Е. Ізмайлова, як і інші етнічні групи наприклад на Балканах та на Близькому Сході, поєднує в собі елементи власної імпровізації з імпровізаціями кримськотатарського народу, до якого він належить. Імітація стародавніх народних інструментів, таких як узбецький дутар і древня лютня – його винахід. Е. Ізмайлов використовує електронні ефекти, імітуючи чотири гітари, реконструює весь інструмент (імітує ситар) та грає на скляних пляшках (сталеві та гавайські тремтіння).

Багато творів Е. Ізмайлова складаються з пісень на татарській, узбецькій, болгарській, турецькій, молдавській та українській мовах, але його стиль наповнений елементами татарського фольклору. Основним методом розвитку музичного матеріалу Ізмайлова є джазова імпровізація шляхом злиття фольклорної різноманітності з імпровізацією сучасної електронної музики, включаючи рок-музику. Прикладом такого ефекту є Е. П'єса «Біля джерела» (з альбому «Мінарет»), яку зіграло тріо Ізмайлова.

Проте українські джазмени прекрасно інтерпретують і світову класику. У 2019 році в Запоріжжі шанувальники джазу почули твори І. С. Баха в оригінальній джазовій обробці. У Концертному залі імені Києву з успіхом виступив Bach Jazz Quartet. Талановиті музиканти, класичні

твори в джазових оригінальних аранжуваннях в їхньому виконанні – від такого концерту меломани отримали естетичне задоволення.

С в Україні і єдина державна музична школа джазового та естрадного мистецтв Дніпровського району м. Києва створена в 2001р. Вона має унікальну структуру, яка не лише професійно готує дітей і дорослих до основ виконання традиційного і сучасного джазу, академічної, рок- і поп-музики на інструментальному та вокальному відділеннях, не тільки підвищує їх професійність в майстер-класах зірок світового рівня, не лише консолидує в своїй сфері кращі сили української естради та джазу, а й формує, розвиває, пропагує і вивчає основні тенденції вітчизняного естрадного та джазового музикування (Сметана, 2012, с. 291).

У школі працюють високопрофесійні викладачі, народні і заслужені артисти України, лауреати міжнародних фестивалів і конкурсів джазової, популярної та академічної музики, відомі фахівці сфери шоу-бізнесу. З жовтня 2001 школу очолював Полтарев Петро Вячеславович, відомий музикознавець, джазовий критик, член Експертної та Громадської рад Міністерства культури України, член Президії союзу естрадних діячів України, член Правління Української джазової федерації і Союзу ветеранів джазу, автор і ведучий більше 100 телевізійних і радіопрограм, доцент КНУКіМ та НАРККіИ, автор багатьох наукових і методичних робіт, член журі та ведучий відомих фестивалів джазової, популярної та рок-музики, джазовий оглядач українських і зарубіжних ЗМІ, президент і засновник ряду національних музичних фестивалів. За роки існування школа отримала численні нагороди, двічі перемогла в державній програмі «Мистецький Олімп України».

Тут постійно консультують учнів та проводять майстер-класи зірки національної і світової художньої еліти, народні і заслужені артисти України, видатні джазові музиканти, зарубіжні режисери. Викладачі та учні школи активно пропагують мистецтво України в країнах ближнього і далекого зарубіжжя. Спільні творчі акції з виконавцями Австрії, Англії, США, Японії, Польщі, Голландії, які проходять у Великому концертному залі школи, дають можливість плідного спілкування з аудиторією і активного пропагування високого мистецтва. Численні виступи на радіо, телебаченні та престижних концертних майданчиках столиці, участь у важливих фестивалях джазової та популярної музики, записи в студії, створеної в школі – все це сприяє зростанню творчого потенціалу дітей та викладачів. На сьогодні в школі навчається більше 500 учнів, з них 471 на бюджетних відділах, інші – в групах естетичного виховання. У 2013 році в школі було відкрито оркестрографічне відділення за напрямом «Сучасний танець». У школі успішно працюють лауреати численних міжнародних та всеукраїнських конкурсів, ансамбль сучасного танцю «Крила», театр дитячої пісні «Нотки», народний аматорський джазовий оркестр «Big yellow bend», студія дитячого мюзиклу «Окей» (Сметана, 2012, с. 292).

У ДМШ №1 імені Платона Майбороди м. Полтави також працює колектив джазового спрямування – «Live Sound», до якого входять Володимир Смірницький, Сергій Вовченко, Артем Педан, Андрій Шербина, Євген Дудник, Керівник колективу – Артем Педан. Тут є місце і для дитячого Джаз-бенду, членами якого є Дудник Катерина, Місько Ірина, Миколайчук Анастасія. Керівництво здійснює Володимир Смірницький. Плануються проекти європейського значення Wite Jazz Patty та Live Druvs Show.

Висновки. Проаналізувавши взаємодію української сучасної попси та справжнього фольклору і джазу установлено, що суттєвими характеристиками обробки фольклорних матеріалів (побутових та африканських) звернення до традиційного фольклорного шару, метод виконання (виражений саксофоном), використання народних інструментів чи їхніх тонів. Залежно від жанру, який створив джаз, рок та поп-групи, композицію можна поділити на народні пісні та оригінальні композиції на основі фольклору. Популярна музика цитує народний та джазовий матеріал поп-музики.

Список використаних джерел

- Конончук В. Естрадно-джазова освіта в Україні: ретро- та перспектива. (До 30-річчя відкриття естрадного відділення в Київському державному музичному училищі імені Р. М. Глієра). Молодь і ринок. 2011. № 11 (82). С. 99–103.
- Лензюк Я. Джазове мистецтво і сучасна українська музична культура. *Молодь і ринок*. 2017. № 3 (146). С. 177–181. Митці минулих епох очима їхніх сучасників (початок XVII – середина XIX ст.): науково-популярне видання / авт.-уклад. та комент. І. Цебрій. Полтава : Формат+, 2019. 84 с.
- Панько Т. Взаємодія джазу та академічної музики як феномен стилізованої конвергенції. Київське музикознавство: збірник статей / Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра. Київ, 2009. Вип. 29 :Теоретичні та історичні проблеми мистецтвознавства у світовій та вітчизняній музичній культурі. С. 38–47.
- Романко В. І. Джаз у музичній культурі України: соціокультурна та музикознавча інтерпретації : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 17.00.03. Київ, 2001. 32 с.
- Романюк Л. Синкретизм фольклору і джазу в музичному мистецтві України кінця XX– початку XXI століття. 2020. URL: [http:// int-onf.org/konf032015/1027-kandidat-mistectvoznastvaromanyuk-l-b-sinkretizmfolkloru-dzhazu-v-muzichnomu-mistectvukrayinikncyahh-pochatku-hh-st.html](http://int-onf.org/konf032015/1027-kandidat-mistectvoznastvaromanyuk-l-b-sinkretizmfolkloru-dzhazu-v-muzichnomu-mistectvukrayinikncyahh-pochatku-hh-st.html)
- Рось З. Еволюція сучасної української джазової музики. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2016. № 1 (34). С. 11–

18. Сметана С. Джазові композиції у творчості сучасних українських композиторів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград : КДПУ імені В. Винниченка. 2012. Вип. 112. С. 288–296.

Яременко Л. Поліпедагогічний принцип Антоніо Сальєрі та сучасне розуміння поліпедагогічної дійсності. Естетика і етика педагогічної дії. 2022. Вип. 26. С. 72–84. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/21971/1/Yaremenko.pdf>

References

Kononchuk, V. (2011). Estradno-dzhazova osvita v Ukraini: retro- ta perspektyva. (Do 30-richchia vidkryttia estradnoho viddilennia v Kyivskomu derzhavnomu muzychnomu uchylshchi imeni R. M. Hliiera) [Variety and jazz education in Ukraine: retro and perspective. (To the 30th anniversary of the opening of the variety department at the R. M. Glier Kyiv State Music School)]. *Molod i rynok* [Youth and the Market], 11 (82), 99-103.

Lenzion, Ya. (2017). Dzhazove mystetstvo i suchasna ukrainska muzychna kultura [Jazz art and modern Ukrainian musical culture.]. *Molod i rynok* [Youth and the Market], 3 (146), 177-181.

Panko, T. (2009). Vzaiemodiia dzhazu ta akademichnoi muzyky yak fenomen stylovoi konverhentsii [Interaction of jazz and academic music as a phenomenon of stylistic convergence]. In *Kyivske muzykoznavstvo* [Kyiv musicology]: zbirnyk statei (Vol. 29. pp. 38-47). Kyiv [in Ukrainian].

Romaniuk, L. (2020). *Synkretizm folkloru i dzhazu v muzychnomu mystetstvi Ukrainy kintsia XX– pochatku XXI stolittia* [Syncretism of folklore and jazz in the musical art of Ukraine in the late XX– early XXI century]. Retrieved from <http://int-onf.org/konf032015/1027-kandidat-mistectvoznnavstvaromanyuk-l-b-sinkretizmfolkloru-dzhazu-v-muzichnomu-mistectvukrayinikncyahh-pochatku-hh-st.html> [in Ukrainian].

Romanko, V. I. (2001). *Dzhaz u muzychnii kulturi Ukrainy: sotsiokulturna ta muzykoznavcha interpretatsii* [Jazz in the musical culture of Ukraine: socio-cultural and musicological interpretation] (Extended abstract of PhD dissertation). Kyiv [in Ukrainian].

Ros, Z. (2016). Evoliutsiia suchasnoi ukrainskoi dzhazovoi musky [Evolution of Modern Ukrainian Jazz Music]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Mystetstvoznnavstvo* [Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Art History], 1 (34), 11-18.

Smetana, S. (2012). Dzhazovi kompozytsii u tvorchosti suchasnykh ukrainskykh kompozytoriv [Jazz compositions in the works of contemporary Ukrainian composers]. In *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky* [Scientific notes. Series: Pedagogical sciences. Kirovograd: V. Vynnychenko Kyiv State Pedagogical University] (Vol. 112, pp. 288-296). Kirovohrad: KDPU imeni V. Vynnychenka [in Ukrainian].

- Tsebrii, I. (Comp.). (2019). *Myttsi mynulykh epokh ochyma yikhnikh suchasnykiv (pochatok XVII – seredyna XIX st.)* [Artists of past epochs through the eyes of their contemporaries (early seventeenth - mid-nineteenth centuries)]. Poltava: Format+ [in Ukrainian].
- Yaremenko, L. (2022). Polipedahohichni pryntsyp Antonio Salieri ta suchasne rozuminnia polipedahohichnoi diisnosti [Antonio Salieri's PolyPedagogical Principle and the Modern Understanding of PolyPedagogical Reality]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii* [Aesthetics and ethics of pedagogical action], 26, 72-84. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/21971/1/Yaremenko.pdf> [in Ukrainian].

Tsebrii I. V., Dudnyk Y. I.

THE IMAGE OF JAZZ IN UKRAINIAN POPULAR MUSIC AND THE SIGNIFICANCE OF SUBCULTURES IN IT

Introduction. The image of jazz in Ukrainian pop music is reproduced, the subcultures that dominate its modern manifestations are shown: African music, Irish-European melodies and rhythms, the interaction between pop music and folklore, a diametrically symmetrical structure, the appropriate composition of variable phrases (voice-instrument), various combinations of timbre acoustic electronics, a fusion of Ukrainian folklore and rock music. But, first of all, it is a harmonious combination of Afro-European traditions with Ukrainian folklore, its best examples. The article also talks about the leading masters of Ukrainian jazz who managed to do this - Leonid Goldshtein and Igor Zhuromskiy, for whom the processing of folklore materials - (household and African) with a predominance of appeals to the traditional folkloric Ukrainian musical stratum is characteristic. The aim. To reveal the image of jazz in Ukrainian pop music and its significance in the subculture. The tasks of the research are the analysis of the constituent subcultures in the modern representation of the art of Ukraine and their significance for the world artistic treasury. Research methodology. The methodology of the author's research is based on the paradigmatic method, which allows determining the priority of artistic paradigms, the ratio of traditionally established and non-traditional vision of Ukrainian jazz culture. Reconstruction was also used - to reproduce the main milestones of the development of art of the 20th century within the scope of the research. Also, the methodology is based on a transdisciplinary approach, thanks to which we can study jazz not only in an art-historical aspect, but as a structure of European life of the given period. Research results: The results are as follows - it is 1) a feature of rock music style, such as heavy metal, punk rock, rock and roll, instrumental composition, the use of distinctive fans and unique sounding productions and vocals Intonation technology. 2) Saxophone melodies are built according to the Hutsul system with a characteristic degree of saxophone. 3) Official use of colomous rhythm in the voice. 4) Application of antique blues harmonic sequence. 5) Use of bluesy principles of questions and answers when alternating statements and instrumental episodes. 6) For vocal improvisation. Conclusion. So, we analyzed the interaction of Ukrainian modern pop and real folklore and

jazz. Jazz, rock and pop styles were found, which are ideal for interpenetration with various Ukrainian subcultures, jazz-rock, free jazz, alternative music, rock and roll, blues-rock, trip-hop, pop ballad, disco music . The characteristics of the processing of folklore materials (domestic and African) are, first of all, an appeal to the traditional folklore layer, the method of performance (expressed by a real saxophone), the use of folk instruments or their tones. Depending on the genre that created jazz, rock and pop groups, the composition can be divided into folk songs and original compositions based on folklore. Popular music quotes folk and jazz material from pop music.

Key words: *jazz, Ukrainian folklore, symmetrical structure, trends, African music, European culture, style.*

УДК 811.161.2'42:793.3(477)«19/20»

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308075>

ORCID ID: 0000-0003-0844-4004

Людмила Сокіл

СОКІЛ Людмила Михайлівна – викладачка кафедри музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Сфера наукових інтересів – сучасне хореографічне мистецтво, сценографія, народний танець, методика викладання хореографії.

e-mail: lyudasokol24@gmail.com

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ У ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Анотація. У статті йдеться про визначальну роль літературного періоджерела на українську тематику у створенні балетів. На стику різних мистецтв хореографія і її особлива пластична форма сприяють створенню нових авангардних форм мистецтва, реалізуючи цим найбагатіший мистецький потенціал напрямку. На засадах цього стає зрозумілим, що взаємозв'язок літературного та хореографічного мистецтв є тісним, бо позначається на збагаченні балетного репертуару. Створення хореографічного твору на основі літературного підґрунтя є одним з найважливіших досягнень хореографії. Художня цілісність хореографічних творів складає основу принципу синтезу мистецтв. У статті розкривається важлива роль українського танцю при створенні хореографічної вистави за літературним періоджерелом. Українське хореографічне мистецтво відзначається своїм невичерпним багатством танцювальних барв, емоційним запалом, тонким народним гумором та щирістю виконання. Створення хореографічних постанов за мотивами літературних творів, особливо на національну тематику – допоміжний чинник для активізації гармонійного взаємозв'язку визначеного часу, простору та переданих подій твору із засобами сценічно-побутової танцювальної лексики.

***Ключові слова:** інтерпретація, літературний твір, балет, хореографія, постановка, взаємовплив, взаємодія, сучасність.*

© Л. М. Сокіл, 2024

Вступ. У сучасній науковій думці хореографічне мистецтво розглядають крізь призму філософії, педагогіки, психології, історії, культурології, мистецтвознавства та низки інших галузей знань. Разом з тим постмодерна методологія досліджень вказує не тільки на оригінальність хореографічного мистецтва, а й на його синтезований характер, зокрема: з музичним, образотворчим та театральним мистецтвами, що не є недоліком, а навпаки дає хореографії лише переваги. Адже функціональна універсальність хореографії є засобом формування саме синкретичного мистецтва, що поєднує у собі найкращі надбання усіх видів мистецтва. Підтвердженням цього є проведення наукових досліджень, за результатами яких вибудовуються концептуальні основи інтеграції хореографії у різні сфери діяльності. Значення літератури в розвитку українського хореографічного мистецтва важко переоцінити. Адже створення балетних вистав на основі видатних творів літератури збагатило балетний театр і стало одним з його найважливіших досягнень.

Аналіз досліджень і публікацій. Вагоме значення у сфері специфіки перекладу літературних творів своєрідною та особливою мовою хореографічного мистецтва, принципу взаємовпливу та взаємодії літературного та хореографічного мистецтв мають дослідження М. Неофіта (2020), М. Загайкевич (1978), Р. Савченко (2017), О. Голдріч (2003), О. Галич (Галич, Назарець, & Васильєв, 2005), Ю. Станішевський (2003), Т. Медвідь (2019). Тему літературного наповнення хореографічних вистав на українську тематику досліджували науковці О. Чепалов (2014), А. Король (2017), А. Галета (2020)

Проте дані дослідження, зокрема в площині взаємозв'язку хореографії та художнього мистецтва, не повністю розкривають їх взаємодію. В усі часи балетмейстери-постановники хореографічного мистецтва активно використовували сюжети, драматургію, художні образи саме літературних творів. Спрямованість мистецтва до розкриття образу людини її переживань, свободи і творчості, пошуки сенсу життя, умов морального піднесення й падіння, на наш погляд, це одна з головних проблем розуміння культури сприйняття сучасної людини.

Метою статті є інтерпретація літературних творів у хореографічному мистецтві України ХХ – початку ХХІ століть.

Методи дослідження. В процесі аналізу означеної проблеми ми використовували змістовно-порівняльний метод для порівняння праць дослідників різних галузей, метод історизму – для дослідження явища в конкретних хронологічних межах, метод узагальнення – для виявлення спільного і відмінного у поглядах науковців на досліджуване явище.

Результати. У своїй статті «Взаємовплив художньої літератури та хореографічного мистецтва в роботі балетмейстера» мистецтвознавець А. Галета зазначає, що «балет втілює літературну думку побічно, опосередковано, при цьому думку наскільки глибоку, що передати її

він здатен лише через почуття, що прямо відображено в образному танцювально-пластичному баченні» (Галета, 2020, с. 191). Образи, народжені поезією, прозою, драматургією великих письменників, завжди манили діячів хореографії. Вже перші етапи розвитку балету як самостійного мистецтва пов'язані з його опорою на літературу, а сам танець відтворює ті відтінки почуття, які недоступні слову.

Тобто література мала значний вплив на розвиток балетного театру і всього хореографічного мистецтва в цілому. Адже творчість балетмейстера неможлива без постійного пошуку. Пошук та відбір тем, їх ідейне значення говорять про зрілість балетмейстера, про його світобачення, громадську позицію. Створення нового хореографічного твору, співзвучного нашому епосу – процес багатоступеневий, що потребує певних зусиль та різних творчих пошуків. Однією з ланок художніх контактів, необхідних при створенні хореографічного твору, хореографічної сцени, спектаклю є взаємозв'язок балетмейстера з літературним мистецтвом.

Що ж стосується балетного театру, який використовував як першоджерело хореографічних постановок літературні тексти українських авторів, то можна простежити генезу тематичних творів. Зокрема, декілька видатних балетмейстерів отримали натхнення від поезії Т. Шевченка. Але як зазначає мистецтвознавець О. Плахотнюк «варто зауважити, що, на відміну від драматичного театру, балетний театр у міру об'єктивних і суб'єктивних причин досить мало використовував твори поета для сюжетів хореографічних вистав» (Галета, 2020, с. 171). Та все ж доцільно відзначити окремі роботи балетмейстерів.

Яскравим прикладом хореографічного шедевр, в основі якого закладений літературний твір став балет «Лілея» К. Данькевича за творами Т. Шевченка у постановці Г. Березової. Прем'єра балету відбулася у 1940 році на балетній сцені Києва. Як зазначає Т. Медвідь: «в історії українського балету «Лілея» зазнала багатьох редакцій та оновлених інтерпретацій (Медвідь, 2019, с. 410).

Розділяючи думку про неабияке значення балету, а саме «балет мав велике значення для українського балетного театру: в ньому отримали розвиток принципи хореодрами, а драматична виразність органічно поєдналася із суто хореографічними виражальними засобами», варто додати, що в балеті вдалось синтезувати класичний та народний танець «Оксана» В. Гомоляки – Р. Візиренко-Клявіна за мотивами поеми Т. Шевченка «Сліпа» (Донецьк, 1964 р.), «Відьма» В. Кирейка – А. Шекери (Медвідь, 2019, с. 411).

Хореографічне мистецтво передає основну ідею, головний драматичний конфлікт літературного твору, образний світ. На драматургічну побудову великий вплив мають стиль, жанр, зміст. Використовуючи сюжет літературного твору, автору необхідно зберігати образи першоджерела, характер і стиль, знайти способи вирішення

його сюжету в хореографічному жанрі. А це часом «змушує автора композиційного плану міняти місце дії, йти на відомі скорочення, а іноді і доповнювати літературне першоджерело, що взяте за основу» (Медвідь, 2019, с. 211). Тим самим підтверджувати, що балетмейстери-постановники схилилися до інтерпретації літературного першоджерела, а не до відтворення його сюжету чи образів.

У статті «Твори української літератури на вітчизняній балетній сцені» Т. Медвідь стверджує, що «кожному виду мистецтва притаманні власні специфічні засоби створення художнього образу, закони, свій матеріал. Різновиди літературних творів (роман, повість, поема, п'єса тощо) створюються словесними засобами; засобом створення художнього образу в музичному мистецтві є музичні звуки; художник «висловлюється» за допомогою фарб, скульптор – пластичними матеріалами (глина, гіпс, мрамор). Для балетмейстера основними виразними засобами є рухи та положення людського тіла у просторі, міміка, жести» (Медвідь, 2019, с. 412).

Від 40-х років ХХ століття характерною рисою балетного театру України стало широке використання літературних творів як першоджерела сценарію балетної вистави. Для практики балетного театру велике значення має проблема взаємозв'язків хореографічного мистецтва з художньою літературою, питання відповідності балетних сценаріїв літературним першоджерелам. Схожу думку наводить М. Загайкевич: «при чому йдеться не тільки про точне перенесення на балетну сцену сюжетних колізій відомих повістей і романів, а й про правомірність образних коректур, зумовлених відмінною природою літератури й балетного мистецтва, спрямування їх на розкриття найсуттєвішого – провідної поетичної ідеї і змісту авторського задуму. У літературних балетах не можна й, очевидно, не варто шукати повної передачі всіх філософських ідейно-сміслових аспектів їх класичних першоджерел. При перекладі літературного твору на мову іншого мистецького виду завжди дещо змінюється, а переважно – звучується його образна сфера, відбувається переакцентування виражально-впливових засобів» (Загайкевич, 1978, с. 121).

Драматургія літературних сюжетів не один раз використовувалася в українських балетних виставах. Література допомагала балету зрозуміти, як відтворити «життя людського духу», вчила його реалізму художнього образу. Драматичний театр нагадав балету про такі важливі поняття як «зерно ролі», «підтекст», наскрізне «хочу». Пошуки психологічної, інтелектуальної змістовності, безсумнівно, збагачують ідейність балетмейстерів. Осягнення реалістичного методу в хореографії через літературу закономірне і плідне.

Збагачення й оновлення хореографічного мистецтва виявлялося у значному розширенні тематики, активному звертанні до ідей та образів

сучасності та у більш глибокому оволодінні творами української класичної літератури. Так, зокрема, на балетну сцену прийшли чудові твори Л. Українки, І. Франка, М. Коцюбинського та М. Старицького. І натхненний танець поетично розкривав думки і почуття цих героїв, схвильовано розповідав про їхнє життя.

Значною подією в культурному житті країни стала постановка балету «Лісова пісня» М. Скорульського, вперше поставленому С. Сергєєвим (1946 р.) у Києві. Як зазначає дослідниця М. Неофіта «вона («Лісова пісня» – уточнення наше) ознаменувала входження в українське балетне мистецтво жанрового різновиду психологічної драми, хореографічної п'єси лірико-драматичного характеру. Утвердження цього різновиду творчості щонайчастіше пов'язане з орієнтацією українського балету на велику літературу і спадщину письменників-гуманістів» (Неофіта, 2020, с. 53).

Саме однойменна драма-феєрія Л. Українки стала літературним першоджерелом балету «Лісова пісня» композитора М. Скорульського. Як стверджує М. Загайкевич «цей твір напрочуд близький «природі балетного мистецтва». Є в ній хвилююча піднесеність вислову, внутрішня музичність і краса зображень, поєднання фантастики з фольклорним колоритом, що так прикрашають поезику балетного спектаклю» (Загайкевич, 1978, с. 174). Сценарій балету (лібрето) був написаний Н. Скорульською, яка прагнула найдостовірніше «відтворити зміст та емоційний колорит п'єси, зберегти основні образи і сюжетні ситуації, внутрішню логіку і послідовність драматургічного розвитку» (Загайкевич, 1978, с. 132).

У драмі «Лісова пісня» створені образи народної фантазії, а глибокі філософські узагальнення служать розкриттю правди людських почуттів, засудження егоїзму міщанського світу, приземленої буденщини, що вбиває в людині творче горіння, талант. Велику роль у створенні специфічної емоціональної атмосфери балету відіграло органічне поєднання українських фольклорних мотивів із стилістикою балетного романтизму. Суть драматичного конфлікту балету – зіткнення світу поезії, високих почуттів і вузької сфери обивательських інтересів (Неофіта, 2020, с. 71). А драматургія твору ґрунтується головним чином на психологічно поглиблених портретах – характеристиках персонажів. Таким чином, балет «Лісова пісня» з честю витримала іспит, увійшовши в число кращих українських музично-драматичних творів.

Проте в українському балетному театрі кінця 50-х років ХХ століття почали домінувати нові естетичні принципи, що мали важливе значення для розвитку всієї музично-хореографічної творчості. На думку дослідниці М. Неофіти «йдеться про відкинення прозаїчної правдоподібності як єдиного шляху відтворення на сцені правди життя, відновлення гегемонії танцю в системі виражальних засобів (Неофіта, 2020, с. 69-70).

У балетній творчості українських митців помітним стає спрямування на героїзацію жанру, тяжіння до епічного типу драматургії та широкого використання фольклору. Так одним з найпопулярніших і найбільш показових балетних творів з розкриттям ідеї визвольної боротьби народу є балет «Маруся Богуславка» А. Свечникова, створений балетмейстером С. Сергєєвим та вперше показаний на другій декаді української літератури і мистецтва в Москві у червні 1951 року, у Києві прем'єра балету відбулася 9 червня 1951 року. Сюжет твору запозичено з відомої народної думи про красуню-полонянку, яка допомогла втекти з неволі своїм землякам, запорізьким козакам. На відміну від усіх відомих народних і літературних варіантів думи, в балетну розповідь введено щасливий кінець, що на думку М. Загайкевич «стало першопрчиною багатьох недоліків балету, зниження його драматичної насаги і емоційної впливової сили» (Загайкевич, 1978, с. 156). Незважаючи на всі похибки драматургічної концепції цей твір був поставлений у декількох театрах (у Донецьку поставив І. Карпович, у Львові – М. Трегубов та ін.), відіграв помітну роль у розвитку не тільки українського, а й усього радянського балетного мистецтва (Загайкевич, 1978, с. 133).

Балетний театр не часто звертався до творчості І. Франка, проте за мотивами його новели «Сойчине крило» (1956 р.) українським композитором А. Кос-Анатольським був створений однойменний балет та поставлений на львівській сцені М. Трегубовим на лібрето О. Гериновича (Савченко, 2017, с. 144).

Уже в «Сойчиному крилі» у мальовничій картині світанку в Карпатах піднесений класичний танець, щедро забарвлений гуцульськими хореографічними візерунками, переконливо розкривав внутрішній світ і почуття закоханих, захоплював своєю натхненною плинністю. Як зазначає М. Загайкевич: «У балеті досить умовно можна виокремити три стильових пласти. Перший включає українські народні танці, переважно коломийки, - найяскравіший щодо музично-хореографічного осмислення та оригінальності авторської трактовки. Сюди можна віднести і танцювальні епізоди, засновані на міських побутових жанрах (жартівлива полька та ін.), що введені до останньої картини, сюжет якої розгортається на площах й вулицях давнього Львова. У дивертисменті другої дії проглядається другий стильовий пласт, він передає атмосферу розкішного варшавського кабаре початку ХХ століття. Тут виконуються салонні та естрадні танці – кан-кан, танго апаша, танці герлс та ін. Сцена з Маньчжурії розгортається у третій дії, де поставлено танцювальну сюїту, засновану на впізнаваних (навіть трафаретних, стандартних, банальних) образних елементах східної екзотики, які часто можна зустріти в опереткових та естрадних програмах» (Король, 2017, с. 49).

Важливим кроком на шляху утвердження типу лірико-драматичного балету, заснованого на національній тематиці, став балет В. Кирейка за

мотивами однойменної повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» (1960 р.) лібрето, написане Ф. Коцюбинським й Н. Скорульською. Балет щедро насичений барвами побуту, мистецтва й легендарних вірувань гуцулів. В основі твору – етичні проблеми єднання людини з природою, порівняння до прекрасного. Проте, на думку Ю. Станішевського, вистава була *«однолінійною побутово-пантомімічною балетною драмою ігноруючи самотність літературного першоджерела й особливості музичної драматургії, що узагальнено розкривала поетичний зміст повісті М. Коцюбинського, Т. Рамонова проілюструвала події лібрето засобами пантоміми і дивертисментного танцю»* (Станішевський, 2003, с. 49).

У 1963 році балет поставили на сцені Київського театру опери та балету в редакції Н. Скорульської. У цій постановці вона більше прагнула до відтворення задуму та поетичної атмосфери літературного першоджерела. Дослідниця М. Загайкевич зазначає, що «балетмейстерка пішла подекуди, особливо в масових танцювальних епізодах, шляхом надто прямолінійного перенесення на балетну сцену фольклорних мотивів, перевантаження образів етнографічними деталями» (Загайкевич, 1978, с. 150).

У тематично-сюжетному, а частково й драматургічному ключі створений ще один «шевченківський» балет – «Відьма» В. Кирейка, поставлений А. Шекерою у Львові на весні 1967 року незважаючи на те, що «Відьма» є одноактним балетом, своїми драматургічними обрисами він цілком відповідає структурним закономірностям розгорненої сюжетно-фабульної хореографічної п'єси: тут є завершені сольні й дуетні танцювальні номери, наскрізні лейтмотивні побудови і навіть невеликі пейзажні замальовки, тканину балету розцвічують дивертисментні жанрові танці («Гусарський танок», «Мазурка», «Циганський танок»). Водночас напружений сюжет і лаконічна манера викладу привели до значного «стиснення» і драматизації структурних форм твору. Більш симфонізованим й образно багатограннішим виступає в балеті В. Кирейка характерне для даного типу «шевченківських» творів осмислення українських фольклорних мотивів (Король, 2017, с. 50).

На думку М. Загайкевич, є у «Відьмі» «натуралістичні епізоди, які знижують драматичний пафос сценічної розповіді. У цілому твір В. Кирейка – А. Шекери представляє до певної міри модифіковану драматургічну форму «шевченківських» балетів у бік драматизації і симфонізації властивої їм образності, наповнення їх експресивною насагою. У цьому, безперечно, відіграв роль час, який минув від написання «Лілеї», і зміни, що відбулися в естетико-драматургічних засадах радянського балетного театру» (Король, 2017, с. 50).

Тенденція до постійного розширення тематичного й образного діапазону призвела до появи одноактних балетів узагальнено – символічного змісту. Новим кроком у балетмейстерських шуканнях

став балет «Досвітні вогні» (1967) за мотивами поезій Л. Українки, створеному на музику Л. Дичко, балетмейстером А. Шекерою у співпраці з М. Заславським. Центральними у балеті є узагальнені образи Пісні і Поета, що піднімають народ до боротьби (Савченко, 2017, с. 146).

Важливим етапом у розвитку жанрового різновиду хореографічної психологічної драми виявився балет, що став Масштабною музично-танцювальною виставою, інтерпретація однойменної драматичної поеми Лесі Українки «Камінний господар». Влітку 1969 року балет «Камінний господар» створив на київській сцені А. Шекера у співпраці з композитором В. Губаренком, лібретистом Е. Яворським.

Балет «Камінний господар» – це музично-хореографічна інтерпретація п'єси Л. Українки про «лицаря свободи і любові» Дон Жуана, який представлений як сильна вольова особистість, борець проти кастових пересудів та фальшивої святенницької моралі. Загибель Дон Жуана сприймається як наслідок зради самому собі, своїм переконанням. Дон Жуан гине, спокусившись честолюбними планами Донни Анни, яка пропонує йому зайняти місце Командора і дістати те, проти чого він завжди боровся – силу влади над людьми (Неофіта, 2020, с. 70).

На думку О. Чепалова: «у своїй балетмейстерській фантазії А. Шекера надто часто відходив від літературно-музичної основи «Камінного господаря», демонструючи незалежність свого трактування окремих образів і подій балету від драми Л. Українки і партитури В. Губаренка. Особливо вільно, навіть зухвало поводився балетмейстер з образами головних героїв, рельєфно окресленими музичними засобами, переакцентуючи, спрощуючи їх поведінку і характери, прямолінійно й однозначно відтворюючи гостро драматичні конфлікти і ситуації» (Чепалов, 2014, с. 47).

Як зазначає Т. Медвідь: «звертаючись до творів української літератури кінця XIX – початку XX століття, балетмейстери діяли в умовах віддаленості у часі від подій, що зображувалися. Образи сучасної літератури практично не потрапляли на балетну сцену» (Медвідь, 2019, с. 410). Проте можна виказати лише один випадок, коли балетний театр інтерпретував твір сучасної української літератури – це роман О. Гончара «Таврія», що розповідає про важке життя заробітчан у південних степах України, про їх боротьбу з поміщиками.

Наприкінці XX – на початку XXI століття звернення до творів української літератури стало рідкісним явищем для вітчизняного балетного театру. У червні 2017 року відбулася справжня подія – на сцені Національної опери України В. Литвинов здійснив постановку вистави «За двома зайцями» Ю. Шевченка за мотивами однойменного твору М. Старицького. Автором ідеї, лібрето і виконавицею головної ролі Проні виступила Т. Андреева.

Але це було не перше звернення українського балету до М. Старицького – навесні 1983 року в Академічному театрі опери та балету УРСР імені Т. Г. Шевченка балетмейстер Р. Візиренко-Клявін здійснив постановку вистави «Чарівний сон» на музику М. Лисенка. Автор лібрето та музичної композиції В. Тимофеев, диригент Р. Дорожівський та балетмейстер об'єднали на основі однойменної п'єси М. Старицького (1905 р.), що належить до жанру драми, музичні номери, написані до неї М. Лисенком, та фортепіанні мініатюри композитора. Симфонічна партитура на основі фортепіанних творів М. Лисенка була написана Л. Колодубом. Вийшов, за свідченням Ю. Станішевського «цілісний романтично-казковий твір».

Кожна епоха в розвитку хореографії відгукувалася на заклик літератури власними відкриттями в напрямку мови та виразних засобів. Збагачуючись художніми ідеями свого часу, хореографічне мистецтво часом само піднімалося на надзвичайну висоту, стверджувало свої можливості поетично-образного осмислення життя. На один і той же літературний сюжет десятки композиторів можуть написати свою музику. З безлічі творів письменників, поетів, композиторів на одну тему балетмейстер вибирає те, що ближче йому по духу, за естетичним покликом, за ідейним задумом.

Висновки. У процесі роботи над втіленням літературного твору чи образу драматургія має здатність видозмінюватися, розвиватися, набувати конкретних рис та деталей, драматургія стає живою, наповненою та хвилюючою для глядача. Балетмейстерське вирішення втілення літературного джерела втілюється артистами балету, які своїм мистецтвом доносять його до глядача. Розвиток і збагачення хореографічного мистецтва, пошук нових форм, таким чином, ми спостерігаємо в творчому союзі з суміжними музами, у взаємодії з іншими мистецтвами, де хореографія не розчиняється у них, а зберігаючи своє обличчя, вносить плідний внесок у розвиток цього союзу. Художня цілісність, властива кращим хореографічним творам, заснована на принципі синтезу мистецтв. У цьому досвіді склалися форми і засоби танцювально-пластичного дії, принципи музично-хореографічної драматургії, що дозволяють створювати твори, співмірні видатним досягненням інших мистецтв. Запорука успіху хореографічного мистецтва в освоєнні та розвитку цього досвіду.

Список використаних джерел

Галета А. Взаємовплив художньої літератури та хореографічного мистецтва в роботі балетмейстера. Хореографічна культура – мистецькі виміри: збірник статей / упоряд. О. А. Плахотнюк; Кафедра режисури та хореографії, Факультет культури і мистецтв. Львів : ЛНУ імені Івана

- Франка, 2020. Вип. 8. С. 188–199. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04.pdf>
- Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Київ : Либідь, 2005. 460 с.
- Голдріч О. Хореографія. Основи хореографічного мистецтва. Основи композиції танцю. Львів : Край. 2003. 158 с.
- Загайкевич М. Драматургія балету. Київ : Наукова думка, 1978. 257 с.
- Король А. Вплив «Лілеї» К. Данькевича та Г. Березової на подальші балетні інтерпретації літературних творів української тематики. Молодий вчений. 2017. № 8. С. 48–51.
- Медвідь Т. Твори української літератури на вітчизняній балетній сцені. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. № 2. С. 409–412.
- Неофіта М. Хореографічне мистецтво України. Дрогобич : Коло, 2020. 108 с.
- Савченко Р. Особливості балетмейстерських пошуків українських хореографів другої половини ХХ століття: творчий метод Анатолія Шекери. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2017. Вип. 59. С. 143–149. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24095/Savchenko%20R.%20V.pdf>
- Станішевський Ю. Балетний театр України: 225 років історії національного професійного хореографічного мистецтва. Київ : Музична Україна, 2003. 440 с.
- Чепалов О. І. Балет «Камінний господар» («Дон Жуан») Віталія Губаренка і його хореографічне втілення на українській сцені. Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2014. № 2. С. 42–49. URL: <http://chasopysnmau.com.ua/article/view/242530/240478>

References

- Chepalov, O. I. (2014). Balet «Kaminnyi hospodar» («Don Zhuan») Vitaliia Hubarenka i yoho khoreohrafichne vtilennia na ukrainiskii stseni [The ballet “Fireplace Master” (“Don Giovanni”) by Vitaly Gubarenko and its choreographic embodiment on the Ukrainian stage]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho* [Journal of the National Music Academy of Ukraine named after P.I. Tchaikovsky], 2, 42-49. Retrieved from <http://chasopysnmau.com.ua/article/view/242530/240478> [in Ukrainian].
- Haleta, A. (2020). Vzaiemovplyv khudozhnoi literatury ta khoreohrafichnoho mystetstva v roboti baletmeistera [Intertwined fiction and choreographic art in the work of a choreographer]. In *Khoreohrafichna kultura – mystetski vymiry* [Choreographic culture – artistic dimensions]: zbirnyk statei (Vol. 8, pp. 188-199). Lviv: LNU imeni Ivana Franka. Retrieved from <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04.pdf> [in Ukrainian].

- Halych, O., Nazarets, V., & Vasyliiev, Ye. (2005). *Teoriia literatury* [Theory of literature]. Kyiv: Lybid, [in Ukrainian].
- Holdrych, O. (2003). *Khoreohrafiia. Osnovy khoreohrafichnoho mystetstva. Osnovy kompozytsii tantsiu* [Choreography. Fundamentals of choreographic art. Basics of dance composition]. Lviv: Krai [in Ukrainian].
- Korol, A. (2017). Vplyv "Lilei" K. Dankevycha ta H. Berezovoi na podalshi baletni interpretatsii literaturnykh tvoriv ukrainskoi tematyky [The influence of «Lileya» by K. Dankevich and G. Berezova on further ballet interpretations of literary works of Ukrainian themes]. *Molodyi vchenyi* [A young scientist], 8, 48-51 [in Ukrainian].
- Medvid, T. (2019). Tvory ukrainskoi literatury na vitchyzniani baletnoi stseni [Works of Ukrainian literature on the domestic ballet scene]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv* [Bulletin of the National Academy of Leadership of Culture and Arts], 2, 409-412.
- Neofita, M. (2020). *Khoreohrafichne mystetstvo Ukrainy* [Choreographic art of Ukraine]. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
- Savchenko, R. (2017). Osoblyvosti baletmeisterskykh poshukiv ukrainskykh khoreohrafov druhoi polovyny XX stolittia: tvorchiy metod Anatolii Shekery [Features of ballet master's search for Ukrainian choreographers of the second half of the twentieth century: the creative method of Anatoliy Shekera]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy* [Scientific Journal of the Dragomanov National Pedagogical University. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects], 59, 143-149. Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24095/Savchenko%20R.%20V.pdf?> [in Ukrainian].
- Stanishevskiy, Yu. (2003). *Baletnyi teatr Ukrainy: 225 rokiv istorii natsionalnoho profesionalnoho khoreohrafichnoho mystetstva* [Ballet Theater of Ukraine: 225 years of history of national professional choreographic art]. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Zahaikevych, M. (1978). *Dramaturhiia baletu* [Ballet drama]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Sokil L.

INTERPRETATION OF LITERARY WORKS
IN THE CHOREOGRAPHIC ART OF UKRAINE
20TH – EARLY 21ST CENTURY

Introduction. The article deals with the determining role of the primary literary source on the Ukrainian theme in the creation of ballets. This made it possible to assert that at the junction of various arts, choreography and its special plastic form contribute to the creation of new avant-garde forms of art, thereby realizing the richest artistic potential of the direction. Based on this, it becomes clear that the relationship between literary and choreographic arts is close, because it affects the enrichment of the ballet repertoire. Creating a choreographic work based on a literary background is one of the most important achievements of choreography.

The artistic integrity of choreographic works forms the basis of the principle of art synthesis. The author of the article determined the important role of Ukrainian dance in creating a choreographic performance based on a literary source, because Ukrainian choreographic art is noted for its inexhaustible wealth of dance colors, emotional fervor, subtle folk humor and sincerity of performance, therefore creating a choreographic work based on literary works, especially on national themes, which is an auxiliary factor for activating the harmonious interrelationship of the specified time, space and transmitted events of the work with the means of stage and everyday dance vocabulary. The aim. The purpose and task of the article is to show the interpretation of literary works in the Ukrainian choreographic art of the 20th and early 21 centuries. Research methodology. A content-comparative method for comparing the works of researchers in different fields, the method of historicism - for researching a phenomenon within specific chronological limits, the method of generalization - for identifying the common and different points of view of scientists on the phenomenon under study. Research results: however, in the Ukrainian ballet theater of the late 50s of the 20th century, new aesthetic principles began to dominate, which were of great importance for the development of all musical and choreographic creativity. It is about rejecting prosaic plausibility as the only way to reproduce the truth of life on stage, restoring the hegemony of dance in the system of expressive means. In the ballet work of Ukrainian artists, the direction towards the heroization of the genre, the tendency towards the epic type of drama and the wide use of folklore becomes noticeable. Conclusion. In the process of working on the embodiment of a literary work or an image, the dramaturgy has the ability to change, develop, acquire specific features and details, the dramaturgy becomes alive, filled and exciting for the viewer. The ballet master's solution to the embodiment of the literary source is embodied by the ballet dancers, who bring it to the audience with their art. The development and enrichment of choreographic art, the search for new forms, in this way, we observe in a creative union with adjacent muses, in interaction with other arts, where choreography does not dissolve in them, but while keeping its face, makes a fruitful contribution to the development of this union. The artistic integrity characteristic of the best choreographic works is based on the principle of synthesis of arts. Forms and means of dance-plastic action, principles of music-choreography dramaturgy, which allow to create works commensurate with the outstanding achievements of other arts, were formed in this experience. The key to the success of choreographic art is the mastery and development of this experience

Key words: interpretation, literary work, ballet, choreography, staging, mutual influence, interaction, modernize.

Ростислав Підпалій

ПІДПАЛИЙ Ростислав Юрійович, заступник директора з навчальної роботи навчально-наукового інституту мистецтв, викладач кафедри аудіо-візуального мистецтва ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Сфера наукових інтересів – історія театру та кінематографу.

e-mail: rostislav.pidpaliy@gmail.com

ОБРАЗИ АРИСТОКРАТІВ І ПРОСТОЛЮДИНІВ В ТРАГЕДІЯХ БЕНЖАМІНА ДЖОНСОНА

У статті охарактеризовано міжособистісні взаємини різних станів суспільства «постшекспірівської» епохи в художній творчості видатного англійського драматурга й актора Бенжаміна Джонсона. Спираючись на джерела й наукову літературу автор статті намагається відтворити пласт повсякденного життя Лондону на межі XVI-XVII століть, розкрити проблему «виживання» акторів в першому стаціонарному театрі «Глобус», їхні спроби спілкування з аристократами, ставлення до відомих акторів і режисерів в англійському пізньосередньовічному суспільстві. Центральною проблемою дослідження є також стосунки В. Шекспіра та А. Ферароско, акторські трупи яких ділили «підмостики» театру «Глобус». Всі ці питання найяскравіше розкриті в трагедії Бенжаміна Джонсона «Тричі перепливти Темзу», яка була за бажанням автора опублікованою після його смерті. Образ англійського суспільства, розкритий через думки і світобачення його сучасника просто вражає. Цінним, на думку автора й те, що Бенжамін Джонсон особисто знав В. Шекспіра й А. Ферароско та незабутню юну актрису Кетрін Лостер.

Ключові слова: образ, трагедія, «постшекспірівська» епоха, театр «Глобус», актор, аристократ, суспільство, пізньосередньовіччя.

Вступ. Перехідні епохи завжди приносять з собою зміни в уявленнях про моральність, людяність, традиції суспільства, поняття честі та гід-

© Р. Ю. Підпалій, 2024

ності, а також у відносинах між станами. Старі ідеали часто руйнуються болісно, але ніколи не зникають повністю; вони завжди залишають свої сліди і пристосовуються до нових умов. Англійська культура переживала саме такі перетворення, переходячи від пізньоренесансних традицій до епохи Просвітництва. Найбільше ці зміни вразили театральне мистецтво та драматургію, які практично були знищені вимогами пуритан. Театр став забороненим, і виникла проблема виживання та трансформації англійської театральної сцени на межі епох.

Аналіз досліджень і публікацій. Ці процеси аналізувалися в працях Є. Черноземова (2005). Реформація ренесансного театру у реалістичне відображення подій часу досліджувалася в роботах І. Цебрій (Цебрій (Comp.), 2019), (Цебрій, 2019); І. Цебрій та В. Опенька (Цебрій, & Опенько, 2016); І. Цебрій та Н. Назаренко (Цебрій, & Назаренко, 2021). Проте на сьогодні практично немає наукових досліджень, що зосереджуються на змінах в уявленнях про «людину» і «людяність» в англійській драматургії епохи після Шекспіра.

Мета та завдання статті – продемонструвати «кризу уявлень» про людські цінності та людські відносини на прикладі творчості послідовників Вільяма Шекспіра, які діяли в умовах «пуританського терору», зокрема – Бенджаміна Джонсона. Завдання статті полягають у реалістичному відтворенні «постшекспірівської» епохи.

Методологія дослідження. Для написання статті використовувався змістовно-порівняльний метод, метод модифікації понять і термінів, узагальнюючий та проблемно-пошуковий методи для відтворення реалій епохи.

Результати. Історія англійського театру має свої особливості: після епохи Вільяма Шекспіра імена видатних діячів театру здаються загадковими. Від Шекспіра до Вільяма Уїччерлі, відомого драматурга епохи «реставрації» англійського театру, ім'я будь-якого іншого творця важко пригадати. І все ж таки, театр продовжував розвиватися. Класицизм та протореалізм, які з'явилися на початку періоду після Реставрації, не зникли безслідно. Драматургія Шекспіра не могла стати простою випадковістю, яка з'явилася і зникла. Шекспір був оточений талановитими послідовниками. У перші роки XVII століття, коли соціальні протиріччя загострилися, театральне життя Англії було надзвичайно різноманітним і складним. Від кривавих трагедій до сатиричних комедій, від побутових драм до історичних хронік – така різноманітність жанрів і сюжетів була характерною саме для цього періоду.

Серед численних художніх напрямів можна виділити два основних: аристократичний і демократичний. Аристократичний напрям представлений творчістю Френсіса Бомота і Джона Флетчера, де відчутно кризу ідеалів ренесансного гуманізму. Демократичний напрям виявився в творчості Бенджаміна Джонсона, молодшого сучасника В. Шекспіра. Бен Джонсон

(1573-1637 рр.) – син каменяря, який пройшов шлях від студента до солдата, був відомий своїм вибуховим темпераментом і сидів у в'язниці за свої погляди. Він став основоположником протокласицизму в англійській драматургії і знавцем античної класики. Його комедії були першим кроком від гуманізму до правдиво-побутової комедії. Б Джонсон ввів у теорію комедії нові поняття, які передували класичному принципу побудови характерів, покладаючи в основу своїх творів головну химеру, що визначала поведінку персонажів (Черноземова, 2003, с. 541).

У комедіях Б. Джонсона розкриваються різноманітні смішні сценки, зокрема у творах «Кожен у своєму гуморі» і «Кожен поза своїм гумором». Прикладом такого гумору є персонаж старого Мороуза з комедії «Епісін», який мріє про тиху, мовчазну дружину, проте безуспішно. Це психологічне відхилення, що відображає особливий інтерес англійської комедії до диваків і дивних ситуацій.

Окремі комедії Б Джонсона мають глибокі соціальні мотиви, зокрема «Вольпоне, або Лис» (1606 р.). У цій комедії підкреслюється влада грошей, що зводить людей до рівня тварин, доводячи до абсурду їхній індивідуалізм. Персонажі отримали імена зі світу тварин, що символізують їхню жадобу і пристрасть до багатства. Наприклад, Вольпоне – це лис, який є генієм шахрайства та блазнівства, що захоплюється ідеєю накопичення. Гроші перетворюють людей на безжалісних інтриганів, які готові на все, щоб досягти своєї користі.

Комедія «Вольпоне» стає своєрідним «шабашем» інтриганства, де всі персонажі безчесні та аморальні. У фіналі Вольпоне, хоч і викритий, але засуджений лише через донос одного з негідників. Таким чином, комедія підкреслює відсутність ренесансних ідеалів та гуманістичних цінностей у суспільстві (Черноземова, 2005, с. 541).

Бен Джонсон використовує сарказм і гострий гумор, щоб посміятися з гуманістичних уявлень про життя, проте водночас не відмовляється від ідеалів гуманізму, представляючи їх у своїх творах з великим рівнем іронії та сатири.

Через двадцять років після того, як Бен Джонсон помер (у 1657 році), було виявлено його останню трагедію «Тричі переплывти Темзу», написану, як стверджують експерти, між 1635 і 1637 роками. Ймовірно, Джонсон писав цей твір для себе і не планував ставити його на сцені. Це не дивно, беручи до уваги, що його сучасники, такі як Вільям Шекспір і Антоніо Феррарбоско, були настільки відомими в Англії, що привернення уваги громадськості до їхніх проблеми та особистих відносини було б непростим завданням (Цебрій (Сопр.), 2019, с. 26).

Б. Джонсон завжди дотримувався поваги щодо своїх старших колег, але чому ж він написав настільки серйозний твір, якому ніколи не давав можливості реалізуватися на сцені? Можливо, відчуваючи наближення смерті, він намагався відновити в пам'яті епізоди зі своєї акторської мо-

лодості та роки співпраці з талановитими людьми, які були йому дорогі. Можливо, він сподівався, що після його смерті ця трагедія буде знайдена, і нащадки дізнаються, хто насправді були В. Шекспір та А. Феррабоско, які були їхні погляди та які ідеали вони захищали. Ми можемо лише здогадуватися, про що думав Б. Джонсон, але завдяки йому ми можемо нині зануритися у світ Шекспірівської епохи, дізнатися більше про те, хто допоміг трупі В. Шекспіра викупити «Глобус», і зрозуміти ставлення В. Шекспіра до аристократів та його колег по театру.

Ми знаємо дуже мало про ранні акторські роки Бена Джонсона, але ймовірно, він розпочав свою кар'єру в трупі А. Феррабоско і був одним з його найвідданіших учнів. Том, один із героїв трагедії «Тричі перепливти Темзу», ймовірно, є образом самого Б. Джонсона, за словами істориків англійського театру. Для людини у старшому віці, у якому, ймовірно, був Б. Джонсон під час написання останньої трагедії, аналіз власних почуттів у юнацькі роки та ставлення до коханої дівчини було особливо важливим. Світ героїв цієї трагедії поєднує реальність з казково героїчним світом англійського театру, створеного талановитим драматургом А. Феррабоско (Цебрій (Comp.), 2019, с. 27).

Під впливом Бена Джонсона молоді актори знаходили натхнення для своєї творчої праці, він вмів підтримувати їх у важкі моменти акторського життя та надавав віру у їх власні здібності. У трагедії Б. Джонсона відображені відносини між двома соціальними класами епохи пізнього англійського Відродження – аристократами та акторами великих театральних труп. Варто відзначити, що Б. Джонсон створив привабливі образи представників аристократичної знаті. Проте в ході подій він постійно підкреслює, що це найкращі представники цього класу, рідкісні знавці англійської та світової культури. Вони відвідують театр не за суспільною приналежністю, а заради душі.

Одна з героїнь трагедії, леді Смітт, глибоко закохана в театр і прагне допомогти трупі акторів. Завдяки Бену Джонсону ми дізнаємося, як трупа В. Шекспіра здобула гроші для викупу театру «Глобус» і чому саме леді Смітт надала ці кошти. Але доля цієї благородної аристократки склалася трагічно: вона виявилася неспроможною витерпіти реальність, її сподівання на щасливий шлюб розбилися, оскільки її обранець не відповідав образу, який малювала її уява. Життя з пихатим та обмеженим чоловіком для такої романтичної натури ставало все більш нетерпимим із кожним роком. Коли молоду аристократку відвідала справжня любов до комедіанта Стенлі, вона не змогла прийняти зраду свого коханого. Без майбутніх перспектив і позбавившись останніх надій, леді Смітт покінчила життя самогубством.

У живому творчому розвитку Б. Джонсона відображений образ барона Фреслі. Для драматурга було нелегко зобразити свого колишнього суперника в очах його першої коханої. Барон Фреслі, вишуканий та елегантний чоловік, став одним із найпрестижніших женихів Лондона свого часу,

про якого мріяли молоді дами з високих верств населення. Проте, він сам безмежно закохався в молоду актрису з трупи Феррабоско, Кетрін Лостер, і був готовий одружитися з нею, навіть якщо це означало розрив зі своїм соціальним оточенням. Але його почуття були не взаємні – Кетрін була закохана у свого вихователя, драматурга А. Феррабоско. Більше того, Кетрін смертельно хвора, і їй залишалося жити недовго (Цебрій, 2019, с. 190).

Не отримавши згоди акторки на шлюб, Фреслі від'їжджає з Лондону, не бажаючи спостерігати, як помирає його кохана. Це було також втечею від реальності, бо Фреслі добре розумів, що Кетрін чекає жаклива смерть у злидоті, без допомоги справжніх лікарів. Ставлення барона Фреслі до інших акторів трупи, включаючи навіть В. Шекспіра, відзначалося зверхністю – він вважав себе вищим за них.

У центрі уваги трагедії стоять всесвітньо відомі драматурги – Вільям Шекспір і Антоніо Феррабоско. Їхні театральні трупи орендували «Глобус», оскільки вони обидві не мали достатньо коштів, щоб придбати власні театральні приміщення. У межах цього простору драматурги співіснували по-різному: іноді між ними відбувалися суворі конфлікти, а іноді панувала взаємна допомога і співпраця. Це було зрозуміло, бо погляди В. Шекспіра та А. Феррабоско на роль театру в житті суспільства були дуже відмінними.

У своїх трагедіях В. Шекспір порушував глобальні проблеми, які турбували видатні уми його епохи, тоді як А. Феррабоско уникав серйозних сюжетів, вважаючи, що театр має бути місцем відпочинку та естетичного задоволення для глядачів. А. Феррабоско (1558-1602) увійшов до історії світового театру як талановитий майстер музичної комедії-маски.

Маска, з її величністю й естетикою, була найвидовищним театральним жанром свого часу. Це був не лише спектакль, а справжнє мистецтво, що об'єднувало розмовні діалоги, музичні у танцювальні виступи, а також урочисту маскарадну ходу. Всі актори прикрашали свої обличчя масками, щоб залишити публіці тільки задоволення від вистави, не видаючи секретів виконавців.

У виставах А. Феррабоско було щось неповторне – майже весь сюжет передавався через музику. Це надавало їм особливого шарму та прикметно відокремлювало від інших творів того часу. Порівняти А. Феррабоско з В. Шекспіром було неможливим – обидва митці мали своїх шанувальників, і кожен відображав у своїх творах світогляд свого часу (Шекспір, & Кочура (Trans.), 2003).

Щодо походження А. Феррабоско, можливо, Б Джонсон допустив неточність через відсутність точної інформації. А. Феррабоско міг приховувати своє минуле в таємниці або просто забув окремі його деталі. Інший варіант – це те, що Б. Джонсон хотів додати драматичності й загадковості до образу А. Феррабоско, показавши, що його походження було загаковим і туманним, як сама маска на обличчі.

Боротьба між А. Феррабоско та В. Шекспіром виходила за межі лише художніх дебатів. Обидва митці відстоювали свої погляди на театральне мистецтво, іноді перетворюючи свої суперечки на справжні баталії. А. Феррабоско вважав, що В. Шекспір занадто пригнічує публіку своїми творами, відображаючи лише найгірші аспекти людської природи, тоді як В. Шекспір відкидав ці звинувачення, вважаючи їх несправедливими та образливими (Цебрій, & Опенько, 2016, с. 91).

Загалом, обидва митці залишили свій неперевершений внесок у світ театрального мистецтва, і їхнє протистояння стали не тільки частиною історії театру, але й частиною легендарної європейської культурної спадщини.

Проте, навіть у складні моменти два майстри англійського театру знаходять спільну мову. Саме В. Шекспір порадив А. Феррабоско покласти весь текст його останньої Маски на музику, що призвело до безмежного успіху вистави. В. Шекспір також підтримував А. Феррабоско у часи обвинувачень у плагіаті, високо цінуючи його музичні обробки та вміння відроджувати забуті мелодії минулого.

Смерть примадонни трупи А. Феррабоско, Кетрін Лостер, через три місяці після прем'єри маски «Про дівчинку-мулатку, яка розкидала коштовності», представлена як трагедія, що загасила яскраву зірку театрального неба. За нею обидва великих митців відійшли в історію, залишивши свої сліди у серцях любителів та професіоналів театрального мистецтва.

Глибоко цінуючи музично-драматичну спадщину А. Феррабоско, великий англійський композитор Генрі Перселл висловив своє захоплення, зауваживши: «Відродження Маски після Антоніо – справа безнадійна: він вичерпав усі її потенційні можливості і навіть перетворив її на оперу!» Однак артисти трупи Генрі Перселла знову збагатили наше мистецтво, одягнувши вже забуті маски в опері, написаній на сюжет Вільяма Шекспіра «Сон у літню ніч» (або «Королева фей»). Це була своєрідна відзнака поваги нового композитора до геніальних попередників – В. Шекспіра та А. Феррабоско. Їхню пам'ять також вшанував Бенджамін Джонсон, який, як ніхто інший, міг розкрити ці персонажі в їхній життєвій повноті з усіма пристрастями, талантами і недоліками.

Проте, не В. Шекспір і не А. Феррабоско є головними героями цієї трагедії. Доля молодой актриси, яку в юнацькі роки так сильно кохав Б. Джонсон, захоплює читача, непомітно завойовуючи його найщиріші почуття. Кетрін Лостер – особистість історична, про яку Френсіс Бомонт згадував у своїх листах: «Ми слухали міс Лостер у новій Масці. Вражає чудовий голос! Дивовижно, як такий голос поміщається в такому тендітному тілі. Їй всього вісімнадцять років – практично дитина! Я не розумію, чому метр Феррабоско тримає її при собі? Вона мала б бути в королівській трупі, і її б безперечно туди взяли. Так вважає і сам Вільям Шекспір. Майже всі чоловіки захоплюються нею, незважаючи на те, що вона не

вродлива. У неї бездоганна репутація. Вона поводитьсь так шляхетно і природно, наче вона була вихована в аристократичному середовищі. Вона не має нічого спільного з більшістю вульгарних акторок» (Цебрій, & Назаренко, 2021, с. 188).

Кетрін Лостер народилася в найбідніших кварталах Лондону, рано втратила матір і її виростив А. Феррабоско, котрий її прийняв як дочку. Для неї світ театру та акторів був гармонійним: тут вона знаходила своє щастя. Її почуття до метра Антоніо залишалися без відгуку, але її головним бажанням було втілювати театральні ідеї свого наставника. Чарівність і талант Кетрін привертали до неї чоловіків різних коліс суспільства. Хоча барону Фреслі вона й відмовила в шлюбі, можливо, в майбутньому вона змогла б полюбити його, але, як сам Фреслі зазначив, «Для цього вже не було часу» (Цебрій, & Назаренко, 2021, с. 189).

Кетрін страждала від хвороби, і її яскраве життя наближалось до кінця. Проте вона встигла залишити слід в історії театру та музики. Сцена її смерті, яку так вражає передає Б. Джонсон, перетворює глядача на учасника цих подій. Кетрін померла щасливою, здійснивши свою мрію про театральний тріумф. Від її виступу був у захваті А. Феррабоско. Їй не було потреби в більшому щасті.

«Не сумуйте за нею», – сказала Меггі до А. Феррабоско, – «вона померла невинною і не хотіла, щоб ви плакали». Проте у творі Б. Джонсон разом із Томом ще раз оплакує своє перше кохання. Можливо, саме через це він не бажав, щоб ця вистава відбулася за його життя.

Трагедія вражає своєю мовою, реалістичними рисами та повсякденними діалогами. І хоча існувала думка, що автором може бути й не Б. Джонсон, його попередні твори вказують на те, що він мав нахил до реалістичного відображення дійсності. Саме через це його вважають попередником англійського реалістичного роману ХІХ століття. У трагедії є деякі хронологічні невідповідності, але це не зменшує її цінності (Черноземова, 2005, с. 541).

Бен Джонсон ніколи не був істориком чи хронологом. Для нього події існували в просторі, а не в часі, як для більшості сучасних йому митців. Проте завдяки йому сьогодні ми можемо відчувати живе слово В. Шекспіра, відвідати репетиції в легендарному «Глобусі», зустрітись з палким і принциповим метром А. Феррабоско, і поглянути на світ очима одухотвореної Кетрін Лостер.

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що місце людини і поняття «людяності» в англійській драматургії «постшекспірівської» епохи значно змінилися. В англійському мистецтві все більше й більше відчуються реалістичні «нотки». Замість «піднесеного» й «низького» на сторінки книжок, на англійську сцену приходять «життя вулиці», «міські нетрі», стосунки між новими станами суспільства, нова суспільна мораль. Щоб повноцінно відчувати всю глибину цих змін, варто відкрити для себе людські

реалістичні образи, відтворені сучасниками «постшекспірівської» епохи, зрозуміті критерії їхньої моральності й людяності з точки зору автора драматичного твору, який писав на зламі двох великих епох.

Список використаних джерел

- Черноземова Є. Джонсон, Бенджамін. Зарубіжні письменники: Енциклопедичний довідник : у 2 т. / ред. Н. Михальська, Б. Шавурський. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2005. Т. 1. С. 541–543. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyky_entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_1.pdf?
- Митці минулих епох очима їхніх сучасників (початок XVII – середина XIX ст.): науково-популярне видання / авт.-уклад. та комент. І. Цебрій. Полтава : Формат+, 2019. 84 с.
- Цебрій І. Уявлення про гармонію людського життя і космологічні виміри в творчості Антоніо Феррабоско. Філософські обрії. 2019. № 41. С. 185–192. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14031>.
- Цебрій І., Назаренко Н. Духовне життя країн Західної Європи в епоху Середньовіччя та раннього Просвітництва: монографія. Полтава : Формат+, 2021. 206 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsebrii_Iryna/Dukhovne_zhyttia_krain_Zakhidnoi_Yevropy_v_epokhu_Serednovichchia_ta_rannoho_Prosvitnytstva.pdf?
- Цебрій І., Опенько В. Концепція куртуазності як суспільно-культурного явища класичного середньовіччя. Філософські обрії. 2016. № 35. С. 89–96. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6505/1/Tsebriy.pdf>.
- Шекспір В. Гамлет, принц данський / пер. з англ. Г. Кочура. Київ : «Альтерпрес», 2003. 170 с.

References

- Chernozemova, Ye. (2005). Dzhonson, Bendzhamin [Johnson, Benjamin]. In N. Mykhalska, & B. Shchavurskyi (Eds.), *Zarubizhni pysmennyky: Entsyklopedychnyi dovidnyk* [Foreign writers: Encyclopedic reference book] (Vol. 1. pp. 541-543). Ternopil: Navchalna knyha-Bohdan, Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyky_entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_1.pdf? [in Ukrainian].
- Tsebrii, I. (Comp.). (2019). *Myttsi mynulykh epokh ochyma yikhnikh suchasnykiv (pochatok XVII – seredyna XIX st.)* [Artists of past epochs through the eyes of their contemporaries (early seventeenth - mid-nineteenth centuries)]. Poltava: Format+ [in Ukrainian].
- Tsebrii, I. (2019). *Uiavlennia pro harmoniiu liudskoho zhyttia i kosmolozhichni vymiry v tvorchosti Antonio Ferrabosko* [The idea of the harmony of human life and cosmological dimensions in the work of Antonio Ferrabosco]. *Filosofski obrii* [Philosophical horizons], 41, 185-192. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14031> [in Ukrainian].
- Tsebrii, I., & Nazarenko, N. (2021). *Dukhovne zhyttia krain Zakhidnoi Yevropy v epokhu Serednovichchia ta rannoho Prosvitnytstva* [Spiritual life of Western

- Europe in the Middle Ages and the Early Enlightenment]. Poltava: Format+. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsebrii_Iryna/Dukhovne_zhyttia_krain_Zakhidnoi_Yevropy_v_epokhu_Serednovichchia_ta_rannoho_Prosvitnytstva.pdf? [in Ukrainian].
- Tsebrii, I., & Openko, V. (2016). Kontsepsiia kurtuaznosti yak suspilno-kulturnoho yavyscha klasychnoho serednovichchia. *Filosofski obrii* [Philosophical horizons], 35, 89-96. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6505/1/Tsebriy.pdf> [in Ukrainian].
- Shkspir, V., & Kochura, H. (Trans.) (2003). *Hamlet, prynts danskyi* [Hamlet, Prince of Denmark]. Kyiv: "Alterpres" [in Ukrainian].

Pidpalyi R. Y.

IMAGES OF ARISTOCRATES AND COMMON PEOPLE IN THE TRAGEDIES OF BENJAMIN JOHNSON

Introduction. The article describes the interpersonal relationships of various states of society of the «post-Shakespearean» era in the artistic work of the outstanding English playwright and actor Benjamin Johnson. Relying on sources and scientific literature, the author of the article tries to recreate the layer of everyday life in London at the turn of the 16th and 17th centuries, to reveal the problem of the «survival» of actors in the first stationary theater «Globus», their attempts to communicate with aristocrats, the attitude towards famous actors and directors in the English late Middle Ages society. The central problem of the research is also the relationship between V. Shaksrip and A. Ferabosko, whose acting troupes shared the «stage» of the «Globus» theater. All these questions are most vividly revealed in Benjamin Johnson's tragedy «Thrice Crossing the Thames», which was published after his death at the author's request. The image of English society revealed through the thoughts and worldview of his contemporary is simply amazing. In the author's opinion, it is also valuable that Benjamin Johnson personally knew V. Shakespeare and A. Ferabosko, the unforgettable young actress Catherine Loster. Research methodology. The content-comparative method, the method of modification of concepts and terms, generalizing and problem-searching methods to reproduce the realities of the era were used to write the article. Conclusion. we see that the place of man and the concept of «humanity» in the English dramaturgy of the «post-Shakespearean» era have changed significantly. In English art, more and more realistic «notes» are felt. Instead of «elevated» and «low» on the pages of books, «street life», «urban slums», relations between new states of society, new social morality come to the English stage. In order to fully feel the depth of these changes, it is worth discovering the realistic human images reproduced by contemporaries of the «post-Neckspearian» era, understanding the criteria of their morality and humanity from the point of view of the author of the dramatic work, who wrote at the crossroads of two great eras.

Key words: *Image, tragedy, «post-Shakespearean» era, «Globus» theater, actor, aristocrat, society, late Middle Ages.*

УДК 130.2:316.7:821(100)''4/17''

<https://doi.org/10.33989/2075-1443.2024.48.308083>

ORCID ID: 0000-0003-3127-0903

Володимир Опенько

ОПЕНЬКО Володимир Васильович – доцент кафедри академічного співу Київської академії музики імені Р. Глієра, заслужений артист України. Сфера наукових інтересів – мистецтво епохи Просвітництва та романтизму.

e-mail: vopenko@volicable.com

СПРИЙНЯТТЯ ЦІННОСТЕЙ ПОПЕРЕДНІХ ЕПОХ У ПАРАДИГМАХ ФІЛОСОФІВ І ЛІТЕРАТОРІВ

Анотація. У статті йдеться про літературну дискусію, що полягала в порівнянні внеску греко-римських та французьких авторів XVII століття. Ця дискусія була у формі творів, які написали Шарль Перро, Бернар Фонтенель, Ніколя Буало та Жан Расін. Розглядаються різні аспекти культури, мистецтва та філософії, де зазначені вище діячі сперечалися про те, які досягнення в цих сферах є ціннішими – «стародавні» чи «нові». Представлено діалог між авторами, в якому вони висловлюють свої думки, діляться знаннями та аргументами. Пропонується науковцям поновити у пам'яті вічні дискусії про прогрес, еволюцію та збереження античної культурної спадщини. «Суперечка про древніх і нових» є цінним джерелом для тих, хто цікавиться історією мистецтва, літератури та філософії, а також знайомить із авторським баченням цієї проблеми.

Ключові слова: суперечка, «древні», «нові», аргументи, критерії, XVII століття, мистецтво, філософія, наука, епоха.

Вступ. Суперечки про «унікальність» своєї епохи в порівнянні з досягненнями попередніх завжди були «наріжним каменем» у сприйнятті минулих концепцій щодо цінностей та здобутків попередників. Конфуцій, у свій час, висловив думу – хто не оглядається назад тому немає й дороги вперед. Але багато кому не цікава своя минулість. Тому «Суперечка про древніх і нових» (Querelle des Anciens et des Modernes) у вигляді літературної дискусії, в центрі якої знаходилося порівняння цінності

© В. В. Опенько, 2024

внеску античних та французьких авторів XVII століття, і яка набула широкого поширення в ті часи, є актуальною і сьогодні.

Аналіз досліджень і публікацій. Біля витоків цієї суперечки насамперед варто згадати Ш. Перро і його працю «Століття Людовика XIV», що й поклала початок цій віковій дискусії, до якої були втягнутими Нікола Буало, Бернар де Фонтенель, Фрідріх Шиллер і навіть Вольфганг Гете. Їхні погляди проаналізовано на сторінках праці професора університету в Уейні Дональда Хаазе (Haase (Ed.), 2007) та Крістофіера Мюррея (Murray (Ed.), 2004). Про цю «Суперечку...» йдеться і на сторінках статей І. Цебрії (2019) та І. Цебрії та В. Опенька (2016). Проте на нині немає жодної узагальнюючої праці, в якій би було висвітлено сприйняття цінностей попередніх епох у парадигмах «несучасних» їм видатних філософів і літераторів.

Мета статті. Метою статті є висвітлення проблеми сприйняття цінностей попередніх епох у парадигмах «несучасних» їм видатних філософів і літераторів, розкриття причин споконвічних суперечок про «древніх і нових», закономірного повернення до античної літератури та античної філософії.

Методологія дослідження. Провідними методами дослідження стали: змістовно-порівняльний – для аналізу достовірності суджень французьких літераторів XVII століття; ретроспективний, що допомагає дослідити феномен цінності «древніх в нових» у столітній суперечці; метод персоналізації, що забезпечує вивчення та розуміння творів Ш. Перро та його сучасників.

Результати. В основі ренесансного гуманізму, на нашу думку, покладено логічний феномен дослідження античних цінностей. Діячі Ренесансу ніби воскресили й оновили античну класику, взявши її на озброєння. За допомогою неї вони спробували вирішувати практичні завдання сучасності. Гуманісти високо оцінювали літературні достоїнства тієї епохи, відновили її детальне вивчення та застосовували методи стародавньої грецько-римської риторики. І чим далі відбувалося «занурення» в античність, тим більший інтерес виникав у цих дослідників. У кінцевому результаті їх почали цікавити не лише «артифакти» мистецтва, а й конкретний історичний процес і філософське підґрунтя їхнього виникнення (Murray (Ed.), 2004, p. 933).

Діячі епохи Відродження винайшли багато методів і прийомів сучасної філології. Дві ці тенденції, які спочатку перебували в гармонії одна з одною, зрештою виявилися зовсім несумісними. Чим більше гуманісти вивчали саму систему влади стародавнього світу і надавали його «класиці» недоторканий та позачасовий статус, тим сильніше їхні дослідження в цьому напрямі породжували внутрішню суперечку, начебто «підточували» їхні уявлення про античність. Почала усвідомлюватися непослідовність грецьких і римських авторів, суперечливий

характер їх творів. Підвалини поступово захиталися. І тенденція до ідеалізації античності сама й породила критичний підхід до осмислення всього процесу історії.

Згодом ці відмінності лише посилювалися, що в результаті й вилилося в жорстку полеміку в середині самого соціуму. Це розколело інтелектуальну еліту Англії та Франції на два протиборчі табори – захисників античності і так званих «модерністів». Перші вважали античне мистецтво чимось бездоганним, «нормою і недосяжним зразком», якого неможливо досягти, проте до цієї «висоти» щонайменше необхідно подолати прагнати. Їхні опоненти вважали, що античність – просто пройдений етап, який має залишатися там, де йому й місце – у минулому, а сучасну людину має цікавити насамперед теперішній стан речей. Гаряча публічна дискусія, яка увійшла в історію як «Суперечка про древні та нові», формально розпочалася 27 січня 1687 року і вирувала майже наступні сто років.

27 січня 1687 року на знаменитому засіданні Французької академії зі своєю поемою «Століття Людовіка Великого» (*Le Siècle de Louis le Grand*) виступив Шарль Перро і з небаченим у впевненості викликом представив думку «нових»

У поемі, написаній у формі традиційного панегирику монарху, Ш. Перро порівняв часи правління Людовіка XIV із «золотим століттям» римського імператора Августа і віддав безумовну перевагу сучасності. Своєю тезу він мотивував загальним прогресом наук і ремесел, у якому вбачав безсумнівну перевагу нового часу над античністю. Так, винахід телескопа відкрив людині зоряні світи, недоступні грекам і римлянам, а мікроскоп дозволив зазирнути в таємниці живого світу, незримого в давні часи для простого людського ока. Знання древніх про світ були незрівнянно мізернішими, а часом навіть і хибними. Звідси Ш. Перро зробив прямий висновок щодо переваги нового часу над стародавнім і в галузі поезії, особливо щодо переваг поезії французької в порівнянні з грецькою і римською. Це твердження Ш. Перро супроводжував прославленням освіченого та мудрого правління Людовіка XIV, що сприяв розквіту наук і мистецтв ще більшою мірою, ніж правління імператора Августа розквіту римської поезії (Цебрій, 2019, с. 187).

За всієї традиційності цього панегирика позиція Ш. Перро мала й об'єктивно-історичну основу. Вона «відзеркалювала» зростання національної самосвідомості, яка спиралося, з одного боку, на досягнення французької культури, з іншого – на зміцнення міжнародного політичного та військового престижу Франції в Європі. Будівництво палацу і парку у Версалі, заснування кількох Академій (живопису, музики, літератури та інших.), діяльність багатьох видатних живописців, будівельників-архітекторів, музикантів, поетів затверджували право Франції на роль вищого арбітра і зразка у сфері художньої культури того часу.

Виступ Ш. Перро був підтриманий значною частиною членів Академії, які побачили у ньому гідний спосіб привітати короля з благополучним одужанням. Проте цей виступ викликав доволі різку реакцію з боку Н. Буало (на той час уже обраного в академіки). Буало не міг прийняти ні основної тези Ш. Перро, образливої для учнів й шанувальників античних поетів, ні тієї непомірно улесливої форми, в яку ця теза була вбрана. Всебічне вихвалання сучасності як вершини світового історичного розвитку, її однозначна ідеалізація мали неминуче викликати гнів і обурення поета-сатирика, який на той час уже чверть століття відкрито критикував вади сучасного йому суспільства, в тому числі й звичаї двору. Н. Буало писав: «Вихвалання Шарля Перро та тих, хто його підтримує, нагадує мені зграю мавп, які милуються на своє відображення у воді, і стверджують, що нічого гарнішого від них Бог не створював у світі!». Це була страшна образа для Ш. Перро і він вирішив відповісти.

Зіткнення літературних поглядів ускладнилося несумісністю морально-суспільних позицій обох супротивників. Виступ Н. Буало підтримав драматург Ж. Расін, який назвав поему Ш. Перро «... лише дотепним парадоксом, який не можна приймати серйозно». Проте Ш. Перро не полишив боротьби. Свою систему поглядів і парадигму філософії мистецтва Ш. Перро докладно виклав у чотиритомному збірнику діалогів «Порівняння древніх і нових авторів» (*Parallèle des anciens et des modernes*, 1697 рік), де проявив себе раціоналістом і прихильником ідеї прогресу (Murray (Ed.), 2004, p. 934).

Початок подібної культурологічної полеміки (зіткнення класицистів і реалістів свого часу) в Англії поклато есе У. Темпла «Про стародавнє і нове знання» (1689 рік), в якому стверджувалося, що всі нинішні відкриття не мають ніякої цінності перед досягненнями Античності. Одна з тез У. Темпла була такою: жоден сучасний історик не може порівнятися з істориками минулого. У. Темпл вважав, що лише «стародавні» змогли знайти правильне співвідношення стилю та змісту, що дозволяє створювати досконалі твори, які поєднували красномовство та особистий досвід самого автора. Він стверджував, що із класичних історій можна отримати моделі управління й законодавства, а тому вони були (і є) найкращими формами керівництва для державного діяча. Крайні ж сучасні історії – це ті, які найбільше наслідують стародавні історичні твори, навіть тоді, коли вони ніколи не зможуть зрівнятися з ними.

У 1694 році молодий ерудит У. Уоттон відповів на це есе книгою «Роздуми про давнє та нове знання». Опонуючи тезам У. Темпла, У. Уоттон виявив серйозний контраргумент щодо істориків. До 1694 року він знайшов два історичні твори, здатних, на його погляд, зрівнятися з творами античних авторів: це були «Мемуари» Філіпа де Комміна та «Історія ради Тренту» Паоло Сарпі, обрані на основі критеріїв, взятих у Полібія. Контраргумент У. Уоттона не здався У. Темплу переконливим:

ні «Мемуари», ні «Історія ради Тренту» не були «історіями» у його розумінні, бо не висвітлювали великих подій і не були зразком блискучого стилю написання.

Парадокс полягав у тому, що критерії оцінки історичного твору були подібними як у прихильників «стародавніх», так і прихильників «нових». І ті й інші орієнтувалися на античні зразки і вважали, що саме історичний твір має виховувати в читачеві мораль, давати приклад, урок. А наука, в першу чергу, має виховати справедливого політичного діяча і громадянина. І ті, й інші визнавали цінність особистого досвіду історика (Haase (Ed.), 2007, p. 1207).

Таким чином, претензія «нових» полягала в тому, щоб зайняти місце «стародавніх», надати собі авторитет – стати новими «стародавніми». І тут варто повернутися майже на століття раніше і згадати, що в трактаті «Про значення і успіх знання, божественного і людського» (1605) Ф. Бекон начебто перевернув стару метафору: «стародавні» – це просто юний вік людства (шановані старці), а сучасність – це зрілість людства. У викладі Л. Нормана, логіка «нових» була такою: «Нові – це справжні древні, і якщо давнина має авторитет, то цей авторитет виявляється в нових». Цей момент був визначальним для риторики «нових», коли йшлося про «стародавню» і «нову» словесність: зіставлення із «стародавніми» здійснювалося відповідно до важливого в риторичній культурі принципу звичайного змагання.

Висловлювання вже вище згаданого У. Уоттона показують, що предмет зіставлення «нових» із «стародавніми» – «excellencies» (переваги), дієслово excel («перевершувати») є найбільш уживаним у ту епоху. Відповідаючи У. Уоттону в «Битві книг» (1704 рік), Джонатан Свіфт описав ставлення одне до одного «стародавніх» і «нових» в образі двох вершин Парнаса, з яких вища належить «стародавнім». «Нові» уявили, що «стародавні» закривають їхні досягнення, і зажадали, «щоб «стародавні» перебралися разом із усім своїм впливом на нижчу вершину, яку «нові» люб'язно їм подарують, а самі переїдуть на їхнє місце». За змістом суперчки «нові» претендували на те, щоб бути частиною позачасового канону (Луков, 2006, с. 325).

1694 року відбулося офіційне примирення головних учасників «суперечки» – Н. Буало та Ш. Перро. Обидва супротивники, проте, залишилися кожен при своїй думці. «Суперечка» була продовжена наступним поколінням вже у XVIII столітті і стосувалася переважно окремих приватних питань – критики Гомера та його перекладів, прозової чи віршової трагедій тощо. Але головна ідея Ш. Перро, про прогрес цивілізації та культури – утвердилася в епоху Просвітництва (Цебрій, & Опенько, 2016, с. 92).

Але чи може у такій суперечці бути один переможець? Філософи це ставлять під сумнів. Не секрет, що завдання мистецтва в пері-

од античності, Середньовіччя та Нового часу дуже сильно різнилися. Для античності кожен ремісник був художником, тоді як діяльність художника і скульптора була складнішим ремеслом. Для того часу характерно практично відсутнє уявлення про творчість і творчий акт, та незважаючи на це, стародавні греки змогли створити безсмертні зразки мистецтва. Мистецтво Середньовіччя мало втілювати моралізаторський характер і нагадувати про вічне, мистецтво романтизму вбачило своєю метою богоподібну творчість. Мистецтво ХХ століття представило свій ідеал у запереченні всього того, що бачили своєю метою попередні епохи, періодично заявляючи про смерть мистецтва. Виходячи з того, що на нині дуже багато різних уявлень про цілі та завдання сучасного мистецтва, ми не можемо з повною впевненістю сказати, якою загальною метою об'єднане мистецтво наших днів, а ще важче нам уявити, чим житиме мистецтво, наприклад, через сто років.

Висновки. Отже, в епоху раннього Просвітництва ставлення до античної спадщини, зокрема у Франції та Англії, не було однозначним навіть серед освіченої аристократії чи професури університетів, які достатньо знали греко-римські твори. Про це яскраво свідчить столітня суперечка «про древніх і нових», котра викликала чимало допоміжних дискусій. Безумовно, що й сьогодні сперечатися та дискутувати про мистецтво попередніх і своєї епох можливо як у філософії так і у літературі, і цим із успіхом продовжують займатися не одну сотню років. Але довести правоту якоїсь однієї із сторін цих суперечок – справа достатньо сумнівна для науки.

Список використаних джерел

- Луков В. Перро Шарль. Зарубіжні письменники: Енциклопедичний довідник : у 2 т. / ред. Н. Михальська, Б. Щавурський. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2006. Т. 2. С. 325–327. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyky_Entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_2.pdf
- Цебрій І. Уявлення про гармонію людського життя і космологічні виміри в творчості Антоніо Феррабоско. Філософські обрії. 2019. № 41. С. 185–192. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14031>.
- Цебрій І., Опенько В. Концепція куртуазності як суспільно-культурного явища класичного середньовіччя. Філософські обрії. 2016. № 35. С. 89–96. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6505/1/Tsebriy.pdf>.
- The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales : in 3 vol. / edited by Donald Haase. London : Greenwood Publishing Group, 2007. Vol. 3.
- Encyclopedia of the Romantic Era, 1760-1850. Vol. 1-2, A-Z / edited Christopher John Murray. New York; London : Fitzroy Dearborn An Imprint of the Taylor & Francis Group, 2004. URL: <https://dokumen.pub/encyclopedia-of-the-romantic-era-17601850-volume-1-amp-2-a-z-157958361x-1579584233-1579584225-2003042406.html>

References

- Haase, D. (Ed.). (2007). *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales* (Vol. 3). London: Greenwood Publishing Group.
- Lukov, V. (2006). Perro Charl. In N. Mykhalska, B. Shchavurskyi (Eds.). *Zarubizhni pysmennyky: Entsyklopedychnyi dovidnyk* [Foreign writers: Encyclopedic Handbook] (Vol. 2. pp. 325-327). Ternopil: Navchalna knyha-Bohdan [in Ukrainian].
- Murray, C. J. (Ed.). (2004). *Encyclopedia of the Romantic Era, 1760-1850*. (Vol. 1-2). New York; London: Fitzroy Dearborn An Imprint of the Taylor & Francis Group. Retrieved from <https://dokumen.pub/encyclopedia-of-the-romantic-era-17601850-volume-1-amp-2-a-z-157958361x-1579584233-1579584225-2003042406.html>.
- Tsebrii, I. (2019). Uivlennia pro harmoniiu liudskoho zhyttia i kosmoloichni vymiry v tvorchosti Antonio Ferrabosko [Ideas about the harmony of human life and cosmological dimensions in the work of Antonio Ferrabosco]. *Filosofski obrii* [Philosophical horizons], 41, 185-192. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14031> [in Ukrainian].
- Tsebrii, I., & Openko, V. (2016). Kontsepsiia kurtuaznosti yak suspilno-kulturnoho yavyscha klasychnoho serednovichchia [The concept of courtly as a socio-cultural phenomenon of the classical Middle Ages]. *Filosofski obrii* [Philosophical horizons], 35, 89-96. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6505/1/Tsebriy.pdf> [in Ukrainian].

Volodymyr Openko

PERCEPTION OF THE VALUES OF THE PREVIOUS ERA IN THE PARADIGMS OF « PROMINENT PHILOSOPHERS AND WRITERS

Introduction. Disputes about the “uniqueness” of one’s era in comparison with the achievements of previous ones have always been a “cornerstone” in the perception of past concepts regarding the values of the achievements of predecessors. However, at one time, Confucius said his world-famous phrase that if you don’t look back, there is no way forward. But many people are not interested in their past. That is why the “Querelle des Anciens et des Modernes” in the form of a literary debate, centered on a comparison of the value of the contributions of ancient authors and French authors of the 17th century, and which was widespread at the time, is still relevant today. The purpose and objectives of the article. The purpose of the article is to highlight the perception of the values of previous eras in the paradigms of “non-contemporary” prominent philosophers and writers. The tasks of the article are to reveal the reasons for the primordial disputes about “ancient and new”, a natural return to ancient literature and ancient philosophy. Research methodology. The leading research methods were: content-comparative - to analyze the reliability of judgments of French writers of the 17th century; retrospective, which helps to investigate the phenomenon of the value of “the ancient in the new” in the century-old controversy, the method of personalization, which ensures the study and understanding of the works of S. Perrault and his contemporaries. The results.

It's no secret that the tasks of art in the Antiquity, Middle Ages and Modern times differed greatly. For Antiquity, every craftsman was an artist, while the activity of a painter and sculptor was a more complex craft. It is typical for that time that there was almost no idea about creativity and the creative act, but despite this, the ancient Greeks were able to create immortal examples of art. The art of the Middle Ages was supposed to embody a moralistic character and remind of the eternal, the art of romanticism saw godlike creativity as its goal. The art of the 20th century presented its ideal in the denial of everything that the previous era saw as its goal, periodically declaring the death of art. Based on the fact that today there are many different ideas about the goals and tasks of modern art, we cannot say with full confidence what is the common goal of the art of our days, and it is even more difficult for us to imagine how art will live, for example, through a hundred years. Conclusions. So, we can come to the conclusion that in the era of the early Enlightenment, the attitude to the ancient heritage, in particular in France and England, was not unambiguous even among the educated aristocracy or university professors who knew Greco-Roman works well enough. This is clearly evidenced by the century-old dispute "about ancient and new", which caused a lot of auxiliary discussions. Undoubtedly, even today arguing and debating about the art of previous eras and our own has a place in philosophy and literature, and they continue to do this with success for more than one hundred years. But to prove the rightness of one of the sides of these disputes is a sufficiently dubious matter for science.

Key words: dispute, "ancient", "new", arguments, criteria, 17th century, art, philosophy, science, era.

ПЕРЕЛІК ЗАКЛАДІВ ОBOB'ЯЗКОВОГО РОЗСИЛАННЯ
ЖУРНАЛУ «ФІЛОСОФСЬКІ ОБРІЇ»

- ////////////////////////////////////
1. Офіс Президента України
(01220, Київ, вул. Банкова, 11)
 2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського
(03039, Київ, Голосіївський пр., 3)
 3. Національна парламентська бібліотека України
(01001, Київ, вул. М.Грушевського, 1)
 4. Державна науково-технічна бібліотека України
(03680, Київ, вул. Антоновича, 180)
 5. Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В.О.Сухомлинського
(04060, Київ, вул. М.Берлінського, 9)
 6. Львівська державна наукова бібліотека імені В.Стефаника
(79001, Львів, вул. Стефаника, 2)
 7. Одеська державна наукова бібліотека імені М.Горького
(65020, Одеса, вул.Пастера, 13)
 8. Харківська державна наукова бібліотека імені В.Г.Короленка
(61003, Харків, провулок Короленка, 18)
 9. Книжкова палата України
(02094, Київ, пр.Гагаріна, 27)
 10. Міністерство освіти і науки України
(01135, Київ, проспект Перемоги, 10)
 11. Міністерство юстиції України
(01001, Київ, вул. Городецького, 13)
 12. Департамент атестації кадрів вищої кваліфікації МОН України
(01135, Київ, проспект Перемоги, 10)
 13. Волинський національний університет ім.Лесі Українки
(43009, Луцьк, проспект Волі, 13)
 14. Дніпропетровський національний університет
(49025, Дніпропетровськ, проспект Гагаріна, 72)
 15. Донецький національний університет
(83055, Вінниця, вул. 600-річчя, 21)
 16. Дрогобицький національний педагогічний університет
імені Івана Франка
(82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 34)

17. Запорізький національний університет
(69600, Запоріжжя, вул.Жуковського, 66)
18. Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України
(01001, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4)
19. Київський національний університет імені Т.Г.Шевченка
(01017, Київ, вул. Володимирська, 64)
20. Львівський національний університет імені Івана Франка
(79002, Львів, вул.Університетська, 1)
21. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого
(61024, Харків, вул.Пушкінська, 77)
22. Український державний університет імені Михайла Драгоманова
(01601, Київ, вул. Пирогова, 9)
23. Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(04070, Київ, вул.Сковороди, 2)
24. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(65082, Одеса, вул. Дворянська, 2)
25. Прикарпатський національний університет імені В.Стефаніка
(76000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)
26. Полтавський національний педагогічний університет ім.В.Г.Короленка
(36003, Полтава, вул.Остроградського, 2)
27. Сумський державний університет
(40007, Суми, вул. Римського-Корсакова, 2)
28. Ужгородський національний університет
(88000, Ужгород, пл. Народна, 3)
29. Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
(61006, Харків, майдан Свободи, 4)
30. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
(18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81)
31. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(14012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2)
32. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(14013, Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53)
33. Український інститут науково-технічної і економічної інформації
(03680, Київ, вул. Антоновича, 180)

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАННЯ СТАТЕЙ

Редакційна колегія журналу «Філософські обрії» приймає оригінальні, не опубліковані раніше наукові статті, які висвітлюють актуальні питання філософських наук. Статті, які надходять до редакційної колегії, не повинні одночасно перебувати на розгляді у будь-якому іншому журналі та не повинні бути опубліковані у інших виданнях у аналогічному або несуттєво зміненому вигляді.

Статті мають бути написані українською або англійською мовами. Редакційна колегія залишає за собою право здійснювати літературне редагування поданих статей та відхиляти статті, написані неграмотною мовою. Рекомендуємо дотримуватися такої класичної структури наукової статті: вступ; теоретико-методологічні основи дослідження (включно з аналізом останніх досліджень і публікацій); мета дослідження; опис методики дослідження та здобутих емпіричних даних; оцінка та обговорення результатів, висновки, список використаної літератури із **трансплітерацією**. У науковій статті інформацію необхідно подавати у наведеній нижче послідовності.

Обо'язково подається УДК та ORCID автора. Шифр за Універсальною десятиковою класифікацією (УДК) та ORCID автора має бути зазначено з вирівнюванням по лівому краю сторінки.

У інформації про автора (співавторів) статті необхідно зазначити ім'я та прізвище українською мовою, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи. Сфера наукових інтересів дописувача.

Назву статті потрібно подавати напівжирним шрифтом великими літерами з вирівнюванням по центру, без скорочень, зокрема літерних абревіатур. Назва статті повинна відображати зміст дослідження та відповідати його меті, науковим результатам і висновкам.

До кожної статті обов'язково додається резюме (до 3000 знаків з пробілами) та ключові слова (5-7 слів) українською та англійською мовами. Звертаємо увагу авторів на відмінність резюме (реферату) від анотації. Резюме повинно бути змістовним, стисло відображати короткий зміст статті (вступ, мета, задачі, методи, результати), не повторювати назву статті, не містити загальних фраз, не дублювати висновки. Резюме призначено виконувати функцію незалежного від статті джерела інформації. Резюме англійською мовою у вітчизняних виданнях, якщо статтю опубліковано українською мовою, є основним і, як правило, єдиним джерелом інформації щодо змісту статті для закордонних спеціалістів. Резюме повинне бути написано грамотною англійською мовою. Текст повинен бути зв'язним з використанням слів «отже», «більш того», «наприклад», «у результаті» тощо. («consequently», «moreover», «for example», «the benefits of this study», «as a result» etc.); бажано по можливості застосовувати активний, а не пасивний стан, тобто «The study tested», а не «It was tested in this study» (найчастіша помилка); слід застосовувати термінологію, яка характерна для іноземних спеціальних текстів. Необхідно додержуватися єдності термінології в межах резюме та основного тексту статті. Підготувати 5–8 ключових слів (словосполучень) Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту статті, відображати тематику дослідження і забезпечувати його тематичний пошук. Ключові слова потрібно подавати у називному відмінку через крапку з комою. Резюме разом із ключовими словами необхідно друкувати шрифтом *Times New Roman* (курсивом).

Текст статті подається у текстовому редакторі Microsoft Word для Windows з дотриманням таких вимог: шрифт “Times New Roman Cyr” (розмір шрифту 14 пт), міжрядковий інтервал одинарний, поля – 2 см кожне, абзац – 1,25 см. Орієнтація – виключно книжкова.

Ілюстрації (рисунок) повинні бути виконані в растровому вигляді (розширення *.tif, *.jpg, *.gif, *.bmp) з роздільною здатністю не менше 300 dpi. Автори можуть самостійно вставити малюнки у текст, проте обов’язково подавати окремо файли малюнків, графіків, схем та ін. в електронному вигляді.

Таблиці повинні бути створені лише засобами Microsoft Word. Таблиці не повинні виходити за межі тексту, вирівнювання по центру. Кожна таблиця повинна мати порядковий номер, заголовок та супроводжуватися внизу посиланням на джерела. Те саме стосується рисунків.

Формули набираються у редакторі формул програми Word – «Microsoft Equation».

Кожна аббревіатура вводиться у текст у дужках після першого згадування відповідного словосполучення.

Між ініціалом та прізвищем ставиться нерозривний пробіл (Ctrl+Shift+пробіл).

Викладати текст статті потрібно з дотриманням вимог до змісту. У тексті статті мають бути дотримані загальні правила цитування й посилання на використані джерела і вимоги Національного стандарту України **ДСТУ 8302:2015** “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” і міжнародного стилю цитування та посилання в наукових роботах **APA (APA STYLE)**. Сфера застосування – суспільні науки (соціологія, право, психологія, історія тощо) стиль передбачає використання посилань у тексті роботи щоразу, коли ви цитуєте джерело, будь то парафраз, цитата всередині рядка чи блокова цитата. Внутрішньотекстове посилання містить інформацію про: автора праці (редактора/укладача/назву цитованого джерела, якщо автор відсутній), що цитується, рік видання та сторінковий інтервал (номери сторінок, з яких наводиться цитата). Із оформленням цитат у тексті статті згідно з міжнародним стилем цитування **APA** та посилання в наукових роботах можна ознайомитися на сторінках 38-48 **Методичних рекомендацій “Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах”** офіційному сайті АПА <http://www.apastyle.org/>

Список використаних джерел (за Національним стандартом України **ДСТУ 8302:2015** “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” <http://lib.pnpu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>) розміщується в кінці роботи. Цитований матеріал наводиться в алфавітному порядку за прізвищем автора. Якщо матеріал не має автора, його необхідно розподілити за першою літерою його назви. Він надає інформацію, необхідну для того, щоб знайти і отримати будь-яке джерело, процитоване в тексті документа. Кожне джерело, процитоване в роботі, має з’явитися у списку використаних джерел. Так само, кожен запис у списку використаних джерел має бути згаданим в тексті роботи.

Кожен бібліографічний опис джерела починається з нового рядка з вирівнюванням по ширині без відступів. Якщо бібліографічний опис джерела займає

кілька рядків, тоді перший рядок опису вирівнюється по ширині без відступів, а наступні рядки мають «висячий відступ» (використовуйте клавіші Ctrl+T).

Бібліографічну інформацію (Список використаних джерел) слід наводити у такому вигляді:

Для книг, збірників, багатотомних видань, авторефератів дисертацій, електронних ресурсів та ін.

Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. (один автор)

Пилипенко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 288 с. (чотири автори)

Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Генеза, 2004. 736 с. (без автора, один упорядник)

Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ. Т. 17. 712 с. (багатотомні видання)

Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5 б. жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с. (без автора)

Кулінич О. О. Право людини на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20с. (автореферат дисертації)

Нова українська школа : поради для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Плеяди, 2017. 206 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/NUSH-poradnyk.pdf>. (електронні ресурси)

Для статей з книг, багатотомних видань збірників, періодичних і продовжуваних видань, електронних ресурсів та ін.

Багалій Д. І. Український філософ Григорій Савич Сковорода. *Історія Слободської України*. Харків. 1993. С. 202-209. (частина книги)

Коновець С. В. Прекрасна людина, мудрий учитель, філософ і вчений. *Формальна і неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 5-6 берез. 2018 р. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова та ін. Полтава, 2018. С. 12-14. (з матеріалів конференц.)

Гардашук Т. Екологічна парадигма цивілізаційних трансформацій. *Філософська думка*. 2018. № 6. С. 101-117. (стаття з періодичного видання)

Короденко М. Український індекс наукового цитування. *Освіта України*. 2018. 18 черв. (№ 24). С. 10. (стаття з періодичного видання)

Наукове товариство ім. Шевченка. *Львів. Наук. б-ка. Ім. В. Стефаніка. НАН України*. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1-7. (архівні документи)

Бросаліна О., Ігор Качуровський: Шлях над безоднею неминучості. До 100-річчя від дня народження. *Слово Просвіти*. 2018. 30 серп. 5 верес. (№ 35). С. 10-11. Рец. на кн.: Качуровський І. Спомини і постаті / упоряд. О. Бросаліна ; передм. І. Дзюби і О. Бросаліної. Київ : Кліо, 2018. 606 с. (рецензія)

References. *Транслітерований список використаних джерел*

Бібліографічні джерела кирилицею потрібно транслітерувати латиницею відповідно сучасних вимог до *української транслітерації* (Паспортна КМУ2010) <http://www.slovnuk.ua/services/translit.php> та *російської транслітерації* (<http://ru.translit.net/?account=zagranpasport>). Це сучасні стандарти транслітерації, які забезпечують однозначну двосторонню відповідність між символами кирилиці та латиниці та дозволяють відновити початковий варіант написання кириличного тексту навіть без знання мови оригіналу. Транслітерація та переклад бібліографічної інформації необхідні для адекватної індексації статей міжнародними наукометричними базами даних. References формується згідно вимог стандарту APA (<http://www.apastyle.org/>) не за нумерацією, а за алфавітом (латиниця).

Приклади бібліографічного опису кирилических (україномовних, російськомовних) джерел, оформлених у стилі APA

Книга: Автори транслітерація. (Рік видання). *Назва книги транслітерація* [Переклад назви книги англійською мовою]. Місто: Видавництво [зазначення мови книги].

Частина книги: Прізвище автора глави, Ініціали. (Рік видання). Назва глави транслітерація [Переклад назви глави англійською мовою]. In Ініціали Прізвище редактора або укладача, *Назва книги* [Переклад назви книги англійською мовою] (номер видання) (сторінковий інтервал). Місце видання: Видавництво [зазначення мови книги].

Книга за редакцією: Прізвище редактора, Ініціали. (Ред.). (Рік видання). *Назва книги транслітерація* : Підназва [Переклад назви книги англійською мовою]. Місце видання: Видавництво [зазначення мови книги].

Стаття з журналу: Автори транслітерація. (Дата публікації). Назва статті транслітерація [Переклад заголовка статті англійською мовою]. *Назва періодичного видання транслітерація* [Назва періодичного видання англійською мовою], Том (Випуск), Сторінка (и) [зазначення мови статті].

Автореферат або дисертація: Прізвище, Ініціали. (Рік). *Назва роботи транслітерація* [Переклад назви англійською мовою]. (Тип роботи з вказівкою наукового ступеня автора). Університет, в якому захищено дисертацію, Місто [зазначення мови джерела].

Матеріали конференцій: Прізвище, Ініціали. (Ред.). (Рік). *Назва матеріалів конференції транслітерація* [Переклад назви англійською мовою], Відомості про конференцію транслітерація. Місце видання: Видавництво [зазначення мови джерела].

З метою забезпечення можливості перевірки правильності оформлення списку використаних джерел та внесення змін до нього у разі виявлення неточностей чи помилок, редакційна колегія рекомендує авторам надсилати окремим файлом ідентичний **Список використаних джерел**, оформлений **ДСТУ 8302:2015** “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” та **References**. Посилання на джерела у тексті статті можна робити тільки одним способом – круглі дужки (...). Внутрішньотекстове посилання містить інформацію про: автора праці (редактора/укладача/назву цитованого джерела, якщо автор відсутній), що цитується, рік видання та сторінковий інтервал (номери сторінок з яких наводиться цитата). Сторінковий

інтервал дозволяється не вказувати, якщо ви не наводите цитату, а висловлюєте якусь ідею чи посилаетесь на роботу в цілому. Наприклад: (Гардашук, 2018, с. 15). Обов'язково потрібно вказувати міжнародний цифровий ідентифікатор DOI (digital object identifier) для всіх процитованих джерел, для яких вони існують.

Обсяг статті (разом з резюме та списком літератури) повинен бути не меншим 2500 та не більшим 6000 слів.

Рукопис статті повинен містити такі елементи:

- **УДК, ORCID**
- **НАЗВА СТАТТІ** (англійською та українською мовами)
- **ПРИЗВИЩЕ** та **ім'я автора(авторів)**, їх **місце роботи та сфера наукових інтересів** (англійською та українською мовами)
- **резюме** (англійською та українською мовами)
- **ключові слова** (англійською та українською мовами)
- **основний текст статті** (англійською або українською мовами)
- **Список використаних джерел**
- **References**. Транслітерований список використаних джерел

ПОДАННЯ СТАТТІ ДО РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Подання статті здійснюється у електронному вигляді на адресу електронної пошти **philos_obr@ukr.net**

- **рукопис статті** з усіма вказаними вище елементами;
- **відомості про авторів**, зокрема П. І. Б. всіх авторів, їх наукові ступені, вчені звання, місця роботи та посади, сфера наукових інтересів (українською та англійською мовами);
- контактна адреса електронної пошти, номер телефону;
- додаткові матеріали (малюнки, діаграми, графіки тощо) – за наявністю;
- **список використаних джерел**, оформлений **ДСТУ 8302:2015** “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання”, та його транслітерацію – **References** (за вимогами APA).

Процедура розгляду публікацій

Головний редактор присвоює надісланій статті вхідний реєстраційний номер та переглядає її на предмет відповідності її змісту формальним вимогам до оформлення (відповідність тематиці журналу, форматування тексту, зміст та обсяг анотації, оформлення списку використаних джерел, грамотність мови статті, відповідність науковому стилю тощо). Крім того, здійснюється редакційна перевірка надісланих матеріалів на плагіат. У разі схвального рішення головний редактор передає статтю на рецензування. У випадку негативного рішення головний редактор може відхилити статтю або направити її на доопрацювання, при цьому датою надходження вважатиметься дата повторного надходження доопрацьованої статті.

ПРОЦЕС РЕЦЕНЗУВАННЯ

Усі статті, які надійшли до редакції науково-теоретичного часопису «Філософські обрії», підлягають рецензуванню.

– Головні редактори журналу визначають відповідність статті профілю журналу, вимогам до оформлення і направляють на рецензію членам редакційної колегії, а потім – незалежним експертам.

– До рецензування не залучаються фахівці, які працюють в тій же установі, де виконана робота.

– Термін рецензування в кожному окремому випадку визначається з урахуванням створення умов для максимально оперативної публікації статті. Максимальний термін рецензування – 1 місяць.

– Редакція дотримується політики рецензування «Double blind peer review». Листування з приводу результатів рецензування редакція видання не веде.

– У рецензії відображаються відповідно до встановлених вимог: загальний науковий рівень роботи; відповідність назви змісту статті; актуальність теми; наукова новизна; коректність цитат і стан науково-довідкового апарату; обґрунтованість висновків і їх відповідність поставленій меті публікації; відповідність вимогам оформлення статті в науково-теоретичному часописі «Філософські обрії»; висновок рецензента про можливість публікації статті.

– Точка зору автора і його стиль рецензентами не оцінюються.

– Рецензія засвідчується в порядку, встановленому в установі, де працює рецензент.

– Якщо в рецензії на статтю є вказівка на її виправлення, вона направляєтся автору на доопрацювання.

– Стаття, не рекомендована до публікації, до повторного розгляду не приймається.

– Рішення про доцільність публікації після рецензування приймається головним редактором, а за необхідності – редколегією в цілому. Відповідальний секретар інформує автора і вказує передбачувані терміни публікації.

Відкликання статті

Редколегія залишає за собою право відкликати вже опубліковані статті, у яких було виявлено явні ознаки плагіату або інших порушень наукової етики. Перевірки на плагіат можуть здійснюватися редколегією як за власної ініціативи, так і у відповідь на повідомлення, заяви або скарги третіх осіб.

ВИДАВНИЧА ЕТИКА

Етичні правила для авторів, рецензентів та редакторів ґрунтуються на принципах, розроблених Комітетом з етики наукових публікацій – COPE.

Етичні правила для авторів

Автори повинні гарантувати оригінальність своїх досліджень і тексту статей. Забороняється подавати до журналу статті, які вже були опубліковані (або одночасно надіслані на розгляд до іншого журналу). У виняткових випадках автори можуть звернутися до редакції і пояснити причину для повторної публікації. Категорично не допускається одночасне подання однієї і тієї ж статті на розгляд до кількох журналів.

Автори зобов'язані вказати інформацію про усіх осіб і організацій, які у тій чи іншій формі сприяли проведенню дослідження, а також належним чином цитувати інші публікації, використані під час дослідження. Необхідно уникати будь-яких форм плагіату, дотримуватися чинного законодавства про охорону авторських прав. Будь-які матеріали, захищені авторським правом (особливо графічні матеріали, а також великі цитати), можуть відтворюватися у статтях тільки з письмового дозволу правовласника. Авторі повинні гарантувати, що методика і результати їх

дослідження належним чином представлені (для забезпечення можливості відтворення результатів іншими науковцями) і об'єктивно інтерпретовані. Необхідно чітко вказувати застереження до якості використаних емпіричних даних і методів. Будь-які фальсифікації під час виконання дослідницьких процедур та інтерпретації результатів є неприйнятними.

Всі особи, які внесли значний вклад у дослідження, в тому числі формулювання ідеї та мети дослідження, методичних підходів, виконання дослідження та інтерпретацію результатів, повинні бути вказані як співавтори. Якщо вклад інших осіб у дослідження є незначним, відповідну інформацію необхідно зазначити після основного тексту статті у розділі «Подяки». Необхідно вказувати усі джерела фінансування дослідження. Всі автори мають чітко заявити про фінансові або інші форми потенційних конфліктів інтересів, які можуть вплинути на результати дослідження чи їх інтерпретацію. Автор, який відповідає за листування з редакцією, несе відповідальність за належне формування переліку співавторів, а також за ознайомлення усіх співавторів з остаточною версією статті та схвалення ними статті до публікації.

Редакція може звертатися до авторів з проханням надати вихідні дані, використані для дослідження. Автори повинні забезпечити публічний доступ до таких даних на вимогу редакторів. Автори повинні зберігати дані, використані під час дослідження, протягом щонайменше 10 років.

У випадку виявлення автором у своїй статті, яка вже була опублікована, серйозної помилки, яка впливає на достовірність отриманих результатів і висновків, необхідно якнайшвидше повідомити про це редакцію журналу і запропонувати найбільш прийнятний у конкретному випадку варіант виправлення ситуації, наприклад, публікацію повідомлення про уточнення, відкликання або спростування статті.

Етичні правила для рецензентів

Завдання рецензентів – не лише допомогти редакції журналу у прийнятті рішення щодо можливості публікації статті, але також допомогти авторам поліпшити зміст статті та якість дослідження, що лягло у її основу.

З метою гарантування швидкого і неупередженого рецензування рецензенти повинні якомога швидше надати редакції підтвердження своєї компетенції у даній тематичі та можливість впоратися із завданням у встановлений термін.

Рецензенти зобов'язані зберігати конфіденційність отриманих матеріалів. Забороняється поширювати отримані для рецензування матеріали та проводити їх обговорення з будь-якими особами, окрім представників редакції журналу. При рецензуванні потрібно зберігати максимальну об'єктивність, чітко і зрозуміло обґрунтовувати свою аргументацію. Рецензенти зобов'язані повідомити редакцію про будь-які публікації, які не були належним чином процитовані авторами. Крім того, рецензент повинен повідомити редактора про усі випадки співпадіння тексту прийнятої до розгляду статті з текстом будь-яких інших публікацій.

Рецензент не має права використовувати інформацію, отриману під час розгляду статті, для особистих цілей, зокрема отримання будь-якої особистої вигоди. Рецензенти повинні відмовитися від рецензування у випадку наявності конфлікту інтересів, таких як співробітництво або конкуренція з будь-яким автором статті чи установою / організацією, у якій виконувалася робота або працює щонайменше один із авторів.

Етичні правила для редакторів

Редакція журналу несе відповідальність за рішення про публікацію статті. Рішення редакції є остаточним. Рішення редактора повинне ґрунтуватися на власному судженні про наукову значущість статті, а також відгуках рецензентів. Редакція журналу докладає усіх можливих зусиль для уникнення порушення авторських прав, плагіату або інших неправомірних дій авторів. При прийнятті рішення редакція керується виключно якістю статей. Категорично не допускається дискримінація авторів за ознакою громадянства, етнічної належності, статі, віросповідання, політичних поглядів, сексуальної орієнтації авторів тощо.

Редактори не можуть використовувати у власних цілях матеріали відхилених статей. Редактори повинні суворо дотримуватися правил анонімності, зокрема, гарантувати анонімність рецензентів. Крім того, редакторам не дозволено поширювати будь-яку інформацію про подані статті будь-яким особам за виключенням авторів, рецензентів, наукових консультантів і видавця.

Плата за публікацію

Оплата здійснюється за реквізитами, наданими автору разом із листом про остаточне узгодження тексту публікації відповідно до діючої у даний час тарифної сітки. Якщо автор не здійснює оплату протягом десяти робочих днів з дати відправлення листа редколегією, стаття знімається з публікації у поточному номері збірника. Після внесення оплати таку статтю може бути прийнято до друку у поточному або наступних номерах збірника.

Автори отримують право на публікацію своєї статті у електронній версії журналу, а також гарантовано отримують друкований примірник журналу «Філософські обрії» зі своєю публікацією. За бажанням автори можуть замовити додаткові друковані примірники журналу за додаткову плату.

Адреса редакції: 36003, Полтава, вул. Остроградського, 2.

Електронна версія журналу розміщена на сайті

<http://philosobr.pnpu.edu.ua>

***E-mail:* philos_obr@ukr.net**

Тел. (0532) 52-59-08vv, 56-23-13.

REQUIREMENTS AND SUBMISSION OF THE ARTICLES

The editorial board of the journal «Philosophical Horizons» receives the original, not previously published scientific articles which cover current issues of philosophy. The articles which are received by the editorial board should not simultaneously be under consideration in any other journal and should not be published in other publications in a similar or slightly modified form.

Articles should be written in Ukrainian or English. Editorial Board reserves the right to edit submitted articles and reject articles written in irrelevant language. We recommend you stick to this classical structure of the article: introduction; theoretical and methodological foundations of research (including analysis of recent research and publications); The aim of the study; description of the research methodology and empirical data obtained; assessment and discussion of results, conclusions, list of references of **transliteration**. In a scientific article, the information should be presented in the following sequence.

The code for the Universal Decimal Classification (UDC) and the author's ORCID must be submitted and aligned to the left edge of the page.

Information about the author (co-authors) of the article should contain: the first name (in full) and the last name (surname) in Ukrainian, academic degree, academic title, job title, place of work, research area of interests.

The title of the scientific article (bold, centered, large capitals) should be without abbreviations. The title of the article should correspond to the essence of the thematic contents of the material, according to the stated objectives, scientific results and conclusions.

Provide 5–8 keywords (phrases). The keywords range should correspond to the contents of the article, reflecting the research topic. The keywords will be used for indexing purposes. They should be given in the Nominative case and separated by a semicolon. The abstract and keywords should be typed in Times New Roman font (italics).

Each article should be attached with a summary (3000 characters with spaces) and keywords (5-7 words) in English and Ukrainian. Please note the difference between a summary (abstract) and annotations. The summary should be informative, concise display a summary of the article (introduction, purpose, objectives, methods, results), not to repeat the title of the article, does not contain common phrases, duplicate conclusions. Summary assigned to function independently of the paper sources. Summary in English in the national issues, if the article published in Ukrainian, is the main and usually the only source of information on the content of articles for foreign specialists. Resume must be written in English literate. The text must be in logical use of the word «therefore», «moreover», «like», «result» and so on. («Consequently», «moreover», «for example», «the benefits of this study», «as a result» etc.); preferably possible to use active rather than passive, ie «The study tested», rather than «It was tested in this study» (the most common mistake); the terminology which is essential for foreign special texts should be used. It is necessary to follow the convention in terms within the summary and main text of the article.

The article is submitted in text editor Microsoft Word for Windows with the following requirements: font «Times New Roman Cyr» (size 14 pt), single line spacing, margins – 2 cm each paragraph – 1.25 cm. Orientation – only portrait .

Illustrations (figures) should be performed in a raster format (extension *.tif, *.jpg, *.gif, *.bmp) with a resolution of 300 dpi. Authors may insert their own images

in the text, but they must submit separate files of pictures, graphs, charts and others electronically.

Tables should be made only by means of Microsoft Word. Tables should not go beyond the text, centered. Each table should have a serial number, title and below accompanied citing sources, eg, «Folding the materials [1].» The same applies to drawings.

Formulas are typed in formulas editor program Word – «Microsoft Equation».

Each abbreviation introduced in the text in brackets after the first mention relevant phrases.

Between the initials and surname refers breaking space (Ctrl + Shift + Space).

The text of the article should be presented in compliance with the content requirements. The text of the article must comply with the general rules of citation and references to the sources used, the requirements of the State Standard of Ukraine DSTU 8302: 2015 “Information and documentation. Bibliographic Reference. General Terms and Rules of Compilation”, and International Style of Citation and Reference in research APA (APA STYLE). The APA style is most commonly used to cite sources within social sciences (Sociology, Law, Psychology, History, etc.). It involves the use of references in the text of the manuscript each time you cite a source in the form of paraphrase, an in-line or a block quotation. The in-text reference contains information about: the author (editor / compiler / the title of the cited source, if the author is not named), the cited year, the year of publication and the page interval (page number(s) from which the citation is given). The design of citations in the text of the article in accordance with the international style of citing ARA and references in scientific papers can be found on pages 38–48 of the Guidelines “International Citation Styles and References in Scientific Works” on the official APA website <http://www.apastyle.org/>

List of references (in accordance with National Standard of Ukraine DSTU 8302: 2015 “Information and documentation. Bibliographic Reference. General Terms and Rules of Compilation” <http://lib.pnpu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>) is placed at the end of the article.

The cited references are arranged in alphabetical order by the surname of the first author. If the author is not named, the reference must be listed by the first letter of its title. It provides the information needed to locate and retrieve any source cited in the text of the document. Each work cited in the manuscript should appear in the list of references. Similarly, each reference entry should be mentioned in the text of the article.

Each bibliographic record begins a new line, justified text, with no indent. If the bibliographic description of the source occupies several lines, then the first line of the description is justified without indents, and the following lines have a “hanging indent” (use the keys Ctrl + T).

Bibliographic records (List of references) should be given as follows:

References to books, collections, multivolume editions, abstracts of dissertations, electronic resources, etc.

Gurska L. I. Religious Studies : textbook. 2nd ed., revised. and ext. Kyiv : TCUL, 2016. 172 p. (single author)

Pylypenko S. M., Yaroshenko O. M., Moroz S. V., Malynovska K. A. Conclusion of an Employment Contract: Theoretical and Applied Research : monograph. Kharkiv : Yurayt, 2013. 288 p. (four authors)

Political Science Encyclopedic Dictionary / editor V. P. Horbatenko. 2nd ed., reworked. and add. Kyiv : Genesis, 2004. 736 p. (the author is not named, one compiler)

- Encyclopedia of Modern Ukraine / editor : I. M. Dziuba and others. Kyiv : SAM. V. 17. 712 p. (multivolume editions)
- Training of Doctors of Philosophy (PhD) in the Context of Higher Education Reforming : materials of all-Ukrainian scientific-practical conf., Zaporizhzhia, 5–6. Oct. 2017. Zaporizhzhia: ZNU, 2017. 216 p. (the author is not named)
- Kulynych O. O. Human Right to Education in Ukraine and Constitutional and Legal Mechanism of its Implementation : author's ref. dis .. cand .. Law Science : 12.00.02. Mariupol, 2015. 20 p. (dissertation abstract)
- New Ukrainian School : a Guide for Teachers / under the general. editor N. M. Bibik. Kyiv : Pleiady, 2017. 206 p. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/NUSH-poradnyk.pdf>. (electronic resources)
- Reference to articles from books, multi-volume editions of collections, periodicals and continuing editions, electronic resources, etc.
- Bahalii D. I. Ukrainian Philosopher Hryhorii Savych Skovoroda. History of Sloboda Ukraine. Kharkiv, 1993. P. 202–209. (part of the book)
- Konovets S. V. A Wonderful Man, Wise Teacher, Philosopher and Scientist. Formal and Non-Formal Education in the Dimensions of the Pedagogy of Good by Ivan Ziaziun : proceedings of intern. scientific-pract. conf., Poltava, 5–6 March, 2018 / NAPS of Ukraine, Inst. education and adult education, Poltava. V. G. Korolenko Nat. Ped. University, M. P. Dragomanov Nat. Ped. University and others. Poltava, 2018. P. 12–14. (from conference proceedings)
- Hardashuk T. Ecological Paradigm of Civilizational Transformations. Philosophical Thought. 2018. № 6. P. 101–117. (article from a periodical)
- Korodenko M. Ukrainian Index of Scientific Citation. Education of Ukraine. 2018. 18 June. (№ 24). P. 10. (article from a periodical)
- Scientific Society. Shevchenko. Lviv. Science V. Stefanyk lib. Them. NAS of Ukraine. F. 1. Box. 1. Folder. 78. P. 1–7. (archival documents)
- Brosalina O., Ihor Kachurovskyi: The Path Over the Abyss of Inevitability. To the 100th Anniversary of His Birth. The Word of Enlightenment. 2018. 30 Aug. – Sept. 5. (№ 35). P. 10–11. Review on the book: Kachurovsky I. Memories and Figures / ed. O. Brosalin; foreword I. Dziuba and O. BrosalinoI. Kyiv : Clio, 2018. 606 p. (review)

References. Transliterated list of sources

Bibliographic sources in Cyrillic should be transliterated into Latin in accordance with modern requirements for Ukrainian transliteration (Passport (CMU 2010)) <http://www.slovnnyk.ua/services/translit.php> and Russian transliteration (<http://ru.translit.net/?account=zagranpasport>). The mentioned documents are modern transliteration standards that provide an unambiguous two-way correlation between the Cyrillic and Latin characters and allow you to restore the original version of the Cyrillic text even without knowing the language of the original. Transliteration and translation of bibliographic information are necessary for adequate indexing of articles by international scientometric databases. References are formed according to the requirements of the APA standard (<http://www.apastyle.org/>) not by numbering, but by alphabet (Latin).

Examples for bibliographic description of Cyrillic (Ukrainian, Russian) sources, designed in APA style

Book: Author(s) in transliteration. (Year). Book title transliterated [Title of the book translated in English]. City: Publisher [indication of the original language of the book].

Chapter in a book: The author's Last Name, Initial(s). (Year). Chapter title transliterated [Translation of the chapter title into English]. In Initials Last name of the editor or compiler, Title of the book [Title of the book translated in English] (edition number) (page interval). City: Publisher [indication of the original language of the book].

Book edited by: Editor's Last Name, Initials. (Ed.). (Year). Book title transliterated : Subtitle [Title of the book translated in English]. City: Publisher [indication of the original language of the book].

Article in a periodical: Authors' Last Names, Initial(s) transliteration. (Date of publication). Article title transliterated [Article title translated in English]. Title of the periodical transliterated [Title of the periodical translated in English], Volume (Issue or number), Page(s) from–to [indication of the language of the article].

Abstract, thesis and dissertation: Last Name, Initials. (Year). Title of work transliterated [Title translated in English]. (Type of work with indication of the author's degree). University where the dissertation was defended, City [indication of the original language].

Conference proceedings: Last Name, Initials. (Ed.). (Year). Conference title transliterated [Conference title translated in English], Information about the conference transliteration. City: Publisher [indication of the original language].

In order to verify the correctness of the list of references and make changes to it in case of inaccuracies or errors, the editorial board recommends that authors send a separate file identical to List of references, issued according to DSTU 8302: 2015 "Information and documentation. Bibliographic Reference. General Terms and Rules of Compilation" and References. References to sources in the text of the article can be introduced only with a signal phrase that includes the author's last name followed by the date of publication in parentheses (...). The in-text link contains information about: the author of the research (editor / compiler / title of the cited source, if the author is not named), the cited year, the year of publication and the page interval (page numbers from which the citation is given). It is allowed not to indicate the page interval if you do not quote, but express an idea or refer to the work as a whole. For example: (Hardashuk, 2018, p. 15). Be sure to provide an international digital object identifier (DOI) when available.

The volume of the article must be between 2500 and 6000 words maximum (including abstracts and bibliography).

The manuscript should contain the following elements:

- **UDC** (Universal Decimal Classification Index), **ORCID**
- **TITLE OF THE ARTICLE** (in English and Ukrainian)
- The last name (surname) and name of the author(s), the place of work followed by information about the research area of interests (in English and Ukrainian)
- Abstracts (in English and Ukrainian)
- Keywords (in English and Ukrainian)
- Main body of the article (in English or in Ukrainian)
- List of references (according to the State Standards of Ukraine 8302:2015)
- References. (Transliterated list of sources used)

SUBMISSION OF THE ARTICLE TO THE EDITORIAL BOARD

To publish an article, please send an e-mail to philos_obr@ukr.net

- the manuscript of the article designed according to the above requirements;
- information about the authors in Ukrainian and English, containing the following data: last name(s), first name(s), academic degree, academic title, position(s), indication of the structural unit and institutional affiliations of all the contributors.

- contact information: e-mail, telephone number.
- supplementary materials (drawings, diagrams, graphs, etc.) – if available;
- List of references, issued by DSTU 8302: 2015 “Information and documentation.

Bibliographic Reference. General Terms and Rules of Compilation”, and its transliteration i. e. References (according to the requirements of the ARA).

Processing of publications

Chief editor sent the article assigns incoming registration number and review it for compliance with formal requirements of its content to the design (matching the subject of the magazine, text formatting, content and abstract, design list of sources, literacy language articles matching scientific style, etc.). Besides, the editorial board reviews submissions for plagiarism. If a decision is approved the chief editor sends the article to review. In the case of a negative decision by the chief editor the article can be rejected or sent back for revision, and the registration date of the article will be the date of next submission.

THE REVIEW PROCESS

All articles submitted to the editors of scientific and theoretical journal «Philosophical horizons» are to be reviewed.

- The head editors of the journal determine the compliance of the article to the target of the journal, as well as to the requirements for formatting and send them to be reviewed by the members of the editorial board, and then to the independent experts.

- The review process does not involve professionals who work in the same institution where the work was performed.

- The term for the review process in each case is determined by the conditions for the most rapid publication of the article. The maximum term of the review process is about 1 month.

- The editorial board follows the policy of reviewing «Double blind peer review». The editorial board does not correspond about the results of the review.

- The review displays the overall level of scientific work according to the requirements; analyses if the title of the article matches the content; states the relevance of the topic; a scientific innovation; the correct citation and the state of scientific reference system; the validity of the findings and their compliance to the aim of publication; compliance with design articles in scientific and theoretical journal «Philosophical horizon»; the conclusion of the reviewer about the possibility of publishing the article.

- The opinion of the author and his style is not rated by reviewers.

- The review of the article is certified according to the institution where reviewer works.

- If the review of the article is with the indication on the further article correction, it is sent to the author for revision.

- The article which is not recommended for publication is not accepted for reconsideration.

- A decision about the expediency of publication after peer review is approved by the head editor, and if it is necessary by the editorial board.

Executive Secretary informs the author and indicates the expected timing of the publication

Article rejection

The Editorial Board reserves the right to withdraw already published articles where obvious signs of plagiarism or other violations of academic ethics were found. Check for

plagiarism can be implemented as an editorial board on its own initiative and in response to the notification, application or complaint of third parties.

PUBLISHING ETHICS

Ethical guidelines for authors, reviewers and editors based on principles developed by the Ethics Committee publications – COPE.

Ethical Guidelines

Authors must guarantee the authenticity of their research and text articles. It is forbidden to submit earlier published articles (or simultaneously submitted for being review to another journal). In exceptional cases, authors can refer to their explanation of the reason for re-publication.

Authors are required to provide information about all persons and organizations that in one way or another contributed to the study, and properly cite other publications used in the study. Avoid any forms of plagiarism to be complied with applicable regulatory documents about copyright protection. Any material protected by copyright (especially graphics and great quotes) can be performed only according to the written permission. Authors should ensure that the methods and results of their research are properly investigated (to allow referring to the results for other researchers) and objectively interpreted. It is important to warn about indication of the quality of the used empirical data and methods. Any fraud during the execution of research procedures and interpretation of results is unacceptable.

All persons who have made significant contributions to the study, including the formulation of ideas and research objective, methodical approaches, implementation and interpretation of research results should be listed as co-authors. If the contribution of others in the study is small, relevant information is necessary to be indicated after the main text of the article under «Thanks.» It is necessary to indicate all sources of funding research. All authors should state clearly the financial or other forms of potential conflicts of interest that may affect the results of the study or their interpretation. Author are responsible for correspondence with the editors as well as they are responsible for the proper formation of the list of sponsors, as well as review of all co-authors of the final version of the article and the approval of their articles for publication.

Editors may request the authors to provide the raw data used for the study. Authors must provide public access to such data at the request of the editors. Authors must retain data used in the study for at least 10 years.

In the case of the author in his article that has already been published, a serious error, which affects the reliability of the results and conclusions must quickly inform the editorial board and offer the most appropriate in a specific case solutions to a situation such as the publication of notice of clarification, withdrawal or retraction of the article.

Ethical guidelines for referees

The task of the reviewers is not only to help the magazine in the decision on the possibility of publishing the article, but also help authors improve quality content of the articles and studies that lay at its foundation.

In order to ensure prompt and impartial review, reviewers should be amended to provide the quickest confirm their competence in this subject and to cope with the task in time.

Reviewers are required to maintain the confidentiality of submissions received. Do not distribute received for review materials and conduct their discussions with any

persons other than members of the magazine. It is necessary to maintain maximum of objectivity, and to be capable clearly and in a comprehensive way to prove the argument. Reviewers must inform the editors of any publications that were not properly cited by the authors. In addition, the reviewer must inform the editor about all cases which match the text of the article to review the text of any other publications.

Reviewer shall not use information obtained during the review article for personal purposes, including obtaining any personal benefit. Reviewers must abandon review in case of conflict of interest, such as cooperation or competition with any article the author or institution / organization which carried out the work or works at least one of the authors.

Ethical guidelines for editors

The editorial board is responsible for the decision to publish the article. Editorial decision is final. Editor's decision should be based on their own judgment about the scientific significance of the article and the comments of reviewers. Editors make every possible effort to avoid copyright infringement, plagiarism or other misconduct authors. When deciding wording guided solely by the quality of articles. It is not allowed to discriminate the authors as for their nationality, ethnicity, gender, religion, political views, sexual orientation, and so on.

Editors can not use for their own purposes materials of the rejected articles. Editors should strictly observe the rules of anonymity, in particular, to guarantee the anonymity of reviewers. In addition, editors are not allowed to distribute any information about submitted articles to any persons other than the authors, reviewers, consultants and scientific publisher.

Fee for publication

Payment is done according to the information given to the author, together with the letter of the text of the final publication approval. If the author does not pay within ten working days of sending a letter to the editorial board, the article will be rejected to be published in the current issue of the journal. After the payment the following article can be accepted for publication in the current or future issues of the journal.

Authors are entitled to publish their articles in the electronic version of the journal, and are guaranteed to get a printed copy of the journal «Philosophical Horizons» with their publication. At the request of authors can order additional printed copies of the journal for an additional fee.

Editorial address: 36003, Poltava, st. Ostrogradskogo, 2.

The journal posted online

<http://philosobr.pnp.u.edu.ua>

E-mail: *philos_obr@ukr.net*

Tel. (0532) 52-59-08, 56-23-13.

ISSN 2075-1443 (Print)
ISSN 2412-2335 (Online)

Наукове видання

**ФІЛОСОФСЬКІ
ОБРІЇ**

Науково-теоретичний журнал

Випуск 48

Відповідальний науковий редактор *П. А. Кравченко*
Технічний редактор *С. О. Романюк*
Дизайн *В. М. Бровко*
Верстка *В. М. Бровко*

Підписано до друку 30.06.2024 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 9,1 Обл.-вид. арк. 9,5
Наклад 100 прим. Зам. № 2026

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка
36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.

ISSN 2075-1443 (Print)
ISSN 2412-2335 (Online)

Scientific publications

PHILOSOPHICAL HORIZONS

Scientific-theoretical journal

Issue 48

Responsible science editor ***P. A. Kravchenko***

Editing done ***S. A. Romanuk***

Design ***V. M. Brovko***

Layout ***V. M. Brovko***

Signed for publication 30/06/2023 p. Format 60x84/16
Offset Paper. Offset.

Nominal printing pp. 9,1. Registry-publ. pp. 9.5
The circulation of 100 copies. Order Number 2026

Printed in PNPУ named after Korolenko
36003, m. Poltava, str. Ostrogradskogo, 2

Certificate of registration of subject publishing into the state register
DK series number 3817 from 01.07.2010.